

การสื่อความหมายจากประเด็นทางการเมืองผ่านการ์ตูนการเมือง

นางเพียงฤดี ธีรฤทธิชวงศ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต

สาขาวิชาวารสารสนเทศ ภาควิชาวารสารสนเทศ

คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2542

ISBN 974-334-708-9

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE CONVEYING OF MEANING ON POLITICAL ISSUES
THROUGH POLITICAL CARTOONS

Mrs. Piengrhudee Teeravutchuvong

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Journalism

Department of Journalism

Faculty of Communication Arts

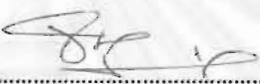
Chulalongkorn University

Academic year 1999

ISBN 974-334-708-9

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การสื่อความหมายจากประเด็นทางการเมืองผ่านการ์ตูนการเมือง
โดย นางเพ็ญฤดี ธีรวุฒิชวงศ์
ภาควิชา วารสารสนเทศ
อาจารย์ที่ปรึกษา ศาสตราจารย์ สุกัญญา สุดบรรทัด

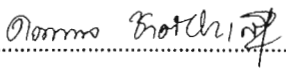
.....
คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยรับเป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโท

..... คณะบดีคณะนิเทศศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ จุมพล รอดคำดี)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. พีระ จิรโสภณ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(ศาสตราจารย์ สุกัญญา สุดบรรทัด)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร. ดวงกมลชาติประเสริฐ)

เพียงฤดี ธีรวิฑูชวงศ์ : การสื่อความหมายจากประเด็นทางการเมืองผ่านการ์ตูนการเมือง
(THE CONVEYING OF MEANING ON POLITICAL ISSUES THROUGH POLITICAL
CARTOONS) อ.ที่ปรึกษา ศาสตราจารย์ สุภัทญา สุตบรรทัด, 134 หน้า ISBN 974-334-708-9

วัตถุประสงค์ของการวิจัยเรื่องการสื่อความหมายจากประเด็นทางการเมืองผ่านการ์ตูนการเมืองนี้ เพื่อศึกษาถึงเนื้อหาของการ์ตูนการเมือง ในระยะเวลาหกเดือน การใช้วิธีการสื่อความหมายประเภทต่าง ๆ ของนักเขียนการ์ตูนการเมือง รวมทั้งวิธีการสร้างภาพจากการเปรียบเทียบ การเข้ารหัสและมุขของการ์ตูนเหล่านั้น และยังได้ศึกษาถึงความคิดเห็นของผู้รับสารต่อการสื่อความหมายผ่านการ์ตูนการเมือง

ผลจากการวิเคราะห์เนื้อหาของการ์ตูนการเมือง พบว่า ประเด็นการเมืองที่ปรากฏอยู่ในรอบการ์ตูนต่าง ๆ แสดงออกถึงเรื่องการเมืองระดับรัฐบาลในช่วงนั้นเป็นหลัก รองลงมาคือประเด็นการวิจารณ์ ความประพฤติทางการเมือง และประเด็นเศรษฐกิจด้านต่าง ๆ ประเด็นวัดพระธรรมกาย และประเด็นการประสบปัญหาของธนาคารกรุงไทย ตามลำดับ

ในส่วนการสื่อความหมายนั้นพบว่านักเขียนการ์ตูนการเมือง นิยมใช้การเปรียบเทียบอุปมาอุปมัย (Metaphor) มากกว่าการเปรียบเทียบเชื่อมโยง (Metonymy) และนิยมใช้รหัสบุคคลในการเข้ารหัสการ์ตูนมากที่สุด รองลงมาคือ รหัสวัตถุ รหัสสังคม และรหัสวัฒนธรรม ตามลำดับ และในเรื่องเกี่ยวกับมุขของการ์ตูน (Gag) ทั้งสิบ ผู้เขียนการ์ตูนนิยมมุขที่แสดงออกถึงความน่าอับอายและการเหยียดหยันมากที่สุด

ในส่วนของผู้ส่งสารนั้น ผู้วิจัยพบว่า นักเขียนการ์ตูนทั้ง 6 คน ที่เป็นกรณีตัวอย่างล้วนมีวิธีการทำงานแตกต่างกันไป และทุกคนมีการสื่อความหมายอยู่ในความคิด โดยไม่ต้องอิงทฤษฎีใด ๆ การศึกษาตลอดจนวิยวูฒิที่ผ่านมามาของคนที่งหก ส่งผลต่อการแสดงออกในการ์ตูนของเขาอย่างเด่นชัด และปัญหาอุปสรรคและอิทธิพลของนักเขียนการ์ตูนส่วนใหญ่ก็คือ การนำเสนออันรุนแรงไปในบางครั้ง หรือความคิดเห็นส่วนตัวที่แทรกซึมเข้าไปในงาน อันมักจะทำให้พวกเขาต้องแก้ไขงานให้ละมุนละม่อมลง

ในด้านผู้รับสารนั้นพบว่า ผู้รับสารครึ่งหนึ่งอ่านการ์ตูนในหนังสือพิมพ์บ่อยครั้ง และผู้รับสารส่วนใหญ่ใช้เวลา 1 นาที ในการแสวงหาความหมายในการ์ตูนกรอบนั้น ผู้รับสารส่วนมากรู้สึกคลายตามการนำเสนอข่าวในการ์ตูนการเมือง และมีผู้ตอบว่า ความมีชื่อเสียงของนักเขียนการ์ตูนการเมือง มีผลทำให้ผู้รับสารอยากอ่านผลงานของเขา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชาวารสารสนเทศ..... ลายมือชื่อนิสิต เพียงฤดี ธีรวิฑูชวงศ์
สาขาวิชาวารสารสนเทศ..... ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา..... [ลายมือ]
ปีการศึกษา.....2542.....ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

4185279028 : MAJOR JOURNALISM

KEY WORD : POLITICAL CARTOON / MEANING / CONVEYING

PIENGRIHUEE TEERAVUTCHUVONG : THE CONVEYING OF MEANING ON
POLITICAL ISSUES THROUGH POLITICAL CARTOONS. THESIS ADVISOR :
PROF.SUKANYA SUDBANTHAD,134 pp. ISBN 974-334-708-9

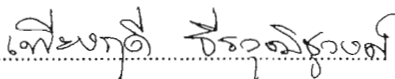
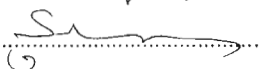
The objective of the research on the interpretation of political issues through political cartoons, is to study the contents of political cartoons for a period of 6 months to determine the various methods of interpretation used by the artists as well as the different ways in which images are created using comparisons between codes and humourous aspects of the cartoons. In addition, the study will also touch on the views and opinions of the decoder who interpret these political cartoons.

An analysis of the contents of political cartoons indicates a main underlying issue in most cases, that is, political conflict within the government at any certain time. This is followed by criticism of individual politicians, the state of the economy, Wat Phra Dhammakay and the problems of Krungthai Bank.

In terms of the methods in interpretation, many political cartoon artists prefer to use Metaphors comparison rather than metonymy or substitution. Personal idioms or codes are also preferred in cartoons as well as materials, social and cultural codes. Many artists also use humour or gags that reflect shame, disgrace and mockery.

It was also found that the six artist involved in the case study had different individual method of interpretation based on educational background and seniority, which were clearly reflected in their cartoons. An however, encountered problems of person bias and over aggressiveness in their interpretations which and to be toned down for public exposure.

The study also found that around half of the people look at cartoons in newspapers and spend approximately 1 minute interpreting the cartoons' political message. The majority kind to follow the more knowned artists who tend to have more impact and humor in their presentation

ภาควิชาวารสารสนเทศ..... ลายมือชื่อนิสิต
สาขาวิชาวารสารสนเทศ..... ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
ปีการศึกษา.....2542..... ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

กิตติกรรมประกาศ

กราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์สุกัญญา สุตบรรทัด ในความกรุณาเอาใจใส่ช่วยเหลือ ให้กำลังใจในการแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ จนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงลงด้วยดี

กราบขอบพระคุณในความกรุณาของ รองศาสตราจารย์ ดร.พีระ จิรโสภณ ที่รับเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ โดยช่วยชี้จุดบกพร่อง ให้แก้ไขจนประสบความสำเร็จ กราบขอบพระคุณ อาจารย์ ดร.ดวงกมลชาติประเสริฐ ที่กรุณาเป็นกรรมการสอบ ตลอดจนให้กำลังใจและชี้จุดบกพร่องให้ผู้วิจัยได้ปรับปรุงแก้ไข

ขอบคุณและขอบใจเพื่อนและน้องทุกคนที่ให้ความเห็นมากมายอันเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยนี้ รวมทั้ง “นาย” และ “อ้อม” ผู้ช่วยประสานงานให้การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นไปได้ด้วยความราบรื่น

ขอบคุณ “ฟู” สำหรับตัวอักษรอันเป็นระเบียบเรียบร้อยจำนวน 120 หน้า

ขอบคุณ “แจ้” “เงา” “เซีย” “ลุงหมื่น” “อาจารย์ชัย” และ “อาจารย์อรุณ” ที่ให้ความร่วมมืออย่างดียิ่งจนงานวิจัยบรรลุผล

ท้ายนี้ ผู้วิจัยขอมอบความสำเร็จนี้แด่สามีมารัก ผู้ช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์, อุปกรณ์การศึกษา และกำลังใจตลอดมา

เพียงฤดี ธีรวิฑูริชวงศ์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

		หน้า
	บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
	บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
	กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
	สารบัญ.....	ช
บทที่ 1	● บทนำ	
	- ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
	- ปัญหาคำวิจัย.....	4
	- วัตถุประสงค์การวิจัย.....	4
	- ขอบเขตการวิจัย.....	5
	- ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
	- นิยามศัพท์.....	6
บทที่ 2	● แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	18
	- แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	18
	- ทฤษฎีสัญญาวิทยา.....	18
	- แนวคิดการเข้ารหัส-การถอดรหัส.....	23
	- แนวคิดเรื่องमुखของการ์ตูน.....	25
	- แนวคิดเรื่องวาทกรรม.....	27
	- ข้อเสนอพื้นฐานการวิจัย.....	31
	- งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	31
บทที่ 3	● ระเบียบวิธีวิจัย	33
	- แหล่งข้อมูลและการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	34
	- แหล่งข้อมูลบุคคล.....	34
	- แหล่งข้อมูลเอกสาร.....	35
	- ขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย.....	35
	- เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล.....	36
	- แนวการสัมภาษณ์.....	36
	- การวิเคราะห์ข้อมูล.....	37
	- การนำเสนอข้อมูล.....	38

ส่วนที่ 1 วิเคราะห์เนื้อหาและวิธีการสื่อความหมาย

1.1 จำนวนภาพการ์ตูนจากประเด็นทางการเมือง.....	41
1.2 ประเด็นเด่นทางการเมือง.....	43
1.3 นักการเมืองที่ปรากฏในการ์ตูนการเมือง.....	49
1.4 สัดส่วนของประเภทการสื่อความหมาย.....	54
1.5 วิธีการนำเสนอของการ์ตูนการเมือง.....	54
สรุปขั้นตอนที่ 1.....	77

ส่วนที่ 2 วิเคราะห์การสื่อความหมายของผู้ส่งสาร

- การเลือกประเด็นการเมืองที่จะนำเสนอ และทัศนคติของ
นักเขียนการ์ตูนต่อประเด็นการเมือง

- แนวทางการสร้างรูปแบบและถ้อยคำเพื่อนำเสนอ

- ปัญหาอุปสรรคและอิทธิพลที่มีต่อการนำเสนอ

2.1 อรุณ วัชรสวัสดิ์.....	80
2.2 สมชัย กัตัญญุตานันท์.....	82
2.3 ศักดา แซ่เอียว.....	84
2.4 ชุชาติ หมั่นอินกุล.....	86
2.5 สุลักษณ์ บุณปาน.....	89
2.6 ยอด พงษ์สกุล.....	91

- หน้าที่หนังสือพิมพ์ที่นำเสนอ..... 93

สรุปขั้นตอนที่ 2.....	100
-----------------------	-----

ส่วนที่ 3 วิเคราะห์ความคิดเห็นและความพึงพอใจของผู้รับสาร

- ความคิดเห็นของผู้รับสารต่อวิธีการสื่อความหมาย ด้วยภาพการ์ตูน.....	104
- ความคิดเห็นของผู้รับสารต่อประเด็นทางการเมืองที่ นำเสนอ.....	107
- ความพึงพอใจของผู้รับสารต่อการ์ตูนการเมือง.....	107
- สรุปขั้นตอนที่ 3	108

		หน้า
บทที่ 5	● สรุปและอภิปรายผล	112
	- สรุป.....	112
	- พิสูจน์ข้อสันนิษฐานการวิจัย.....	120
	- อภิปรายผล.....	122
	- ข้อเสนอแนะ.....	124
	- รายการอ้างอิง.....	126
	- ภาคผนวก.....	129
	- ประวัติผู้วิจัย.....	134

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

หนังสือพิมพ์ได้ชื่อว่าเป็นสื่อมวลชนที่มีอิสระ มีความหลากหลายในเนื้อหา อีกทั้งยังเป็นสื่อราคาถูกลง จึงนับเป็นแหล่งข่าวสำคัญของคนทุกระดับ ส่งผลให้หนังสือพิมพ์เป็นสื่ออันมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิต และความนึกคิดของผู้คน ทั้งด้วยลักษณะของการเป็นบันทึกเหตุการณ์ ซึ่งสามารถเก็บไว้เป็นหลักฐานยืนยัน และด้วยข้อคิดเห็นต่าง ๆ ที่สามารถตอบโต้แก่ผู้รับสารอย่างละเอียดละออ หนังสือพิมพ์จึงยังเป็นสื่ออันทรงอิทธิพลยิ่ง ต่อสังคมมวลชนปัจจุบัน

หากจะกล่าวถึงหนังสือพิมพ์ในแง่การเมือง ศาสตราจารย์ เฟรด ซีเบอร์ท และคณะ ได้ร่วมกันเขียนถึง “ทฤษฎีทั้งสี่” ซึ่งว่าด้วยสื่อมวลชนในระบบการเมืองสี่แบบ คือ ทฤษฎีอำนาจนิยม ทฤษฎีเสรีนิยม ทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม และทฤษฎีโซเวียตคอมมิวนิสต์ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าสื่อมวลชนมีบทบาทหน้าที่ที่ต่างกันออกไปตามระบบการเมืองนั้น ๆ กาญจนา แก้วเทพ (2541) กล่าวถึงลักษณะของการสื่อสารที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมทางการเมือง (Political Culture) และยกตัวอย่างโดยเปรียบเทียบโครงสร้างอำนาจระหว่างนักข่าวไทย กับนักข่าวอเมริกัน เมื่อสัมภาษณ์นายกรัฐมนตรี หรือประธานาธิบดีของตน ซึ่งจะเห็นได้ว่า นักข่าวไทยยังอยู่ในระบบวัฒนธรรม ผู้ใหญ่-ผู้น้อย ในขณะที่นักข่าวอเมริกันจะอยู่ในระบบวัฒนธรรมแบบเสมอภาคมากกว่า ชี้ให้เห็นว่า นอกเหนือจากระบบการเมืองอันแตกต่างกันแล้ว ความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมในท้องถิ่น ก็เป็นผลให้บทบาทและบุคลิกของสื่อมวลชนแตกต่างกันไปอีกด้วย

โดยหน้าที่แล้ว หนังสือพิมพ์จะเป็นตัวกลางที่เชื่อมโยงความเข้าใจอันดี ระหว่างสถาบันต่าง ๆ ในสังคมกับประชาชน แต่ก็มีบ่อยครั้งที่ “ตัวกลาง” จะนำเสนอด้วยความรุนแรงและกระหืดกระหันทงภาครัฐ ทำให้ผู้อ่านคล้อยตามการนำเสนอ นั้น จนนำไปสู่การมีอคติต่อคนในรัฐบาลหรือนักการเมืองที่ถูกกล่าวถึง

กับภาครัฐบาล หน้าที่ในการให้ข่าวสารของหนังสือพิมพ์ ทำให้หนังสือพิมพ์มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับรัฐบาล โดยหนังสือพิมพ์จะทำหน้าที่กระจายข่าวสารที่มีความจำเป็นและสำคัญให้แก่รัฐบาล ขณะเดียวกันหนังสือพิมพ์ก็จะทำหน้าที่ตรวจตราการทำงานของฝ่ายรัฐบาล เพื่อป้องกันมิให้เกิดการฉ้อโกง ทุจริต กตขี้ อันเป็นการกระทำชั่วของฝ่ายรัฐบาล (พชร บัวเพียร 2537) การตรวจตราและเสนอข่าวของภาครัฐ และนำมาวิพากษ์วิจารณ์ นับเป็นส่วนสำคัญและ

ช่วยชुरुชาติการนำเสนอ ซึ่งในบางครั้งการรายงานข่าวตามความเป็นจริง หรือตามเหตุการณ์จริง อาจจะถูกก้าวร้าวรุนแรงต่อภาครัฐ จนมีอาจนำเสนอออกมาโดยตรงได้

การตูนการเมือง นับเป็นทางเลือกในการนำเสนอ โดยแทรกมุขเสียดสี และแทรกการสื่อความหมายต่าง ๆ อันเป็นทางแจ้งข่าวสถานการณ์ทางการเมืองขณะนั้น ลงบนภาพวาดลายเส้น ตามแต่ผู้วาดหรือผู้คิดจะสื่อความหมายลงในการ์ตูนของตน ชัย ราชวัตร (2533) ได้กล่าวถึงการ์ตูนล้อการเมืองไว้ว่า ลักษณะหรือบทบาทสำคัญของการ์ตูนการเมือง คือการแสดงข้อคิดเห็นให้ออกมาเป็นภาพแทนที่จะเป็นบทความ กล่าวคือ แทนที่เราจะนำเสนอหรือวิพากษ์วิจารณ์เนื้อหาข่าวไปเป็นลายลักษณ์อักษรตามปกติ กลับเปลี่ยนมาใช้ภาพการ์ตูน อธิบายความหมายของเรื่องแทน นั่นเอง ชัยราชวัตร ยังกล่าวอีกว่า ความสำคัญของการเขียนการ์ตูนการเมืองนั้น ผู้เขียนการ์ตูนมิได้ใช้เวลาทั้งหมดเน้นไปที่ อากัปกิริยาของตัวการ์ตูน แต่อยู่ที่การใช้เวลาคิดและหาแนวทางการแสดงออกที่ดี การจะได้ความคิดอันแหลมคม หรือมุข (Gag) สำหรับเขียนการ์ตูนการเมืองนั้น มิใช่เรื่องง่าย ผู้เขียนจะต้องเสียเวลาวันละหลายชั่วโมง ในการอ่านหนังสือพิมพ์ทุกฉบับ เพื่อตรวจสอบกระแสข่าวที่อยู่ในความสนใจของผู้คน

Ross Thomson และ Bill Hewison (1996) ได้กล่าวถึงการ์ตูนการเมืองไว้ว่า การ์ตูนการเมืองก็คือการวิพากษ์วิจารณ์ โดยการเขียนภาพที่ตรงประเด็นและชัดเจน ในการวาดภาพที่คุ้นเคย จะทำให้ผู้อ่านรับสัญลักษณ์ที่แปลกใหม่ และเข้าใจประเด็นที่วิจารณ์ได้ ภาพการ์ตูนมักมีคำอธิบายประกอบ หรืออาจใช้สัญลักษณ์เป็นสื่อความเข้าใจก็ได้ นักเขียนการ์ตูนการเมืองมีสองประเภท ประเภทแรกมักวิจารณ์อย่างรุนแรงและมุ่งทำลาย ในขณะที่อีกประเภทจะวิจารณ์ในเชิงขบขัน จึงเป็นข้อโต้แย้งกันว่า นักเขียนการ์ตูนประเภทไหนจะเป็นที่นิยมของผู้อ่านมากกว่ากัน เรื่องราวของการ์ตูน มักจะเป็นเหตุการณ์ที่กำลังได้รับความนิยมในหนังสือพิมพ์ ซึ่งมีทั้งนำขบขันหรืออาจจะทำให้ผู้ที่ถูกเขียนถึงโกรธเป็นไฟ ขณะเดียวกันก็ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกมีอคติ และทำให้บางคนรู้สึกกระปรีกระเปร่า เมื่อได้อ่าน

เมื่อพูดถึงอิทธิพลของการ์ตูนล้อเลียนการเมืองหรืออิทธิพลของนักเขียนการ์ตูน Thomson กล่าวว่า บางครั้งอาจมีคำถามว่า เป็นไปได้ไหมที่นักเขียนการ์ตูนการเมืองจะสามารถมีอิทธิพลอยู่เหนือรัฐบาล และเปลี่ยนแปลงนโยบายการเมือง หรือก่อให้เกิดการปฏิวัติ คำตอบก็คือ เป็นไปได้ยากมาก แต่เขาเหล่านั้นมีส่วนทำให้เกิดผลในการผลักดัน ตามแต่สถานการณ์ซึ่งก็แล้วแต่ช่วงเวลาการเมือง มีผู้กล่าววาระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 เดวิด โลว์ (David Low) นักเขียนการ์ตูนชาวอังกฤษทำให้อิตเลอร์ไม่พอใจเอามาก จนทำให้เขาเป็นหนึ่งในบัญชีดำ ของผู้ถูกตามล่าสังหารโดยพวกนาซี

การเขียนการ์ตูนล้อเลียนในลักษณะวิพากษ์วิจารณ์อย่างตรงไปตรงมา มีโอกาสรุ่งเรืองมาก ในประเทศที่เอื้ออำนวยถึงเสรีภาพของการเขียน (หรืออย่างน้อยประเทศที่ยอมรับได้) แต่สำหรับบางประเทศหรือบางสถานที่ ที่มีข้อจำกัดในสิทธิและเสรีภาพเกี่ยวกับการพิมพ์ หรือทางกิจกรรมการเมือง อาจจะมีกฎระเบียบและข้อห้ามในการเสียดสีที่ไม่สามารถจะทำได้

นักเขียนการ์ตูนการเมืองที่ดีควรมีเหตุผล มีฝีมือ และที่สำคัญคือมีจุดเด่นในแง่ความคิด นักเขียนการ์ตูนที่ประสบผลสำเร็จคือคนที่มีธรรมชาติในการเยาะเย้ยถากถางผู้อื่น และเป็นผู้ที่มีความคิดทางการเมืองเป็นอย่างดี ออสเบิร์ต แลงคาสเตอร์ เป็นผู้ที่มีความสามารถในการสร้างสรรค์การ์ตูนหลากหลายรูปแบบได้เขียนเอาไว้ว่า “นักเขียนการ์ตูนต้องคงไว้ซึ่งพื้นฐานของความคิด ไม่เป็นคนลึกลับซ่อนเร้น ไม่ยึดติดกับสิ่งใด ๆ และมีความสามารถในการจินตนาการถึงสถานะที่เลวร้ายที่สุด เพื่อจะได้ถ่ายทอดออกมาเป็นภาพ”

ในประเทศไทย เมื่อปี พ.ศ. 2475 มีการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองกันอย่างเสรี นักเขียนการ์ตูนหลายราย เขียนการ์ตูนแสดงออกถึงความคิดเห็นที่ จนถึงกับล่วงล้ำขอบเขต ทำให้คณะผู้เปลี่ยนแปลงการปกครองหรือคณะราษฎร ออกกฎหมายควบคุมให้รัดกุมยิ่งขึ้น แม้กระนั้นในยุคต่อมา ลักษณะล้อเลียนเสียดสีของการ์ตูนการเมืองมักไปพาดพิงบุคคลสำคัญในวงการเมือง ทำให้ผู้เขียนการ์ตูนบางรายเสี่ยงไม่พ้น ที่จะได้รับคำตักเตือนจากส่วนการเมืองและหน่วยงานราชการในบางครั้ง

ดังนั้น ผู้เขียนการ์ตูนการเมือง หรือบรรณาธิการผู้พิจารณาจะต้องอ่านอุณหภูมิการเมืองให้ออกว่า สถานการณ์ช่วงไหนมีความละเอียดอ่อนสูง เพื่อเสี่ยงที่จะไม่ไปแตะจุดนั้นได้ (อ้างอิง ชัย ราชวัตร 2533, อ้างแล้ว)

ประยูร จรรย์วงศ์ นับเป็นนักเขียนการ์ตูนการเมืองที่มีชื่อเสียง และประสบความสำเร็จที่สุดเท่าที่เคยมีในเมืองไทย ปัจจุบันนักเขียนการ์ตูนการเมืองมีจำนวนมากขึ้น ตามจำนวนฉบับหนังสือพิมพ์ที่เกิดขึ้นมาใหม่ ๆ ในระยะหลัง นักเขียนการ์ตูนการเมืองที่มีชื่อเสียงในปัจจุบันล้วนมีจุดเด่นในความคิด ตลอดจนรูปแบบในการเขียนตามแบบฉบับของตน เช่น ชัย ราชวัตร พิจารณ์ ดังกไพศาล อรุณ วัชรสวรรค์ แอ๊ด เติลนิวิส เชีย ปู หนุ่ย เภา แม้นักเขียนการ์ตูนบางคน จะมีคอลัมน์การ์ตูนการเมืองของตนในหนังสือมากกว่า 1 ฉบับ แต่บุคคลิก ตลอดจนนโยบายการนำเสนอของหนังสือพิมพ์นั้น ๆ ก็มักจะทำให้รูปแบบของการ์ตูนที่วาดในแต่ละเล่มต่างกันออกไป

ตั้งหลักฐานข้างต้นแสดงให้เห็นว่า การรื้อฟื้นการเมือง คือการนำเสนอสถานการณ์ทางการเมืองในรูปแบบหนึ่ง ด้วยการสร้างความหมายผ่านมุข (Gag) ผ่านรหัส(Code) หรือการเปรียบเทียบ เปรียบเปรยต่าง ๆ อีกทั้งยังเป็นทางระบายอารมณ์ทางการเมือง อันคุกรุ่นและมีความน่าสนใจโดยตรง โดยไม่ไปกระทบกระทั่งกับผู้ที่ถูกกล่าวถึงในเรื่องหาข่าว จากเหตุดังกล่าว จึงสมควรที่จะศึกษาถึง วิธีการสื่อความหมายจากประเด็นทางการเมือง ที่สอดแทรกอยู่ในภาพลายเส้นการ์ตูนการเมืองของนักเขียนการ์ตูน รวมถึงความคิดเห็นของผู้ดู หรือติดตามอ่านการ์ตูนเหล่านั้น และเรียบเรียงเป็นงานวิจัย

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาถึง การสร้างความหมายของเหตุการณ์จริง ซึ่งแฝงอยู่ในการ์ตูนการเมือง ในหนังสือพิมพ์รายวัน รวมทั้งการศึกษาถึงความคิดเห็นของผู้รับสาร(ผู้อ่านการ์ตูน) ว่า มีปฏิกิริยาและความคิดเห็นต่อวิธีการสื่อความหมายในการ์ตูนการเมืองเหล่านั้นอย่างไร บุคคลเหล่านี้เข้าใจความหมายในการ์ตูนนั้นอย่างไร และผู้รับสารหรือผู้ดูการ์ตูนการเมืองเข้าใจ และมีความพอใจต่อการสื่อความหมายในการ์ตูน ตามที่ผู้เขียนต้องการหรือไม่ อย่างไร เพื่อตอบคำถามดังต่อไปนี้

ปัญหาคำวิจัย

1. ลักษณะของการ์ตูนการเมืองเป็นอย่างไร ระหว่างช่วงเวลาหกเดือนที่ผ่านมา
2. การ์ตูนการเมืองเหล่านี้ใช้วิธีสื่อความหมายอย่างไร
3. หลักการเขียนและการสร้างสรรค์การ์ตูนการเมืองของนักเขียนการ์ตูนเป็นอย่างไร
4. ผู้อ่านการ์ตูนการเมือง มีความคิดเห็นอย่างไร ต่อการสื่อความหมายจากการ์ตูนการเมือง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงการสื่อความหมายในการ์ตูนการเมือง
2. เพื่อศึกษาถึงวิธีการสร้างความหมายในเชิงสัญลักษณ์ของนักเขียนการ์ตูนแจ้งสถานการณ์ข่าวผ่านการ์ตูนการเมือง

3. เพื่อศึกษาถึงความคิดเห็นและความพึงพอใจของผู้รับสารหรือผู้อ่าน
การ์ตูนการเมือง

ขอบเขตการวิจัย

1. ศึกษาเฉพาะการ์ตูนการเมือง ในหนังสือพิมพ์ ห้าฉบับคือ
 - 1.1 หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ
 - 1.2 หนังสือพิมพ์ไทยโพสต์
 - 1.3 หนังสือพิมพ์เดอะเนชั่น
 - 1.4 หนังสือพิมพ์มติชน
 - 1.5 หนังสือพิมพ์ข่าวสด
2. ระยะเวลาที่ใช้ในการวิเคราะห์ สมัยรัฐบาลนายชวน หลีกภัย
ระหว่างวันที่ 1 เดือนพฤษภาคม ถึงวันที่ 30 เดือนตุลาคม พ.ศ. 2542 เพื่อให้
ประเด็นเรื่องที่น่าเสนอผ่านการ์ตูนการเมือง ยังอยู่ในความทรงจำของแหล่งข้อมูล
อย่างแจ่มชัด ทำให้สะดวกต่อการเก็บข้อมูล

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการปรับปรุง เพิ่มเติม หรือประยุกต์ให้เข้ากับการ
เรียนการสอนด้านนิเทศศาสตร์ และการหนังสือพิมพ์ ในระดับมหาวิทยาลัย หรือวิทยาลัย
2. ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยจะเป็นการขยายแนวคิดในทฤษฎีสัญญาวิทยา โดยการใส่
ประโยชน์จากทฤษฎีสัญญาวิทยา แจ้งสถานการณ์ทางการเมืองผ่านหนังสือพิมพ์รายวัน
3. ผลการวิจัยครั้งนี้ จะสามารถยกระดับการเสนอข่าวการเมืองผ่านการ์ตูน เพื่อเพิ่ม
พัฒนาการในด้านการนำเสนอการ์ตูนการเมืองของหนังสือพิมพ์ไทย

นิยามศัพท์

1. การ์ตูนการเมือง (Political Cartoon) หมายถึงภาพวาดลายเส้นที่วาดเพื่อการล้อเลียนบุคคลหรือเหตุการณ์ทางการเมือง หรือเหตุการณ์ทางเศรษฐกิจ และสังคม ที่เป็นเหตุการณ์ใหญ่ ซึ่งมีความเชื่อมโยง กับการเมือง หรือนักการเมือง โดยทำหน้าที่ให้ความคิดเห็น ให้ข้อสรุป ในรูปของการประชดประชันเสียดสี เปรียบเปรย เป็นการบันทึกเหตุการณ์ด้วยภาพลายเส้น สร้างแง่คิดใหม่ อารมณ์ขัน และความรู้สึกสะเทือนใจ หรือประทับใจให้แก่ผู้อ่าน โดยสามารถทำให้อ่านรับรู้ได้อย่างรวดเร็ว มีทั้งแบบเป็นภาพเดี่ยวและภาพชุด อาจมีบทสนทนาหรือไม่มีก็ได้ ในที่นี้ผู้วิจัยหมายถึง เฉพาะการ์ตูนล้อการเมืองในหนังสือพิมพ์ ห้าฉบับคือ

- หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ
- หนังสือพิมพ์ข่าวสด
- หนังสือพิมพ์มติชน
- หนังสือพิมพ์ไทยโพสต์
- หนังสือพิมพ์เดอะเนชั่น

โดยศึกษาเฉพาะกรณี หรือประเด็นข่าวเด่น ในระยะเวลาระหว่างวันที่ 1 เดือนพฤษภาคม ถึงวันที่ 30 เดือนตุลาคม พ.ศ. 2542 เท่านั้น

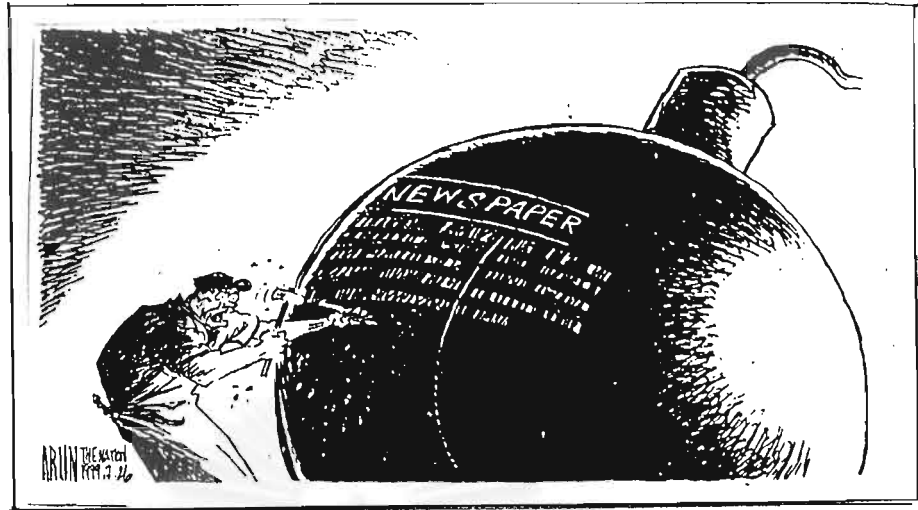
2. การสื่อความหมาย (Meaning)

หมายถึง วิธีการบอกเล่าหรือแจ้งสถานการณ์ผ่านภาพ และตัวอักษร ทั้งการสื่อความหมายนัยตรง (Denotative meaning) และความหมายโดยนัย (Connotative meaning) ในที่นี้ผู้วิจัยจะแบ่งการสื่อความหมาย ออกเป็น 3 ประเภท คือ

1.) การเปรียบเทียบอุปมาอุปมัย และการเปรียบเทียบเชื่อมโยง (Metaphor & Metonymy)

● การเปรียบเทียบอุปมาอุปมัย (Metaphor)

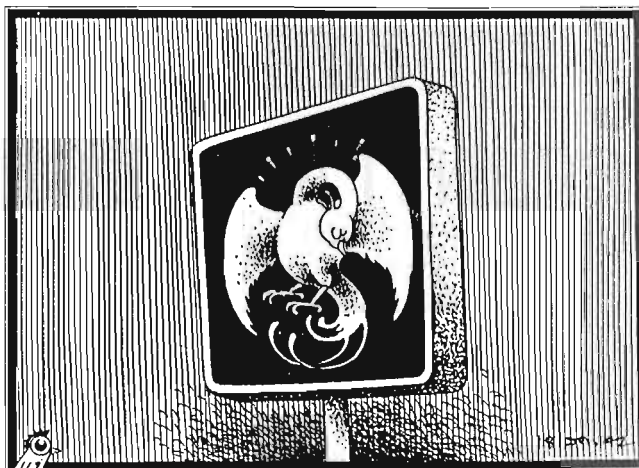
คือ การเปรียบเทียบระหว่าง สัตว์ 2 ตัว ที่มีลักษณะไปในทางเดียวกัน หรือมีความคล้ายกัน เมื่อใช้เป็นคำพูดมักมีคำบอกใบ้ เช่น เสมือน รวากับ ประหนึ่ง แทรกอยู่ให้รู้ ตัวอย่างเช่น งดงามราวกับนางฟ้า เป็นต้น และเมื่อนำเอาการ เปรียบเทียบอุปมาอุปมัย มาสื่อความหมายผ่านภาพการ์ตูนการเมือง ก็จะสามารถทำให้อ่าน เข้าใจความหมาย ในการเปรียบเทียบนั้น ดังภาพตัวอย่าง

ภาพคนกำลังสลักตัวอักษรลงบนระเบิดลูกใหญ่มหึมา เป็นการตุนการเมือง ซึ่งเขียนล้อกรณี เลขาส่วนตัวนายไตรรงค์ สุวรรณคีรี บุกลำนักงานหนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ เขียนโดย "อรุณ" แห่งเดอะเนชั่น อรุณใช้การเปรียบเทียบอุปมาอุปมัย โดยใช้รูปลูกระเบิดเป็นสัญลักษณ์อุปมาถึงความรุนแรง แปลความหมายได้ว่า หนังสือพิมพ์กำลังเสนอข่าวอยู่ท่ามกลางอันตราย

● การเปรียบเทียบเชื่อมโยง (Metonymy)

คือ การนำเอาส่วนหนึ่งของสัญลักษณ์ มาแทนส่วนรวม เช่นภาพไม้กางเขนแทนศาสนาคริสต์ ภาพดอกบัวแทนศาสนาพุทธ หรือภาพลูกสนและไบฮอลล์แทนเทศกาลคริสต์มาส การเปรียบเทียบเชื่อมโยงนี้ นับเป็นการสื่อความหมายที่สะดวกหรือง่าย ต่อการนำเสนอต่อการตุนการเมืองอีกประเภทหนึ่ง เพราะสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ถูกนำมาเปรียบเทียบ มักจะเป็นที่เข้าใจของผู้รับสารอยู่แล้วดังภาพตัวอย่าง

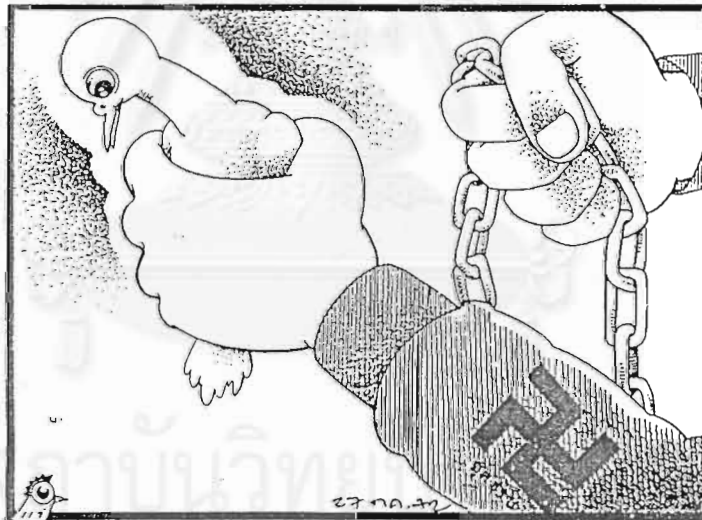

นักเขียนการ์ตูนชื่อ “แจ้” ใช้วิธีการเปรียบเทียบเชื่อมโยงโดยนำเอาสัญลักษณ์ของธนาคารกรุงไทย ซึ่งผู้รับสารโดยทั่วไปรับรู้ มาล้อเลียนถึงกรณีหนี้เสียของธนาคาร โดยเขียนภาพป้ายสัญลักษณ์ของธนาคารกรุงไทย รูปนกสตาชูกอพับคออ่อน แสดงถึงอาการหมดสภาพและย่ำแย่ของธนาคารในขณะนั้น

2) การเข้ารหัส(Encoding) หมายถึงการนำเอา สัญลักษณ์ต่างๆมาเข้ารหัสเพื่อสื่อความหมาย สัญลักษณ์ต่างๆเหล่านี้อยู่ในโครงสร้างของสังคม อยู่ในความคิดของผู้ส่งสาร ที่จะใช้สื่อถึงผู้รับสาร และผู้รับสารสามารถตีความหรือถอดรหัส (Decoding) ออกมา เมื่อเห็นภาพดังกล่าว

ในที่นี้ผู้วิจัยหมายถึงเพียงในส่วนการเข้ารหัสของนักเขียนการ์ตูนการเมือง โดยจะกล่าวถึงเฉพาะ ลักษณะของรหัส และได้แยกประเภทของรหัส ออกเป็น 4 ประเภทดังตัวอย่าง คือ

2.1) รหัสวัตถุ (Product codes) เป็นรหัสภาพที่เกี่ยวกับวัตถุสิ่งของหรือสัตว์ อันให้ความหมายเกี่ยวเนื่อง กับเรื่องหรือประเด็นที่น่าเสนอ

การเข้ารหัส นักเขียนการ์ตูน “แจ้” แห่งหนังสือพิมพ์ข่าวสด เขียนภาพนกและโซ่ล้อเลียน กรณีการบุกรุกสำนักงานหนังสือพิมพ์ของเลขาธิการส่วนตัวนักการเมือง

การถอดรหัส ผู้เขียนการ์ตูนใช้รูปนกเป็นรหัสวัตถุแสดงถึงความมีเสรี และรูปโซ่เป็นรหัสของพันธนาการ ภาพดังกล่าวสื่อความหมายถึง การถูกควบคุมด้วยอำนาจเผด็จการเพราะเครื่องหมายสวัสดิกะบนแขนเสื้อในภาพ เป็นการเปรียบเทียบเชื่อมโยงกับอำนาจเผด็จการ ด้วยอีกประการหนึ่ง

2.2) รหัสสังคม (Social codes) เป็นรหัสอันเกี่ยวเนื่องในความสัมพันธ์ ระหว่างบุคคลในสังคม การ์ตูนการเมือง มักใช้ฉากที่ประชุมบ่อยครั้ง โดยผู้เขียนมุ่งที่จะใช้ตำแหน่งที่นั่งประชุม แสดงถึงความสำคัญของตัวการ์ตูนแต่ละตัว

การเข้ารหัส นักเขียนการ์ตูนชื่อ "เงา" เขียนภาพการประชุมของคนในพรรคประชาธิปัตย์

การถอดรหัส ในภาพมีนายกรัฐมนตรี นั่งหัวโต๊ะ แสดงถึงรหัสสังคมของการเป็นประธานในที่ประชุม

2.3) รหัสวัฒนธรรม (Culture codes) เป็นรหัสเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณี เช่นการไหว้ การเปรียบเปรยกับคำพังเพย สุภาษิต หรือนิทานพื้นบ้าน และวัฒนธรรมต่าง ๆ ดังตัวอย่าง

การเข้ารหัส ชัย ราชวัตร เขียนการ์ตูนประเด็นวัดพระธรรมกาย จากความคิดของ พ.วิเศษศิริ ใช้ รหัสวัฒนธรรม โดยกล่าวถึงหอกกลอง และการตีกลองเพลของวัด

การถอดรหัส ผู้เขียนการ์ตูน โยงเอาภาพชิตไทย “เกียงโยนกลอง” มาใช้กับการปิดเรื่องการพิจารณาเจ้าอาวาสวัดพระธรรมกายให้พ้นตัว ของพระพรหมโมลี กับ พระสุเมธาภรณ์

2.4) รหัสบุคคล (Personal codes) เป็นรหัสเกี่ยวกับตัวบุคคล ทั้งบุคลิกภาพ ลักษณะการแต่งกายหรือ รูปทรง ที่ให้ความหมายเกี่ยวเนื่องกับประเด็นที่น่าเสนอ การล้อเลียนนักการเมือง โดยเขียนเป็นภาพล้อเขา ถือว่าเป็นรหัสบุคคลเช่นกัน

การเข้ารหัส “อรุณ” แห่งเดอะเนชั่น เขียนภาพชายสวมหมวกทรงสูง ลายธงชาติอเมริกัน ถือพานใส่รองเท้ากีฬา มีประโยคประกอบว่า “ผู้ใดสวมรองเท้าข้างนี้ได้ จะได้เป็นผู้อำนวยการการค้าโลก(WTO) คนใหม่”

การถอดรหัส “ลุงแซม” เป็นรหัสบุคคลที่นักเขียนการ์ตูนการเมืองนิยมใช้เป็นรหัส แทนประเทศสหรัฐอเมริกา หรือรัฐบาลอเมริกัน ภาพนี้แสดงให้เห็นว่า รัฐบาลอเมริกันอยู่เบื้องหลังการสรรหา ตำแหน่งผู้อำนวยการการค้าโลก(WTO) คนใหม่

3.) มุขของการ์ตูน (Gags)

คือลักษณะ อากัปกริยา ตลอดจนเหตุการณ์สมมุติ ที่นักเขียนการ์ตูนได้นำประเด็นทางการเมืองมาประยุกต์ และวาดออกมา ในที่นี้ผู้วิจัยได้รวบรวมและประมวล มุขของการ์ตูนออกมารวม 10 ประเภท คือ

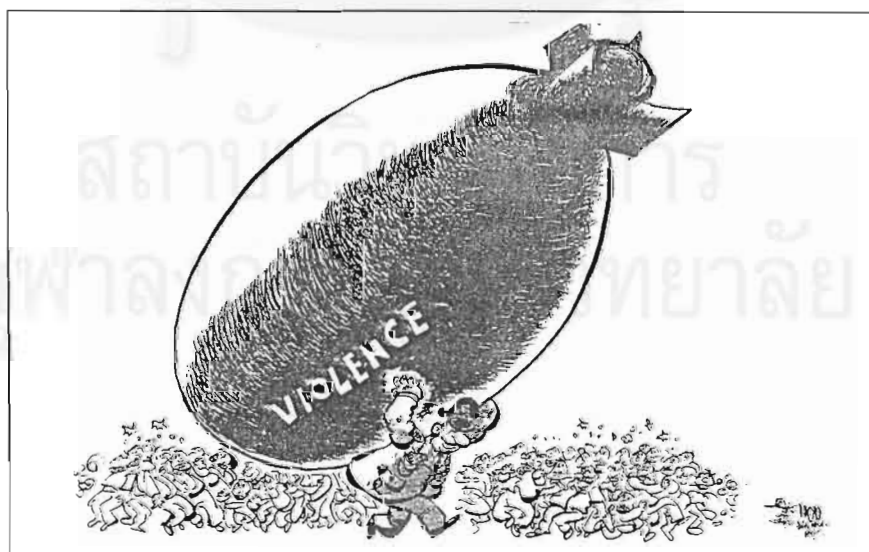
3.1 คำพูดหรือความเห็นที่น่าหัวเราะ / การเย้ยหยัน/ ช่วงเวลาที่น่าอับอาย

(The absurd remark / Satire / Embarrassing moment) เช่น “เงา” เขียนภาพนาย อองอาจ คล้ามไพบูลย์ เลขาธิการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ที่ซ่อนหน้าเพราะอับอาย ในกรณี เปิดโปงกรณี ชุตซาอูดีอาร์เบียทำอนาจารสาวใช้คนไทย

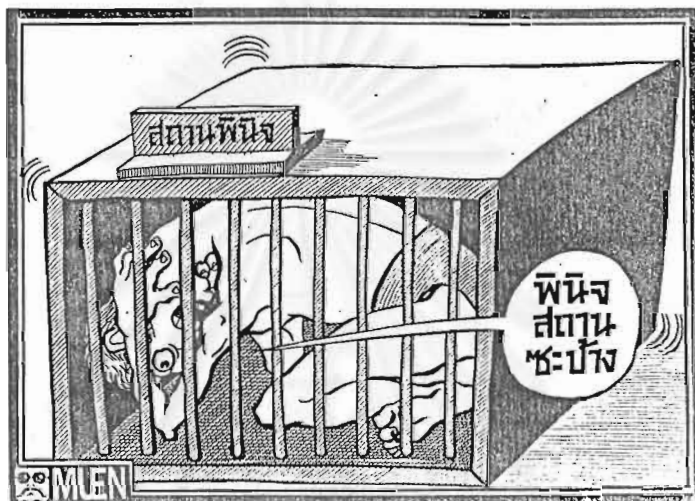

3.2 การกล่าวเกินจริงหรือน้อยกว่าที่เป็นจริง(Hyperbole/Understatement)

นักเขียนการ์ตูนมักวาดสิ่งของในภาพให้ใหญ่โตเกินปกติ (เพื่อเน้น “ความผิดปกติ” ของ สถานการณ์การเมืองต่าง ๆ เช่น “ฉพ” แห่งบางกอกโพสต์ ใช้รูปจรวด หรือซีปนาวุธลูกใหญ่ โตเกินจริง เพื่อเน้นสถานการณ์อันตราย ดังในภาพ

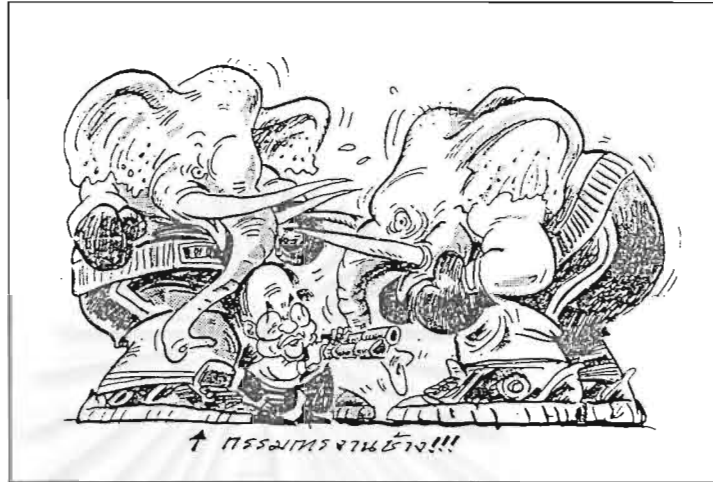
- 3.3 การเล่นสำนวน การใช้อุปมาอุปมัยกับถ้อยคำผิดเพี้ยน การพูดกลับอักษร โดยไม่ได้ตั้งใจ (Puns / Mixed metaphor and malapropism / Spoonerisms) เช่น หมิ่น แห่งหนังสือพิมพ์ มติชน เขียนการ์ตูนล้อเลียนประเด็น สถานพินิจคุ้มครองเด็กบกพร่องในการดูแลเด็ก โดยใช้การกลับอักษร “สถานพินิจ-พินิจสถาน”

- 3.4 เรื่องหรือคำพูดที่ขัดแย้งกับความรู้สึกหรือการมีบุคลิกผิดไปจากที่ควรจะเป็น (Paradox/Character doing something unusual) เช่น “โกหน่อง” แห่งมติชนสุดสัปดาห์ วาดภาพนายกา พล.ต.สนั่น ขจรประศาสน์ พลอากาศเอกสมบุญ ระหงษ์ และนายกร ทัพพะรังสี ซึ่งมีลักษณะสะบักสะบอม จากการวิวาท ยืนโอบไหล่กัน ประกอบคำบรรยายว่า “เรารักกันดี เราทำเพื่อประเทศชาติ” ซึ่งดูขัดแย้งกับภาพที่เห็นเป็นอย่างยิ่ง

3.5 การทำให้มนุษย์แปลงร่างเป็นสัตว์หรือสิ่งของ และการทำให้สิ่งของหรือสัตว์มีลักษณะเหมือนมนุษย์ (Humans masquerading as animals or objects) เช่น พิจารณ์ ตั้งคไพศาล แห่งสยามรัฐ วาดภาพการวิวาทของนักการเมืองสองพรรค โดยเปรียบเทียบสองฝ่ายเป็นช้าง

3.6 บุคลิกซึ่งตัวการ์ตูนไม่รู้ตัวแต่ผู้อ่านสังเกตเห็น / นิสัยเคยชินของผู้ที่ถูกวาดเป็นตัวการ์ตูน และการรู้ความจริงน้อยมากของผู้ที่ถูกกล่าวถึงในการ์ตูน (Character unaware of something the reader can see / Littleknowfact) เช่น เช่น พิจารณ์ ตั้งคไพศาล วาดภาพ พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เล่นสเก็ต แสดงถึงความรีบเร่งมีรู้แก่แต่่า และสุขชิการ์ อันเป็นนิสัยเคยชินของเขา

3.7 การล้อเลียนหรือเลียนแบบ และตลกไม่มีสาระหรือตลกเจ็บตัว (Parody & pastiche / Prat Fallsor Slapstick) เช่น การวาดภาพนักการเมืองเป็นตัวตลกโปกฮา หรือตลกละครสัตว์ मुखเช่นนี้มีอยู่เสมอในการ์ตูนการเมือง เช่นภาพ พล.เอกชวลิต ยงใจยุทธ ขณะจะเตรียม ออกโทรทัศน์ เพื่อแสดงวิสัยทัศน์ของตน

3.8 ความไม่ถูกกาลเทศะ หรือไม่เข้ายุค (Incongruous Juxtaposition / Oranachronism) เช่น ประยูร จรรยาวัชร์ เขียนรูปคนตีกอล์ฟคู่กับเกษตรกรที่กำลังเงือคราด และเขียนประกอบว่า "อาหารแพงเพราะใคร" สื่อความหมายถึง การนำเอาพื้นที่เกษตรไปทำสนามกอล์ฟ เพื่อคนมีฐานะ จนพื้นที่ทำการเกษตรไม่เพียงพอเป็นเหตุให้อาหารแพง

3.9 ความกลัวหรือช่วงเวลาที่น่าสงสาร (Fears / Poortiming) เช่น ชัย ราชวัตร วาดภาพ การ์ตูน รอ.เฉลิม อยู่บำรุง ขณะมีความวิตกกังวล ว่าบุตรชายของตนตกเป็นข่าวในเรื่อง ทะเลาะวิวาท ไม่รู้จบไม่รู้สิ้น

3.10 ความไม่ลงรอย (Non Sequitur) การ์ตูนล้อการเมืองมักแสดงมุข ความไม่ลงรอยด้วยการเขียนภาพการปะทะคารมระหว่างนักการเมืองสองค่าย เช่น กรณีตกเขียวนักการเมือง ชัย ราชวัตร เขียนรูป นางลดาวัลลิ์ วงศ์ศรีวงศ์ ให้คำพูดว่า “ตกเขียว...ดูถูกสาวเหนือ” และ นายชานี ตักติเศรณี พูดว่า “ทองแดง.....ดูถูกหนุ่มใต้”

4.ประเด็นทางการเมือง (Political issue) หมายถึง เหตุการณ์ กรณี หรือสถานการณ์ทางการเมือง รวมทั้งเหตุการณ์ที่เป็นหัวข้อข่าวเด่น ทางสังคม ทางเศรษฐกิจที่มีความเชื่อมโยงกับการเมือง และนักการเมือง ที่เกิดขึ้นระหว่างวันที่ 1 เดือนพฤษภาคม ถึงวันที่ 30 เดือนตุลาคม พ.ศ. 2542 ซึ่งถูกนำเสนอผ่านการตุลลอการเมือง ในหนังสือพิมพ์รายวัน 5 ฉบับ ในการ์ตูน 9 กรอบ ดังต่อไปนี้

1. ทูจริตยา/กระทรวงสาธารณสุข
2. ธรรมกาย และธรรมชโย/ทัตชีโว
3. องค์การการค้าโลก (WTO)
4. เลือกตั้งปากน้ำ
5. เศรษฐกิจ/ตลาดหลักทรัพย์/หุ้น/ดอกเบีย
6. วีรบุรุษนาแก/เสรี เตมีย์เวช ตอบโต้นักข่าว/ประชาชน
7. วิจารณ์นักการเมืองทั้งฝ่ายค้าน-รัฐบาล
8. วิจารณ์การทหาร
9. นโยบายกระทรวงศึกษาธิการ/ปัญจะ เกสรทอง/ยกเล็ก GPA เอนทรานซ์
10. บรรหารล้วงลูกทางการเมือง
11. ปัญหาประมงไทย
12. ตกเขี้ยวนักการเมือง
13. นโยบายมหาดไทย/สนั่น ขจรประศาสน์
14. น้ำท่วมเดือนพฤษภาคม
16. ล้อข่าวต่างประเทศ (เช่น โคโซโว/คลินตัน/การเมือง อินโดนีเซีย)
17. โจมตีรัฐบาลให้ยุบสภาและวิจารณ์รัฐบาล
18. เลขาธิการต่างประเทศ/อุปทูตซาอุฯ
19. ไว้อาลัย ดร.ป๋วย อึ้งภากรณ์
20. เลขาส่วนตัวไตรรงค์
21. ชุดทอผ้า
22. ปัญหายาเสพติด
23. กรุงเทพฯมีหนี้เสีย
24. เครื่องบินขับไล่อัลฟาเจ็ด
25. กฎหมายข้อมูลข่าวสาร
26. ลูกรตอ.เฉลิม อยู่บำรุง
27. ปรับคณะรัฐมนตรี

28. เตือนตำรวจ
29. ลดภาษีน้ำมัน
30. หายออนไลน์
31. IMF กองทุนการเงินระหว่างประเทศ
32. โควตารัฐมนตรี
33. จัดตัวประกันสถานทูตพม่า/กะเหรี่ยงก๊อตอาร์มี
34. ซีดีเถื่อน/คนขับรถยนต์ก๊
35. คดีห้างทอง ธรรมวัฒนะ
36. สุนัขสลายมือบ
37. ลูกหมาในทำเนียบ
38. บ้านสามหลังริมเขื่อนศรีนครินทร์
39. นิตยสารนิวสวีค เสนอข่าวกอล์ฟกับเช็กซ์
40. คุณหญิงสุพัตรา กับตำแหน่งของสามี
41. นักข่าว/ทหาร
42. จำลองเขียร์บางจาก
43. นโยบายการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
44. ล้อเลียนทักษิณ ชินวัตร
45. สส.กัญจนาศิลปอาษา/แก้วอี๋ รมช.ศึกษาธิการ
46. ศาลรัฐธรรมนูญ
47. วิกฤตติตุลาการ
48. ประเด็นอื่น ๆ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎี

1. ทฤษฎีสัญญาวิทยา (Semiology)
2. แนวคิดเรื่องการเปรียบเทียบอุปมาอุปมัยและการเปรียบเทียบเชื่อมโยง (Metaphor and Metonymy)
3. แนวคิดเรื่องกระบวนการเข้ารหัสและถอดรหัส (Encoding and Decoding)
4. แนวคิดในमुखของการ์ตูน (Gag)
5. แนวคิดในเรื่องวาทกรรม (Discourse)

1. ทฤษฎีสัญญาวิทยา (Semiology)

ในการสร้างสรรค์ การ์ตูนการเมืองของผู้เขียนการ์ตูนแต่ละราย มีการใช้ภาษาสร้างความหมายแบบรวบรัด เพื่อให้ผู้ดูการ์ตูนนั้นเข้าใจเรื่องราวในการ์ตูนได้ในเวลาอันรวดเร็ว ด้วยวิธีการสร้างความหมายตามทฤษฎีสัญญาวิทยา ดังที่ F. de Saussure (อ้างถึงในกาญจนา แก้วเทพ 2540 : 82-83) ได้ให้นิยามของสัญญาวิทยาไว้ว่า สัญญาคือ รูปแบบต่าง ๆ ในอันที่จะแสดงความหมายหรือความคิดอ่านของผู้ส่งสาร โดยอาจผกผันหรือเปลี่ยนแปลงไปในอีกความหมายหนึ่งได้

C. Peirce นักปรัชญาด้านภาษาศาสตร์ชาวอเมริกัน กล่าวว่า สัญญา (Sign) นั้นประกอบด้วย 2 ส่วน คือ Signifier หรือลักษณะที่เราเห็น และ Signified หรือลักษณะที่เราหมายถึง ยกตัวอย่างเช่น นกพิราบขาวเป็น Signifier และอิสระเสรีภาพคือ Signified นั่นเอง นอกจากนี้ C. Peirce ยังได้แยกระดับของสัญญาตามกระบวนการถอดความหมายไว้ 3 ระดับ คือ

1. icon เป็นสัญญาที่มองเห็นและถอดความหมายได้เลย เช่น ภาพถ่าย รูปปั้น
2. index เป็นสัญญาที่จะต้องผ่านการตีความคิดหาเหตุผล เช่น อาการของโรคภัยไข้เจ็บ
3. Symbol เป็นสัญญาที่จะต้องผ่านการเรียนรู้แล้วจึงตีความออกมาได้เช่น ตัวเลข ตัวอักษร หรือตัวเลข

การเข้าใจธรรมชาติของสัญลักษณ์ทั้ง 3 ระดับ จะทำให้เลือกใช้สัญลักษณ์อย่างมีประสิทธิภาพ ในการสร้างสรรค์การ์ตูนล้อการเมือง มีตัวอย่างการใช้สัญลักษณ์ระดับ Symbol ขึ้นหนึ่งซึ่งเป็นที่รู้จักกัน คือ เมื่อนายสมัคร สุนทรเวช เปรียบเปรยกลุ่มนักการเมืองที่ย้ายพรรคเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มตนด้วยนิทานอีสป เรื่องชวานากับงูเห่า โดยเปรียบกลุ่มนักการเมืองเหล่านั้นว่าเป็นงูเห่า ทำให้งูเห่าเป็นสัญลักษณ์อันแสดงถึง นักการเมืองกลุ่มนั้นมาโดยตลอด ทั้งในเนื้อหาข่าวการเมืองที่น่าเสนาในหนังสือพิมพ์ การพูดและวิจารณ์ถึง และรวมถึงการใช้รูปงูเห่าในการ์ตูนล้อการเมืองในระยะต่อมาอีกด้วย และ Roland Barthes (อ้างถึง สมสุข หินวิมาน 2535 50-52) นักสัญลักษณ์วิทยาผู้เป็นศิษย์ของ F. de Saussure ชี้ให้เห็นว่า มีความหมายประกอบกัน อยู่ 2 ระดับ ในระหว่าง Signifier กับ Signified นั่นคือ

- ความหมายนัยตรง (Denotative meaning)
- ความหมายโดยนัย (Connotative meaning)

Roland Barthes กล่าวว่า ความหมายนัยตรง (Denotative meaning) เป็นความหมายที่มีลักษณะเป็นสากลหรือเป็นความหมายเดียวกันสำหรับทุกคน มีความเป็นภาวะวิสัย (Objective) คือ อ้างอิงขึ้นมาโดยไม่มี การประเมินคุณค่าจากตัวผู้ใช้ความหมาย เช่น “ฝน” เป็นตัวให้ความหมายที่ทุกคนเข้าใจตรงกัน โดยไม่ต้องตีความอีกว่า “หยดน้ำที่ตกลงมาจากท้องฟ้า หลังการกลั่นตัวของไอน้ำในก้อนเมฆ” ดังนั้น ความหมายนัยตรง จึงเป็นการให้ความหมายกับสิ่งที่ได้กล่าวถึง จะต่างไปก็ตรงคุณค่าจากการประเมินของผู้ผลิตและผู้อ่านสัญลักษณ์ เช่น ฝน นั้นมีความหมายต่อชวานาว่า ความอุดมสมบูรณ์ชุ่มฉ่ำ แต่ในความหมายของคนกรุงเทพฯ “ฝน” อาจจะหมายถึง ความเฉอะแฉะหรือน้ำท่วมขัง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ ประสบการณ์ทางสังคมหรือวัฒนธรรมของผู้ใช้ความหมายนั้น

ความหมายโดยนัย (Connotative meaning) นั้น จะแปรเปลี่ยนไปตามวัฒนธรรมการรับสาร หรือเป็นความหมายที่ถูกสร้างให้โยงไปถึงอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งจะเกิดขึ้นเมื่อสัญลักษณ์ได้กลายเป็นตัวให้ความหมาย ในอีกขั้นตอนของสัญลักษณ์อีกชุดหนึ่ง ตัวอย่างเช่น วลีที่ว่า “โบริมิดโกนอบน้ำผึ้ง” ในหน้าข่าวหนังสือพิมพ์รายวัน มิใช่วลีที่แสดง ความหมายตรง ๆ ว่า โบริมิดโกนที่ถูกลำมาแช่อบในน้ำผึ้งเท่านั้น แต่วลีดังกล่าวใช้อ้างอิงในแบบมีความหมายโดยนัย (Connotative meaning) ว่า คำพูดของนักการเมืองคนหนึ่งที่มีสภาพแต่เฉียบคมประดุจโบริมิดโกนที่อบน้ำผึ้ง

อย่างไรก็ดี เนื่องจาก ความหมายโดยนัยนั้นมีความซับซ้อนและเกี่ยวโยงไปถึงสิ่งแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรมของผู้ผลิตและผู้อ่านสัญลักษณ์นั้น ๆ ดังนั้น การตีความหมายของสัญลักษณ์ระหว่างบุคคลทั้งสองอาจไม่ตรงกัน ซึ่งกรณีดังกล่าวนี้ที่นักสัญลักษณ์วิทยาไม่ถือว่าเป็นความล้มเหลว

ทางการสื่อสาร แต่เรียกว่า เป็นการถอดรหัสที่คลาดเคลื่อนเท่านั้น ทั้งนี้เป็นเพราะความไม่หยุดนิ่งของความหมายในการสื่อสารของมนุษย์นั่นเอง

นอกเหนือจากการใช้คำพูดหรือเนื้อหาเพื่อการนำเสนอแล้ว ยังมีองค์ประกอบอื่นในตัวบท (text) ที่สามารถสร้างความหมายโดยนัยขึ้นมาได้ เช่น การใช้ขนาดภาพ หรือความใกล้ไกลของระยะการจัดภาพก็จะทำให้ความหมายที่ได้ต่างกันอีกด้วย เช่น ถ้าเป็นภาพใกล้ (close-up) ใช้สร้างความหมายถึงความใกล้ชิด แต่ถ้าเป็นภาพมุมกว้าง (extreme long shot) หมายถึง การเปิดเรื่อง นอกจากนี้ การจัดเรียงลำดับข่าว รวมทั้งขนาดหรือสัดส่วนของพาดหัวข่าวในหน้าหนึ่งของหนังสือพิมพ์รายวัน ซึ่งแสดงถึงความสำคัญมากน้อยของข่าว ก็นับเป็นตัวอย่างหนึ่งในกระบวนการสร้างความหมายโดยนัย

กาญจนา แก้วเทพ (2541:329) ได้กล่าวถึงการอ่านความหมายจากตัวบทด้วย วิธีการสัญวิทยาวิทยาว่า มีความแตกต่างจากการอ่านความหมายด้วยวิธีการด้านภาษาศาสตร์ ซึ่งอาจจะใช้วิธีการเปิดดูพจนานุกรม เพื่อดูความหมาย คำแปลของคำแต่ละคำ หรือใช้วิธีการพลิกดูตำราไวยากรณ์ของแต่ละภาษา แม้ว่าวิธีการทางสัญวิทยาวิทยาจะมีเป้าหมายที่จะค้นหา “ไวยากรณ์/กฎ/รหัส (codes)” ที่ควบคุมการสื่อความหมายของสัญวิทยาในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ไวยากรณ์ของหนังสือไทย รหัสที่ซ่อนเร้นอยู่ในโฆษณาเหล่าทางโทรทัศน์ แต่ทว่านักสัญวิทยาวิทยาจะไม่ “คู่มือไวยากรณ์หรือพจนานุกรมสำเร็จรูป” ตัดมาให้เป็นคู่มือหากทว่าผู้วิเคราะห์ต้องสร้างคู่มือและพจนานุกรมขึ้นมาเอง

ดังนั้น เราจึงมีข้อยืนยันถึงคำกล่าวของ Roland Barthes ที่ว่า การวิเคราะห์แนวสัญวิทยาวิทยาก็คือ การค้นหา ความหมายเชิงวัฒนธรรม (Culture meaning) ของเนื้อหาสื่อ ซึ่งวิธีการค้นหานั้น อาจเริ่มด้วยการดูว่าใครเป็นผู้สร้างสาร และสังเกตุมิติทางวัฒนธรรมของผู้ส่งสารนี้ จากนั้นก็วิเคราะห์ระดับความหมายตามชั้นที่มี ทั้งความหมายนัยตรง และความหมายโดยนัย ในระดับลึกซึ่งขึ้นเรื่อย ๆ โดยพิจารณาประกอบกับลักษณะทางวัฒนธรรมที่แวดล้อมตัวบทนั้นอยู่เสมอ

และนอกจาก “ความหมายโดยนัย” แล้ว Roland Barthes ยังได้ขยายความถึงความหมายโดยนัยส่วนลึกลงอีกระดับหนึ่ง เรียกว่า มายาคติ (Myth) อันเป็นความหมายหรือระบบความคิดที่ซึมซาบยึดติดอยู่ในแต่ละสังคม สมสุข หินวิมาน ยกตัวอย่างคำว่า “คนเมืองเพชร” เป็นตัวอย่าง วลีดังกล่าวมีความหมายในเบื้องต้นว่า คนที่อาศัยอยู่ในเมืองเพชรบุรี แต่ในขณะเดียวกันวลีนี้ยังแฝงความหมายในระดับมายาคติหรือภาพที่มีมาในอดีตของสังคมว่าเป็น “คนดู” ด้วย ตัวอย่าง มายาคติอีกคำหนึ่งคือ คำว่า “ชนบท” มีความหมายในเบื้องต้นว่า เขตที่อยู่ห่างไกลไปจากเมือง และในตัวของมันเองยังให้ความหมายในระดับมายาคติได้อีกหลาย

ประการ เป็นต้นว่า ดินแดนอันร่มรื่นสวยงาม บ้านนอกแบบเซย ๆ หรือดินแดนที่ไร้อารยธรรม เป็นต้น โดยส่วนใหญ่มาคาดติ่มักเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับลักษณะประจำชาติ หรือทัศนคติเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์หรือธรรมชาติ

ในการสร้างสรรค์การ์ตูนล้อการเมือง ความหมายโดยนัย ระดับมาคาดตินับว่าสำคัญ และถูกนำไปใช้เป็นมุขอันแหลมคมอยู่บ่อยครั้ง เช่น การที่มีรูปผู้นำประเทศ สวมหมวกทรงสูง อันเป็นสัญลักษณ์ของ “ลุงแซม” บอกให้รู้ว่าผู้นำประเทศคนนั้นกำลังถูกรอบงำทางการเมือง จากสหรัฐอเมริกา หรืออีกนัยหนึ่ง ผู้นำประเทศคนนั้น เป็นผู้นิยมชมชอบในลัทธิจักรวรรดินิยม เป็นต้น

การเปรียบเทียบอุปมาอุปไมยและการเปรียบเทียบเชื่อมโยง (Metaphor and Metonymy)

Edmund Leach (อ้างถึง ธเนศ วงศ์ยานนาวา 2528) กล่าวถึงการทดแทนสัญลักษณ์ด้วยสิ่งที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื้องกัน (Metonymy) และการทดแทนสัญลักษณ์ด้วยสิ่งที่มีลักษณะเหมือนกันบางประการ (Metaphor) โดยเรียกรวมว่าเป็น กฎของการถอดเปลี่ยน (Law of transformation) กาญจนา แก้วเทพ 2541 ได้กล่าวถึงการทดแทนสัญลักษณ์ทั้ง 2 แบบไว้ คือ

- Metaphor คือวิธีการถ่ายทอดความหมายโดยอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างสัญลักษณ์ 2 ตัว ที่มีความคล้ายคลึงกัน และถูกนำมาใช้ถ่ายทอดความหมายด้วยวิธีการ “เปรียบเทียบอุปมาอุปไมย” (Analogy) โดยที่สัญลักษณ์ตัวแรกนั้นเป็นที่รู้จักความหมายกันดีอยู่แล้ว เพราะฉะนั้น เมื่อถูกนำมาเข้าคู่กับสัญลักษณ์ตัวที่สองซึ่งยังไม่ค่อยรู้จักความหมายกันดี อาศัยความหมายของสัญลักษณ์ตัวแรก จึงพลอยทำให้สัญลักษณ์ตัวหลังถูกรับรู้ความหมายไปด้วย

การเปรียบเทียบแบบ Metaphor นั้น เป็นที่รู้จักกันดีอยู่แล้วในวัฒนธรรมการใช้ภาษาของไทย โดยอาจสังเกตประโยคที่มีคำบอกใบ้ (cue) ให้รู้ว่ามีคำเปรียบเทียบ เช่น “เสมือนหนึ่ง” “ราวกับ” “ดั่งว่า” เช่น ร้อนราวกับนรก งดงามเสมือนนางฟ้ามาจุติ นุ่มนวลประหนึ่งแพรไหม

- Metonymy เป็นวิธีการถ่ายทอดความหมายโดยหยิบเอาส่วนเสี้ยว ส่วนหนึ่งของสัญลักษณ์ มาแทนความหมายของส่วนรวมทั้งหมด ตัวอย่างที่พบได้บ่อยคือ การใช้สัญลักษณ์ที่มีในเมืองต่าง ๆ อันเป็นที่รู้จักมากกล่าวถึงเมืองดังกล่าว เช่น

- ใช้ปราสาทวัดอรุณ เสาชิงช้าวัดสุทัศน์ แทน กรุงเทพฯ
- ใช้ภาพกลุ่มตึกกระฟ้า แทน นครนิวยอร์ก

- ใช้ภาพหอไอเฟล แทน กรุงปารีส
- ใช้ภาพนาฬิกาบิกเบน แทน นครลอนดอน

การถ่ายทอดความหมายจากสัญลักษณ์ที่เป็นส่วนย่อยให้แทนสัญลักษณ์ส่วนรวมทั้งหมดนั้น เกิดจากกระบวนการที่เรียกว่า Association (การเชื่อมโยงสัมพันธ์) กล่าวคือ ในหัวสมองของผู้รับสาร จะต้องมีความสัมพันธ์ระหว่างส่วนย่อยกับส่วนรวมเอาไว้แล้ว เช่น ต้องรู้ว่า พระปรางค์วัดอรุณนั้น ตั้งอยู่ที่กรุงเทพ เพราะฉะนั้นเมื่อเห็นส่วนหนึ่ง (ส่วนย่อย) จึงพอให้คิดไปถึงอีกส่วนหนึ่ง (ส่วนรวม) ได้

การถ่ายทอดความหมายด้วยวิธี Metonymy นี้ก็เป็นสิ่งที่ผู้ส่งสารกระทำอยู่ตลอดเวลา ด้วยการเลือกส่วนย่อยที่สามารถเป็นตัวแทนที่ดีที่สุดของส่วนรวมทั้งหมดมาใช้เป็นสัญลักษณ์ที่ถ่ายทอดความหมาย เช่น ในพุทธศาสนานั้นได้ใช้ดอกบัวเป็น Metonymy เนื่องจากมีความสัมพันธ์กับประวัติพระพุทธเจ้าตอนประสูติ ในขณะที่คริสตศาสนาเลือก Metonymy เป็นไม้กางเขนซึ่งมีความเกี่ยวพันกับเรื่องราวของพระเยซูในตอนสิ้นพระชนม์ เป็นต้น

ตารางเปรียบเทียบคุณสมบัติของ Metaphor กับ Metonymy

Metaphor	Metonymy
1. คล้ายคลึงกันด้วยการเปรียบเทียบ (analogy)	1. คล้ายคลึงกันด้วยการเชื่อมโยง (association)
2. meta : การถ่ายทอด phor : การคงไว้ (bear)	2. meta : ถ่ายทอด onoma : ชื่อ/นาม
3. สังเกตเห็นคำบอกแฉะ เช่น เสมือนว่า / ประหนึ่งว่า / ตั้งว่า / ราวกับว่า	3. จะมีการดึงเอาส่วนย่อย/ส่วนเล็กส่วนหนึ่ง มาแทนความหมายของส่วนรวมทั้งหมด (จะใช้มากในการวาดการ์ตูนรูปคน เช่น จมูกชมพู แทนคุณสมภาร)

ในการสร้างสรรค์การ์ตูนล้อการเมืองของไทย เรามักจะเห็นการใช้ทั้ง Matephor และ Metonymy เพื่อถ่ายทอดความหมายจากผู้เขียนการ์ตูนสู่ผู้อ่าน

ในส่วนของ Metaphor ซึ่งเน้นการแสดงออกด้วยคำพูดนั้น แม้การ์ตูนล้อการเมืองจะเป็นสื่อเสียดสีหรือสื่อไร้เสียง แต่เราได้เห็นการแสดงออกผ่านภาพวาด เป็นต้นว่า ภาพนายกรัฐมนตรื มีปีกนางฟ้า เพื่อประชดประชันในความสงบนิ่งเฉยของนายกฯ หรือมีภาพนักการเมืองบางคนมีลำตัวเป็นทารก แสดงความไม่ประสาในกิจการบ้านเมืองประดุจเด็กกอมมือ

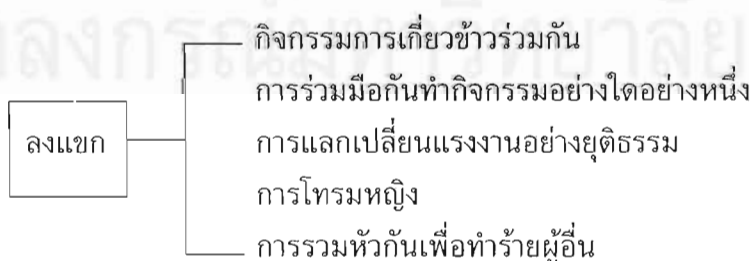
ในส่วน Metonymy กลับยิ่งพบได้บ่อยในการ์ตูนล้อการเมือง โดยเฉพาะมุขต่าง ๆ ซึ่งใช้ดอกทานตะวัน อันเป็นสัญลักษณ์ของพรรคความหวังใหม่ สื่อถึงเนื้อหาในการ์ตูนเหล่านั้น เช่น การให้ตัวการ์ตูนในภาพนั่งห่มเสื้อผ้าลายดอกทานตะวันแสดงถึงการเป็นสมาชิกพรรคดังกล่าว เป็นต้น

2. แนวคิดเรื่องกระบวนการเข้ารหัสและถอดรหัส (Encoding and Decoding)

เมื่อกล่าวถึงความหมายนัยตรง (Denotative) กับความหมายโดยนัย (Connotative) อันเป็นส่วนหนึ่งของสัญลักษณ์แล้ว ยังมีกระบวนการที่เกี่ยวข้องกันเป็นห่วงโซ่ของสัญลักษณ์ ในส่วนดังกล่าว คือ กระบวนการเข้ารหัสและกระบวนการถอดรหัส

Berger A.A. (อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ 2541 : 94-95) กล่าวว่า รหัสเป็นแบบแผนขั้นสูงที่ซับซ้อนของความสัมพันธ์ระหว่างสัญลักษณ์ต่าง ๆ (Highly complex pattern of association of signs) หมายถึง การที่เราจะนำเอาสัญลักษณ์ย่อย ๆ ต่าง ๆ มาสัมพันธ์กันอย่างไรก็ตาม แบบแผนนี้จะทำหน้าที่เป็นโครงสร้างที่อยู่ในหัวสมองของเรา และจะทำงานในการรับรู้และตีความเมื่อเราเปิดรับสัญลักษณ์ต่าง ๆ และ B. Bernstein (1973) ให้ความหมายว่า รหัสเป็นกรอบแห่งความแน่นอนในการจัดวางโครงสร้างทางสังคมของความหมาย (Frame of certainty) อันมีตัวอย่างรูปธรรมคล้าย ๆ กับพจนานุกรม กล่าวคือ ทุกครั้งที่เห็นศัพท์ก็จะมีคำแปลที่แน่นอนอยู่ทุกครั้ง นอกจากนั้น Bernstein ยังได้อธิบายต่อไปว่า ในขณะที่คำ ๆ หนึ่ง (หรือสัญลักษณ์หนึ่ง ๆ) สามารถมีความหมายได้หลาย ๆ อย่าง บริบททางสังคมในช่วงเวลาหนึ่งก็จะเป็นตัวกำหนดรหัสว่าลำดับชั้นของความหมายดังกล่าวจะเรียงตัวกันอย่างไร

กาญจนา แก้วเทพ ได้ยกตัวอย่างคำว่า “ลงแขก” ซึ่งสามารถแปลความหมายได้ผิดแผกแตกต่างกันออกไปคือ

นอกจากนี้ คนในแต่ละกลุ่ม เช่น นักการเมือง นักแสดง หมอดู นักธุรกิจ ก็จะมีรหัสเพื่อใช้เรียกสิ่งนั้นสิ่งนี้ในกลุ่มของตนแตกต่างกันออกไป ตามธรรมเนียมของกลุ่ม เช่น รหัสของนักการทูต เมื่อพูดคำว่า ไข่ ก็อาจแปลว่า บางที หรือเมื่อพูดว่า บางที อาจแปลได้ว่า ไม่

ในกระบวนการเข้ารหัส (Encoding) และกระบวนการถอดรหัส (Decoding) นั้น มีข้อคิดประการหนึ่งของนักสัญวิทยาวิทยา ก็คือ สมมติฐานที่ว่า ผู้ส่งและผู้รับสารนั้นไม่เคยมีและไม่จำเป็นต้องถือรหัสเล่มเดียวกัน (แต่เท่าที่ส่งสื่อสารกันได้ก็เพราะมีรหัสที่คล้ายกัน แต่ไม่ใช่เล่มเดียวกัน) ดังนั้น U.Eco (อ้างในกาญจนา แก้วเทพ 2541) จึงกล่าวว่า “การถอดรหัสเพี้ยนไปเป็นกฎของการสื่อสารมิใช่เป็นข้อยกเว้น” เนื่องจากฝ่ายผู้รับเองก็มีกรอบอ้างอิง (Reference) ที่นำมาสร้างรหัสต่าง ๆ มากมาย เพราะฉะนั้นจึงไม่มีการถอดรหัสที่ผิดพลาด มีเพียงการถอดรหัสที่แตกต่างกันไปจากฝ่ายผู้ส่งเท่านั้น

ประเภทของรหัส

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า กิจกรรมทุกอย่างในชีวิตประจำวันของเรา ล้วนถูกควบคุมด้วยรหัส ดังนั้น จึงมีรหัสอยู่มากมายหลายประเภท และยกตัวอย่างการใช้รหัสแต่ละประเภทในการสร้างสรรค์การ์ตูนล้อการเมืองได้ดังนี้

- Product codes เป็นรหัสที่เกี่ยวกับวัตถุหรือสิ่งของเครื่องใช้ รวมถึงสัตว์ต่าง ๆ ซึ่งเราสามารถบอกถึงความหมายหรือที่มาได้จากวัตถุนั้น เช่นนักเขียนการ์ตูน มีการใช้รูปควาย เพื่อแสดงถึงความโง่หรือแสดงรูป นกกาในภาพที่เกี่ยวข้องไปถึงภษิต “สาวไส้ให้กากิน” เป็นต้น ในระยะหลัง นักเขียนการ์ตูนล้อการเมือง มักใช้รถสามล้อถีบแบบ “ซาเล้ง” ในการให้รหัสถึงสิ่งของที่เสื่อมสภาพหรือใช้การไม่ได้ และใช้รหัสรถกระบะของ “ปอเต็กตึ๊ง” ถึงความหมายว่า ยากจะเยียวยา หรือ “ถึงตาย” เป็นต้น

- Social code เป็นรหัสที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล หรือสังคม เช่น นักเขียนการ์ตูนล้อการเมืองในประเทศไทย มักจะเขียนรูปนายกรัฐมนตรี หรือหัวหน้าพรรคการเมือง กำลังอุ้มกระเตง นักการเมืองคนอื่น ๆ อยู่ แสดงถึงการปกป้อง และยอมรับนักการเมืองคนดังกล่าว ซึ่งอากัปกรณ์าอุ้มกระเตงนั้น หากมิใช่คนไทยอาจไม่เข้าใจความหมาย นักเขียนการ์ตูนที่ใช้ Social code เป็นตัวประจำซึ่งเป็นที่รู้จักคือ การ์ตูนล้อการเมืองชุด ผู้ใหญ่มากับทุ้งหมาเมิน ของชัย ราชวัตร การ์ตูนดังกล่าวแสดงถึงสังคมชนบท มีตัวเอก คือ ตัว ผู้ใหญ่มา และชาวบ้านนุ่งผ้าขาวม้าใส่แว่นชื่อ ไอ้จ้อย เป็นตัวดำเนินเรื่อง

● Cultural code เป็นรหัสที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ เช่น การไหว้ การทักทายด้วยการยิ้มในแบบไทย การตุนล้อการเมืองมักมีมุขล้อเกี่ยวกับการไหว้ในช่วงหาเสียง เช่น แสดงภาพนักการเมืองไหว้ประชาชนในช่วงหาเสียง และแสดงภาพประชาชนไหว้นักการเมือง เพื่อขอความช่วยเหลือเมื่อนักการเมืองคนนั้นได้มีตำแหน่งเป็นผู้แทนฯ ไปแล้ว Cultural code เป็นรหัสอีกประเภทหนึ่ง ซึ่งคนต่างวัฒนธรรมจะเข้าใจได้ไม่ลึกซึ้ง

● Personal code เป็นรหัสเกี่ยวกับตัวบุคคล ทำนองเดียวกับการใช้อัตลักษณ์ (Identity) ในการโฆษณา เช่น การตุนล้อการเมืองทั่วไปมักจะใช้ภาพของจอมเผด็จการนาซี ฮิตเลอร์ เป็นรหัสของความเจ้าอำนาจเผด็จการ หรือใช้รหัสรูปชายแต่งกายแบบอาหรับ เมื่อจะเขียนล้อถึงเรื่อง น้ำมัน เป็นต้น Personal code หรือรหัสบุคคล ที่นิยมใช้ในการตุนไทยเช่น เมื่อเขียนถึง ประชาชนหรือชาวบ้าน นักเขียนการ์ตูนมักใช้คนแต่งกายคล้ายชานา สวมกอบ

กาญจนา แก้วเทพ ยังได้อ้างถึงการศึกษารหัสของ Christine Metz ในการเปรียบเทียบ แยกแยะรหัสของภาษา ดังนี้

หน่วยเล็กที่สุดของภาษา ประกอบด้วย ตัวอักษร (letter) หรือเสียง (sound) คำ (word) ประโยค (sentence) ย่อหน้า บทความ และในแต่ละช้อย่อยเหล่านี้ ก็จะมีรหัสสำหรับถอดความหมายเฉพาะตัว เช่น ตัวอักษรใหญ่หนา ย่อมมีความสำคัญกว่าตัวอักษรขนาดเล็กบาง เป็นต้น

3. แนวคิดในมุขของการ์ตูน (Gags)

การ์ตูนชนิดต่าง ๆ รวมทั้งการ์ตูนล้อการเมือง ล้วนต้องอาศัยความคิดอันแหลมคม แฝงยล ของผู้สร้างสรรค์การ์ตูนดังกล่าว ซึ่งเรียกว่า “มุข” (Gag) โดยเฉพาะการ์ตูนประเภทที่เน้นความคิดมากกว่าความสวยงามของลายเส้น มุขเปรียบเสมือนหัวใจของการ์ตูนชิ้นนั้น เราจะเห็นได้ว่า การ์ตูนล้อการเมืองบางภาพมีลายเส้นอันเรียบง่ายอย่างที่สุด แต่ก็สามารถเรียกอารมณ์ขัน ตลอดจน ความรู้สึกกระปรีกระเปร่า และชอบใจเมื่อได้อ่าน ซึ่งก็เป็นเพราะการ์ตูนดังกล่าวนั้นมีมุขหรือ Gag อันเนียนแหลมตรึงใจนั่นเอง

Polly Keener (อ้างในประสพโชค นวพันธ์พิพัฒน์ 2540 : 47-49) ได้แยกแยะมุขในแบบต่าง ๆ รวมทั้งสิ้น 27 แบบ โดยผู้วิจัยจะเรียงลำดับตามมุขที่ใช้บ่อยครั้งในการตุนล้อการเมือง ดังนี้

1. คำพูดหรือความเห็นที่น่าหัวเราะ (The absurd remark) เพราะเป็นเรื่องไม่จริง หรือเกิดจากเหตุการณ์ที่คลาดเคลื่อน หรือการให้ความสำคัญกับสิ่งที่ไม่สมควร

2. การกล่าวเกินจริง (Hyperbole) อาจเป็นภาพหรือคำบรรยายที่กล่าวเกินจริง
3. การกล่าวน้อยกว่าที่เป็นจริง (Understatements) ตรงข้ามกับ Hyperbole ทั้งสองข้อนี้สามารถสร้างอารมณ์ขันลึก ๆ ให้แก่ผู้อ่านการ์ตูนนั้น
4. การเย้ยหยัน (Satire) การเยาะหยันในข้อผิดพลาด หรือความโง่
5. เป็นเรื่องหรือคำพูดที่ขัดแย้งกับความรู้สึก (Paradox) ซึ่งอาจขัดแย้งโดยภาพหรือคำบรรยาย หรือภาพขัดแย้งกับคำบรรยาย
6. ช่วงเวลาที่น่าอับอาย (Embarrassing moment) แสดงให้เห็นความขินที่เกิดขึ้นจากบุคคลที่ทำตัวน่าอับอาย
7. บุคคลิกบางอย่างที่ไม่รู้ตัวซึ่งผู้อ่านสามารถสังเกตเห็น (Character unaware of something the reader can see)
8. ผลสะท้อนกลับและนิสัยที่เคยชิน (Playing on condition reflexs and habits)
9. การมีบุคลิกที่ผิดไปจากรูปแบบที่ควรจะเป็น (Character doing something unusual for his or her type)
10. การเล่นสำนวน (Puns) ได้แก่ มุกตลก ซึ่งเล่นคำคล้ายกันแต่ต่างความหมายกัน โดยอาจใช้ภาพช่วง
11. การยึดตามตัวอักษร (Literalism) โดยให้ผู้หรือผู้อ่านการ์ตูนจินตนาการไปตามตัวอักษรที่ถูกต้อง แต่ผิดไปจากความหมายที่ควรเป็น
12. ความหมายซ้อน (Doubleentendre) ใช้คำที่มีสองความหมาย ซึ่งโดยมากเป็นคำผวนที่ผู้อ่านหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะคิดถึงความหมายที่สองซึ่งแฝงอยู่
13. ความไม่ลงรอย (Non Sequitur) แสดงให้เห็นถึงผลอันไม่ลงรอยกับความคิดเห็นที่มีอยู่ก่อน หรือความเห็นปกติ
14. มนุษย์แปลงร่างเป็นสัตว์หรือสิ่งของ (Humans masquerading as animals or objects) เช่น นักการเมืองที่มีลำตัวเป็นสัตว์ต่าง ๆ
15. สิ่งของที่มีลักษณะเหมือนมนุษย์ (Anthropomorphism) ใส่อารมณ์หรืออุปนิสัยของมนุษย์ ลงไปในสัตว์ สิ่งทอ หรือพืชผัก
16. การใช้อุปมาอุปมัยกับถ้อยคำผิดเพี้ยน (Mixed metaphors and malapropism) โดยนำคำอุปมาอุปมัยมาผสมผสานกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ทำให้ความหมายที่ได้ผิดไปจากเดิมและไม่สมเหตุผล
17. ความกลัว (Fears) แสดงความกลัวเกินเหตุจนน่าขบขัน หรือกลัวมากจนน่าอับอาย
18. ช่วงเวลาที่น่าสงสาร (Poortiming) แสดงให้เห็นถึงลักษณะอันน่าสงสารจนน่าขัน
19. ความไม่ถูกกาลเทศะหรือไม่เข้ากับยุคสมัย (Incongruous Juxtaposition or anachronism)

20. การล้อเลียนหรือเลียนแบบ (Parody & pastiche)
21. การย้อนกลับหรือใช้วิธียกย้อน (Reversal) เช่นการมองเรื่องพื้น ๆ ให้ต่างออกไป จากมุมมองเดิม
22. ตลกแบบไม่มีสาระหรือตลกเจ็บตัว (Pratfalls or slapstick)
23. คำถามหรือความเห็นอันโจ่งแจ้ง (The obvious question or comment)
24. การพูดกลับตัวอักษรโดยไม่ได้ตั้งใจ (Spoonerisms)
25. การรู้ความจริงน้อยมาก (Little known facts)
26. การจูงใจให้คิด (Suggestion) อาศัยการชักจูงใจให้ติดตาม (Power of Suggestion) ให้ผู้อ่านสร้างภาพตลกขึ้นมาในใจ มากกว่าภาพหรือคำบรรยายที่ เห็นในการ์ตูน
27. การสะท้อนภาพหรือตั้งคำถามในความเป็นผู้เชี่ยวชาญ (Echoing the expert or questioning the expert) เพราะการทำตัวเป็นผู้เชี่ยวชาญจากคนที่มิใช่ผู้เชี่ยวชาญ จะเป็นเรื่องน่าขำ

จากแนวคิดในมุข (Gag) ของการ์ตูน ผู้วิจัยสามารถนำมาวิเคราะห์ถึงการใช้ลูกเล่น จากมุขต่าง ๆ อันเป็นความคิดความต้องการสื่อผ่านภาพการ์ตูนของผู้เขียน รวมถึงกระบวนการ สร้างความหมายต่าง ๆ ในภาพการ์ตูนล้อการเมืองนั้น ซึ่งบางครั้งอาจได้มาโดยใช้ “มุขสำเร็จ” ที่มีอยู่แล้ว หรือผู้เขียนการ์ตูนได้คิดแยกแวกแขนงออกมาจากมุขเก่า ๆ อันเป็นเจตนาของผู้ เขียน หรือผู้เกี่ยวข้องในการนำเสนอ

4. แนวคิดเรื่องวาทกรรม (Discourse)

ในการศึกษาเรื่อง “การสื่อความหมายโดยนัยจากประเด็นทางการเมืองผ่านการ์ตูนล้อ การเมือง” นี้ นอกจากจะใช้กรอบทฤษฎีสัญญาวิทยาในการศึกษาอภิปรัชญา หรือการแสดง ออกในลายเส้นของตัวการ์ตูนการเมืองต่าง ๆ แล้ว ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดในเรื่องวาทกรรม (DISCOURSE) มาเป็นกรอบเพื่อศึกษาบริบทหรือสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้ส่งสาร อันมี อิทธิพลต่อการ์ตูนล้อการเมืองเหล่านั้นด้วยอีกประการหนึ่ง นักวิชาการหลายคนได้อธิบายความ หมายของวาทกรรมไว้ดังนี้

Guy Cook (อ้างถึง สมจิตร เตชะบัญญัติ, 2539 : 22) ได้ให้ความหมายของวาท กรรมไว้ว่า วาทกรรมคือ ความเกี่ยวเนื่องระหว่างบทกับบริบท (Text and Context) ในลักษณะที่ ผู้ร่วมการสื่อสารรับรู้ความหมาย จุดมุ่งหมายของการวิเคราะห์วาทกรรม เพื่ออธิบายถึงปรากฏ การณ์ที่ต้องการศึกษาโดยทั่วไป และรวมถึงสิ่งสำคัญที่ปรากฏอยู่ในเหตุการณ์ หรือสถานการณ์

เหล่านี้ด้วย โดยการวิเคราะห์วาทกรรม (Discourse Analysis) มิได้เป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับภาษาเท่านั้น แต่ยังคงศึกษาวิเคราะห์ไปถึงบริบทของการติดต่อสื่อสาร เช่น

- ใครติดต่อกับใคร
- ติดต่อเพื่ออะไร
- การติดต่อสื่อสารนั้นอยู่ในสถานะการณ์ในสังคมรูปแบบใด
- ติดต่อผ่านสื่อประเภทใด
- พัฒนาการของการสื่อสารนั้นเป็นอย่างไร

Teun A. Van Dijk ได้อ้างถึง Sinclair และ Coulthard (1975) ถึงการพัฒนาแบบจำลองสำหรับการวิเคราะห์วาทกรรม (discourse analysis) ว่า คุณสมบัติพิเศษของแบบจำลองดังกล่าวคือการวิเคราะห์สถานการณ์ (situation) ซึ่งพวกเขาได้พบว่าสถานการณ์ดังกล่าวมีความสัมพันธ์กัน โดยสามารถแยกประเภทได้ดังนี้

1. เป็นเรื่องเกี่ยวกับวาทกรรมล้วน ๆ (discourse categories) ประกอบด้วย การแจ้งข่าวสาร การสอบถาม คำสั่ง
2. เรื่องเกี่ยวกับสถานการณ์ ประกอบด้วย การบอกเล่า คำถาม คำสั่ง
3. เรื่องเกี่ยวกับไวยากรณ์ ประกอบด้วย ประโยคบอกเล่า ประโยคคำถาม และประโยคคำสั่ง และยังมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารระหว่างนั้นคือ เกิดการแลกเปลี่ยนนั่นก็คือ ความคิดเห็นสะท้อนกลับ (feedback) ของผู้ส่งสาร หลังการตอบรับจากผู้รับสารแล้ว

ศิริชัย ศิริกายะ (อ้างใน สมจิตร เตชะบัญญัติ 2539) กล่าวว่า วาทกรรมคือการพิจารณาระหว่างบท (text) กับบริบท (context) ในลักษณะของการสร้างความหมายให้เกิดขึ้น โดยกิจกรรมที่เกิดขึ้นในวาทกรรมนั้น ๆ สามารถดูได้ที่ ลักษณะการสื่อสาร และการวิเคราะห์บทต้องอยู่ภายใต้บริบททางการสื่อสาร ซึ่งการสื่อสารในลักษณะนี้จะเกิดขึ้นในสถานการณ์ทางสังคมบางอย่าง บริบทเหล่านี้มีอิทธิพลต่อความหมายของพฤติกรรมต่าง ๆ ในการสื่อสาร เป็นต้นว่า ความหมายของคำที่ใช้ สถานที่ และภาษาที่ใช้ ดังต่อไปนี้

1. รูปทรงอันเป็นวัตถุ (Substance) อันมีผลกระทบต่อความหมายของวาทกรรม เช่น หนังสือแบบสามมิติ หรือป้ายเรื่องแสงขนาดใหญ่ โดยอาจแยกได้เป็นสามประเภทย่อยได้คือ
 - สถานที่ ที่วาทกรรมนั้นปรากฏอยู่
 - บรรยากาศแวดล้อมการนำเสนอวาทกรรมนั้น
 - ผู้คนแวดล้อมในการนำเสนอ

ซึ่งหากเป็นกรณีการนำเสนอการ์ตูนการเมืองแล้ว Substance ได้แก่ หน้าหนังสือที่ใช้นำเสนอ หรือขึ้นอยู่กับว่าการ์ตูนชิ้นนั้นถูกจัดวางให้อยู่ส่วนใดของหน้ากระดาษที่นำเสนอการ์ตูนนั้น

2. ภาพประกอบ (Pictures) ภาพประกอบที่ดีจะช่วยสร้างความหมายที่ต้องการให้เกิดขึ้น และภาพประกอบยังช่วยในการคัดเลือกผู้อ่าน ภาพประกอบที่น่าสนใจจะตรึงใจให้ผู้อ่านสนใจในเนื้อหาต่อ และหากเป็นการ์ตูนการเมือง ภาพประกอบนับเป็นสิ่งสำคัญอันดับแรก ลายเส้นอันคมชัดติดตานั้นจะช่วยให้อ่านติดตามมุก (Gag) ที่มีในการ์ตูนนั้น

3. ปริภาษาที่ใช้ (Para Language) ปริภาษาเป็นสิ่งที่สามารถบ่งบอกถึงลักษณะการเขียน เช่น การกำหนดขนาดตัวอักษรที่ใช้ต่าง ๆ กัน วรรคตอน ช่องไฟ รวมถึงลักษณะตัวอักษรในการ์ตูนการเมือง นิยมการใช้ประโยชน์จากปริภาษาในการใช้ภาษาแทน “เสียง” โดยการประดิษฐ์ตัวอักษรให้มีความหนา, บาง รวมถึงการใช้ประโยชน์จากเครื่องหมายอัศเจรีย์ บ่อยครั้ง (อลิสสา ชัยอิสรากร 2532 : 23) การ์ตูนต่าง ๆ มักใช้เครื่องหมายในทางภาษาเป็นตัวชูรสในการ์ตูน เพื่อเสริมสร้างจินตนาการและอารมณ์ร่วมของผู้อ่าน

4. เหตุการณ์ที่ครอบคลุมตัวบท (Situation) ประกอบด้วย การรับรู้ของผู้รับสารหรือผู้รับวาทกรรมนั้น ๆ ในกรณีการ์ตูนการเมือง Situation นี้อาจเกี่ยวเนื่องกับการเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับเนื้อความในการ์ตูนดังกล่าวของผู้อ่าน

5. บริบทที่เกี่ยวข้อง (Co-text) เรื่องราวที่ได้กล่าวถึงหรืออ้างถึงก่อนที่จะมีการนำเสนอวาทกรรม รวมทั้งเรื่องราวที่จะมีตามมาหลังการนำเสนอ ในกรณีการ์ตูนการเมือง Co-text คือ ความเป็นมาของตัวการ์ตูนซึ่งอาจเป็นนักการเมือง หรือผู้ที่เกี่ยวข้องในสถานการณ์ ดังกล่าวว่ามีภาพลักษณ์เป็นอย่างไร มีบุคลิกลักษณะที่ขัดแย้งกับการนำเสนอใน Text นี้หรือไม่

6. บทบาทต่อวาทกรรมชิ้นอื่น ๆ (Intertext) วาทกรรมหรือ text ชิ้นอื่น ๆ อันมีเรื่องราวเกี่ยวเนื่อง หรือมีประสบการณ์ร่วมกับวาทกรรมที่นำเสนอ มีอิทธิพลต่อความเชื่อถือและการตีความของเรื่อง ในกรณีการ์ตูนการเมืองอาจหมายถึง การนำเสนอการ์ตูนล้อการเมืองในสถานการณ์เดียวกันของหนังสือพิมพ์ฉบับอื่นเป็นอย่างไร คล้อยตามกันหรือไม่ อันเป็นที่มาของความเห็นของผู้อ่าน ซึ่งก็คือผลสำเร็จของวาทกรรมนั้น ๆ

7. การมีส่วนร่วมในการนำเสนอวาทกรรม (Participation) คือ ความเห็นหรือความต้องการของผู้ร่วมทำการสื่อสารที่ต้องการมีส่วนร่วมในวาทกรรม ทั้งความเชื่อ ความรู้ และทัศนคติที่มีต่อวาทกรรมนั้น ๆ ในการสร้างสรรค์การ์ตูนการเมือง Participation หมายถึง ผู้มีส่วนร่วมในความเห็นก่อนจะนำเสนอ ซึ่งหมายถึง บรรณาธิการการ์ตูนนั้น รวมถึงนโยบายการนำ

เสนอของหนังสือพิมพ์ฉบับดังกล่าว ดังเราจะเห็นได้ว่า เมื่อนักเขียนการ์ตูนคนเดียวกันไปเขียนการ์ตูนล้อการเมืองลงในหนังสือพิมพ์อีกฉบับหนึ่ง จะมีการเปลี่ยนแปลงของวาทกรรมซึ่งเป็นที่สังเกตได้

8. หน้าที่ของวาทกรรม (Function) วาทกรรมนั้น ๆ อาจทำหน้าที่ให้ความรู้ให้ข้อมูลใหม่ ๆ ตลอดจนข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ ในกรณีการ์ตูนการเมือง วาทกรรมในการ์ตูน ทำหน้าที่เดียวกับเนื้อหาข่าวการเมือง กล่าวคือ ทำหน้าที่กระตุ้นเตือนภาคีรัฐ และรัฐบาล ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งก็แล้วแต่ว่าวาทกรรมในการ์ตูนการเมืองจะสื่อถึงผู้อ่านและทำหน้าที่ได้ผลเพียงใด

(ธีระ ธัญไพบุลย์ , 2541) พบว่า ผู้เขียนการ์ตูนแต่ละคน จะมีปัจจัยที่มีบทบาทต่อการกำหนดรูปแบบและเนื้อหาการ์ตูนต่างกันออกไป เป็นต้นว่า กลุ่มผู้อ่านหนังสือพิมพ์ นโยบายของหนังสือพิมพ์นั้น รวมทั้งแนวคิดของผู้เขียนการ์ตูนเอง ปัจจัยดังกล่าวมีส่วนทำให้ นักเขียนการ์ตูนแต่ละคน เขียนการ์ตูนออกมาต่างกัน แม้เหตุการณ์ที่น่าเสนอจะเป็นเหตุการณ์อย่างเดียวกัน

นอกจากนี้ Margaret Wetherell และ Jonathan Potter (อ้างใน วิไล สมพันธ์ 2536) ได้กล่าวถึงการวิเคราะห์วาทกรรม (Discourse Analysis) ว่า วาทกรรมจะต้องมีองค์ประกอบคือ

1. ประเด็นเรื่อง (Interpretative Repertoire) เพราะประเด็นเรื่องที่ใช้ในการตีความ เป็นหน่วยสรุปของรูปแบบในวาทกรรมนั้น ๆ จึงเป็นรากฐานของผู้ส่งสาร เปรียบเสมือนทรัพยากรที่ให้ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์รูปแบบในเนื้อหาด้วยอีกประการหนึ่ง สำหรับประเด็นเรื่องการตีความระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสารนั้น ทั้งสองฝ่ายจะต้องมีความรู้สะสมดั้งเดิม (Stock knowledge) ในความรู้ของเรื่องที่ใช้ตีความด้วย จึงจะก่อให้เกิดผลดีในการสื่อถึงวาทกรรม

2. การสร้างสรรค์ภาษา (Construction) การสร้างสรรค์ภาษาเป็นตัวบอกถึงที่มาของการใช้ภาษาในวาทกรรมนั้น เช่น ผู้วิจัยมีวิธีการเลือกใช้ภาษา และคำต่าง ๆ อย่างไร ทำไมคำบางคำถูกนำมาใช้หรือไม่จึงไม่ใช่คำนั้นแทน เป็นต้น

3. ตัวแปรในวาทกรรม (Variation) ตัวแปรในการนำเสนอเป็นอีกสิ่งหนึ่งซึ่งสร้างความแตกต่างระหว่างสารที่น่าเสนอกับเหตุการณ์จริง ตัวแปรจะแจ้งให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่ของวาทกรรมนั้น เราสามารถศึกษาตัวแปรดังกล่าวได้จากเหตุการณ์ สถานการณ์ในกลุ่มสังคม นโยบายที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนบุคลิกลักษณะของผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งหากรายละเอียดเหล่านี้เปลี่ยนแปลงไป บทบาทหน้าที่ของวาทกรรมย่อมต้องเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย

4. หน้าที่ (Function) วาทกรรมจะเป็นตัวทำหน้าที่อธิบายเหตุการณ์ให้ผู้ฟังได้รับรู้ว่าเกิดอะไรขึ้น แต่อาจเป็นเรื่องยากที่จะเข้าใจได้โดยตรง เพราะว่าหน้าที่ของวาทกรรมจะไม่มี การบอกโดยตรง เช่น การอ้างถึง เพื่อพยายามหาเหตุผลที่น่าเชื่อถือ หรือเพื่อเสนอแนะอะไรบางประการ การวิเคราะห์หน้าที่ของวาทกรรม เป็นการค้นหาผลของวาทกรรมมากกว่าการหาข้อมูลดิบ หรือเนื้อหา

การอ้างถึงแนวความคิดเรื่องวาทกรรมในการศึกษา การตั้งคำถามครั้งนี้ เพื่อนำมาวิเคราะห์ถึง การสื่อความคิดของผู้เขียนการตั้งผ่านการนำเสนอของการตั้งดังกล่าว อีกทั้งยังทำให้ทราบถึงนโยบายการนำเสนอ จุดมุ่งหมายการนำเสนอการตั้งคำถามของหนังสือพิมพ์แต่ละฉบับ อันเปรียบเสมือนกุญแจดอกหนึ่งที่จะไขคำตอบในงานวิจัยครั้งนี้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการศึกษาเรื่อง การสื่อความหมายจากประเด็นทางการเมืองผ่านการตั้งคำถาม ผู้วิจัยได้ใช้แนวทางศึกษาจากงานวิจัยดังต่อไปนี้

- เจียมศักดิ์ กอวัฒนสกุล คณะรัฐศาสตร์ สาขาวิชาการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2535 ศึกษาเรื่อง การตั้งคำถามในยุครัฐบาลเผด็จการ ระหว่าง 23 กุมภาพันธ์ ถึง 9 ธันวาคม 2534 โดยใช้ทฤษฎีมิติมหาชนกับรัฐบาล และแนวคิดเกี่ยวกับการตั้งคำถามเป็นกรอบศึกษาถึงการใช้การตั้งคำถามเพื่อเป็นเครื่องมือสื่อความหมายแสดงความคิดเห็นเพื่อนำไปสู่การสร้างมิติมหาชน การศึกษาเรื่องดังกล่าวของ เจียมศักดิ์ กอวัฒนสกุล ก่อให้เกิดคำถามที่ว่า ในเมื่อการตั้งคำถามสร้างมิติมหาชนขึ้นมา แสดงถึงการสื่อความหมายระหว่างผู้เขียนการตั้งคำถามกับผู้อ่านตรงกันใช่หรือไม่ และผู้เขียนการตั้งคำถามอย่างไรจึงสื่อออกมาได้ตรงความคิดของผู้อ่าน หรือจงใจให้ผู้อ่านคิดเช่นเดียวกับตน ดังปัญหานำวิจัยเรื่อง การสื่อความหมายจากประเด็นทางการเมืองผ่านการตั้งคำถาม

- สุตรัก จรรยาวงศ์ ภาควิชาการสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2532 ศึกษาเรื่อง กลยุทธ์การสื่อสารของการตั้งขบวนการแก้จน โดยใช้ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม (Structural Functionalism Theory) และทฤษฎีสัญญาวิทยา และทฤษฎีสื่อมวลชนเพื่อการพัฒนา (Development Media Theory) เป็นกรอบศึกษาถึงความสำเร็จและความนิยมต่อการตั้งชุดดังกล่าว พบว่า การตั้งขบวนการแก้จนมีรากฐานและแนวความคิดแบบอารยธรรมพุทธแบบไทย ผนวกกับความสามารถในการถ่ายทอดความคิดของผู้เขียน จึงประสบ

ความสำเร็จในการสื่อสารถึงผู้อ่านได้เป็นอย่างดี โดย สุดรัก จรรยาวงศ์ ได้ให้ข้อเสนอแนะในท้ายบทว่า ควรมีการศึกษา “ตัวบท” ในทางสัญญาวิทยาต่อไปให้กว้างและลึกซึ้ง

- อีระ ธัญไพบุลย์ ภาควิชาวารสารสนเทศ สาขาการหนังสือพิมพ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2541 ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์กระบวนการประตู่ข่าวสารการตูนการเมืองในหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทย โดยใช้กรอบการค้นคว้าจากทฤษฎีประตู่ข่าวสาร และทฤษฎีหน้าที่ของสื่อมวลชน อีระ ธัญไพบุลย์ ศึกษาถึง แนวคิดของผู้เขียนการตูนการเมือง วิถีทางการปฏิบัติหน้าที่ของสื่อมวลชน พบว่า ความหมายหรือถ้อยคำที่มีอยู่ในการตูนมาจากการควบคุมของผู้เขียนการตูน

ซึ่งก็รวมถึง ความเห็นของบรรณาธิการด้วยส่วนหนึ่ง นอกจากนี้ ยังได้พบว่า ผู้เขียนการตูนแต่ละคนจะมีปัจจัยที่มีบทบาทต่อการกำหนดรูปแบบและเนื้อหาของการตูนต่างกันออกไป เป็นต้นว่า กลุ่มผู้อ่านหนังสือพิมพ์ นโยบายของหนังสือพิมพ์นั้น รวมทั้งแนวคิดของผู้เขียนการตูนเอง ปัจจัยดังกล่าวมีส่วนทำให้ นักเขียนการตูนแต่ละคน เขียนการตูนออกมาต่างกัน แม้เหตุการณ์ที่นำเสนอจะเป็นเหตุการณ์อย่างเดียวกัน

ผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ว่า ควรมีการศึกษาการตูนการเมืองที่เขียนเรื่องล้อเรียน เฉพาะนายกรัฐมนตรืเพิ่มเติม อีกประการหนึ่งควรจะมีการศึกษาเพิ่มเติมในส่วนผู้ส่งสารและผู้รับสารว่า สื่อสารผ่านการตูนล้อการเมืองได้ตรงกันหรือไม่

จากกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยได้ตั้งข้อสันนิษฐานเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาถึงการสื่อความหมายจากประเด็นทางการเมืองผ่านการตูนการเมือง ดังนี้

ข้อสันนิษฐานการวิจัย

1. นักเขียนการตูนการเมืองมีวิธีสื่อความหมายต่างกัน เหตุการณ์อย่างเดียวกัน
2. นักเขียนการตูนคนหนึ่งมักจะใช้วิธีการสื่อความหมายซ้ำ ๆ หรือวิธีการสื่อความหมายแบบเดียวกัน ในเหตุการณ์อย่างเดียวกัน
3. รูปแบบและลายเส้นไม่มีผลต่อความเข้าใจและความพึงพอใจของผู้รับสาร

ระเบียบวิธีวิจัย

แบบแผนและขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง การสื่อความหมายจากประเด็นทางการเมืองผ่านการ์ตูนการเมืองนี้ ผู้วิจัยได้เลือกวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อความเหมาะสมกับลักษณะงานวิจัยอันเป็นเรื่องที่ต้องใช้การวิเคราะห์ตีความ การอธิบายรายละเอียดในเชิงเหตุผล มากกว่า การหาข้อมูลในเชิงสถิติ และตัวเลข

งานสร้างสรรค์การ์ตูนการเมือง นับเป็นงานศิลปะชนิดเร่ร่อน ซึ่งต้องเร่งให้ทัน “การข่าว” และการสื่อสารในหน้าหนังสือพิมพ์ชนิดวันต่อวัน การเลือกประเด็นข่าวได้ถูกต้องรวดเร็ว และสามารถประยุกต์มุข (Gag) ดี ๆ เข้ากับข่าว คือหน้าที่ของผู้สร้างสรรค์การ์ตูนการเมือง

แม้การ์ตูนการเมืองจะเป็นงานในเชิงพาณิชย์ศิลป์ มิใช่ศิลปะเต็มรูปแบบ เช่น งานจิตรกรรม ประติมากรรม หรืองานศิลปะกรรมชนิดอื่น ๆ แต่ในการศึกษาเรื่องดังกล่าวยังคงต้องใช้การพินิจ พิเคราะห์ ตีความ เช่นเดียวกับงานศิลปะชนิดอื่น เพราะว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับความรู้ สึกนึกคิด สัญลักษณ์ ประสบการณ์ และสถานการณ์ต่าง ๆ อันไม่อาจตีความออกมาเป็นตัวเลขได้

ดังนั้น การศึกษาความหมายโดยนัยจากประเด็นการเมืองผ่านการ์ตูนการเมืองครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงใช้การสังเกต การบันทึก และการสัมภาษณ์ในเชิงลึกเป็นหลัก โดยใช้ทฤษฎีและแนวความคิดที่เกี่ยวข้องมาเป็นกรอบและแนวทางสู่สถานการณ์หรือปรากฏการณ์ที่จะศึกษา

แหล่งข้อมูลและการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยเรื่อง การสื่อความหมายจากประเด็นทางการเมืองผ่านการตุนการเมืองครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาจากคอลัมน์การ์ตูนการเมืองในหนังสือพิมพ์ 5 ฉบับ โดยวิธีเจาะจงเลือก (Purposive Sampling) เหตุผลในการเลือกหนังสือพิมพ์ทั้ง 5 ฉบับเพราะ เป็นหนังสือพิมพ์ที่ประชาชนนิยมอ่าน อีกทั้งการ์ตูนการเมืองในหนังสือพิมพ์ทั้งห้า เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป ทำให้สามารถสอบถามและสนทนา กับกลุ่มผู้รับสารตามขั้นตอนการวิจัยได้สะดวก หนังสือพิมพ์ทั้ง 5 ฉบับได้แก่

- หนังสือพิมพ์ไทยรัฐรายวัน
- หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน
- หนังสือพิมพ์ไทยโพสต์
- หนังสือพิมพ์ข่าวสดรายวัน
- หนังสือพิมพ์เดอะเนชั่น

ระยะเวลาที่ใช้

เฉพาะฉบับวันจันทร์ ถึงวันศุกร์ ระหว่างวันที่ 1 เดือนพฤษภาคม ถึงวันที่ 30 เดือนตุลาคม 2542 โดยผู้วิจัยได้เลือกระยะเวลาของกรณีศึกษาที่ใกล้เคียงเวลาที่วิเคราะห์ข้อมูลที่สุด เพื่อให้ประเด็นที่เลือกยังอยู่ในความจำของแหล่งข้อมูลอย่างกระจ่างชัด อันจะเป็นผลดีต่อการเก็บข้อมูล ตลอดจนผลการวิจัย และเจาะจงเฉพาะฉบับวันจันทร์ถึงศุกร์ เพื่อความสม่ำเสมอของข้อมูล

แหล่งข้อมูล

แหล่งข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบไปด้วย ตัวบุคคล และเอกสารต่าง ๆ คือ

1.) แหล่งข้อมูลบุคคล

1.1 ผู้ส่สาร เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก(Depth Interview) นักเขียนการ์ตูนการเมือง จำนวน 6 คน ได้แก่

- นายสมชัย กตัญญูตานันท์	นามปากกา “ชัย ราชวัตร”	หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ
- นายชูชาติ หมั่นอินกุล	นามปากกา “หมื่น”	หนังสือพิมพ์มติชน
- นายยอด พงษ์สกุล	นามปากกา “เงา”	หนังสือพิมพ์ไทยโพสต์
- นายสุลักษณ์ บุณปาน	นามปากกา “แจ้”	หนังสือพิมพ์ข่าวสด

- นายอรุณ วัชรสวัสดิ์ นามปากกา “ARUN” หนังสือพิมพ์เดอะเนชั่น
- นายศักดิ์ดา แซ่เอี้ยว นามปากกา “เซีย” หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ

1.2 ผู้รับสาร เก็บข้อมูลโดยการแจกแบบสอบถาม สัมภาษณ์ผู้รับสารเป็นรายบุคคล และสัมภาษณ์แบบกลุ่ม (Group interview) นิลิต นักศึกษา ด้านนิเทศศาสตร์ วารสารศาสตร์ หรือสื่อสารมวลชน จำนวน 60 คน ประกอบด้วย

- นักศึกษาคณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม
- นิลิตคณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- นักศึกษาคณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพฯ
- นักศึกษาคณะนิเทศศาสตร์ สถาบันราชภัฏ จันทระเกษม
- นักศึกษาคณะมนุษยศาสตร์ สาขาสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- นักศึกษาคณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เหตุผลในการเลือก เพราะผู้รับสารกลุ่มดังกล่าว มีความรู้พื้นฐานในด้านการข่าว การหนังสือพิมพ์ สามารถสนทนาและตอบคำถามในประเด็นทางการเมืองได้อย่างราบรื่น และสะดวกต่อการเก็บข้อมูล

2.) แหล่งข้อมูลเอกสาร

- ได้แก่ - บทสัมภาษณ์ผู้ส่งสาร(นักเขียนการ์ตูนการเมือง)ในนิตยสารต่าง ๆ
- นิตยสารที่เสนอข่าวการ์ตูนการเมือง
- หนังสือพิมพ์ที่เสนอข่าวการ์ตูนการเมือง

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

1. รวบรวมข้อมูลเอกสารที่จะวิเคราะห์ ใส่ตารางลงรหัสและศึกษาเอกสารประกอบ
2. วิเคราะห์เนื้อหาจากข้อมูลที่ได้มา
3. ร่างคำถามผู้ส่งสาร(นักเขียนการ์ตูน)โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก(Depth Interview) เกี่ยวกับการสื่อความหมาย และการสร้างภาพการ์ตูน จากข้อมูลที่ได้วิเคราะห์แล้ว
4. สัมภาษณ์เชิงลึกผู้ส่งสาร(นักเขียนการ์ตูน)

4. สัมภาษณ์เชิงลึกผู้ส่งสาร(นักเขียนการ์ตูน)
5. ประมวลผลและเรียบเรียงข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ส่งสาร(นักเขียนการ์ตูน) และนำข้อมูลที่ได้มาเป็นแนวทางการสอบถามและสนทนากับผู้รับสาร
6. สนทนากลุ่มและสัมภาษณ์ผู้รับสารเกี่ยวกับความคิดเห็นและความพึงพอใจในการสื่อความหมายจากประเด็นทางการเมืองผ่านการ์ตูนการเมือง
7. วิเคราะห์ข้อมูล สรุปผล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

- ตารางลงรหัส (Coding sheet) ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล จากหนังสือพิมพ์ ถึง ประเด็นทางการเมือง และการสื่อความหมาย
- แบบสัมภาษณ์(Interview form)ผู้ส่งสารเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก
- แบบสัมภาษณ์ (Interview form) ข้อมูลพื้นฐานของผู้รับสาร เพื่อนำเข้าสู่การสนทนากลุ่ม
- แบบจัดบันทึกข้อมูลระหว่างการสนทนากลุ่ม เพื่อจดประเด็นสนทนา

ประเด็นการสัมภาษณ์การสัมภาษณ์

- ผู้ส่งสาร (นักเขียนการ์ตูน)
- ทักษะคติต่อประเด็นทางการเมือง
 - วิธีการสร้างสรรค์งาน
 - วิธีการสื่อความหมายผ่านการ์ตูนการเมือง
 - เวลาและสิ่งแวดล้อมขณะสร้างสรรค์งาน
 - อุปสรรคและอิทธิพลที่มีต่อการนำเสนอ

- ผู้รับสาร
- ความคิดเห็นต่อการตั้งการเมือง
 - ความพึงพอใจต่อการตั้งการเมือง

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์การสื่อความหมายจากประเด็นทางการเมืองผ่านการตั้งการเมือง มีวิธีวิเคราะห์ 3 ขั้นตอน คือ

ก. การวิเคราะห์เนื้อหา

วิเคราะห์ภาพการตั้งการเมืองที่ปรากฏในแหล่งข้อมูลที่กำหนด ประเด็นที่จะวิเคราะห์ คือ

- ประเด็นทางการเมืองและนักการเมืองที่ปรากฏในการตั้งการเมือง
- การสื่อความหมายที่ปรากฏในการตั้งการเมือง
 - 1.) การเปรียบเทียบอุปมาอุปมัยและการเปรียบเทียบเชื่อมโยง (Metaphor & Metonymy)
 - 2.) การเข้ารหัส และการถอดรหัส (Encoding & Decoding)
 - 3.) मुखของการตั้ง (Gag)
- การใช้รหัส मुखของการตั้ง หรือใช้การเปรียบเทียบซ้ำ

ข. การวิเคราะห์ผู้ส่งสาร (ผู้เขียนการตั้ง)

วิเคราะห์จากบทสัมภาษณ์เชิงลึกนักเขียนการตั้งการเมืองจำนวน 6 คนที่กำหนด ประเด็นที่จะวิเคราะห์ คือ

- การเลือกประเด็นการเมืองที่จะนำเสนอ
- ทศนคติของนักเขียนการตั้งต่อประเด็นทางการเมือง
- แนวทางการสร้างรูปแบบและถ้อยคำเพื่อนำเสนอ
- ปัญหาอุปสรรคและอิทธิพลที่มีต่อการนำเสนอ
- หน้าหนังสือพิมพ์ที่นำเสนอการตั้งการเมือง

ค. การวิเคราะห์และผู้รับสาร (ผู้อ่านการ์ตูน)

วิเคราะห์จากแบบสัมภาษณ์ (Interview form) ข้อมูลพื้นฐานของผู้รับสาร และข้อมูลที่ผู้วิจัยบันทึกจากการ สทนากลุ่มนิสิต นักศึกษา ด้านนิเทศศาสตร์ วารสารศาสตร์ หรือสื่อสารมวลชน กลุ่มละ 3-7 คน จำนวนรวมทั้งสิ้น 60 คน ประเด็นที่จะวิเคราะห์ คือ

- ความคิดเห็นของผู้รับสารต่อวิธีการสื่อความหมายผ่านการ์ตูนการเมือง
- ความคิดเห็นของผู้รับสารต่อประเด็นการเมืองที่น่าเสนอ
- ความพึงพอใจของผู้รับสารต่อวิธีการสื่อความหมายผ่านการ์ตูนการเมือง

การนำเสนอข้อมูล

ผลของการวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษา เรื่อง การสื่อความหมายจากประเด็นทางการเมืองผ่านการ์ตูนล้อการเมืองนี้ ผู้วิจัยจะใช้การนำเสนอ ในรูปการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ โดยการบรรยายและแจกแจงให้เห็นถึงข้อมูลในแต่ละส่วน ทั้งในเนื้อหา ด้านผู้เขียนการ์ตูน (ผู้ส่งสาร) ด้านผู้อ่านการ์ตูน (ผู้รับสาร) และนำข้อมูลทั้งหมดมาสรุปเปรียบเทียบอีกครั้งหนึ่ง

ขั้นตอนการวิเคราะห์

ขั้นตอนที่ 1

วิเคราะห์เนื้อหาและวิธีการสื่อความหมายที่ปรากฏในการ์ตูนการเมือง
เพื่อสนองวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1

“เพื่อศึกษาถึงการสื่อความหมายในการ์ตูนการเมือง” ดังรายละเอียดคือ

- ประเด็นทางการเมืองและนักการเมืองที่ปรากฏในการ์ตูนการเมือง
- การสื่อความหมายที่ปรากฏในการ์ตูนการเมือง
 - 1.) การเปรียบเทียบอุปมาอุปไมยและการเปรียบเทียบเชื่อมโยง (Metaphor & Metonymy)
 - 2.) การเข้ารหัส และการถอดรหัส (Encoding & Decoding)
 - 3.) มุขของการ์ตูน (Gag)
- การใช้รหัส มุขของการ์ตูน หรือใช้การเปรียบเทียบซ้ำ

ขั้นตอนที่ 2

วิเคราะห์การสื่อความหมายของผู้ส่งสาร(นักเขียนการ์ตูนการเมือง).

เพื่อสนองวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2

“เพื่อศึกษาถึงวิธีการสร้างความหมายเชิงสัญลักษณ์ของนักเขียนการ์ตูนแจ้งสถานการณ์ข่าวผ่านทางการ์ตูนการเมือง” ดังรายละเอียดคือ

- การเลือกประเด็นการเมืองที่จะนำเสนอและทัศนคติของนักเขียนการ์ตูนต่อประเด็นทางการเมือง
- แนวทางการสร้างรูปแบบและถ้อยคำเพื่อนำเสนอ
- ปัญหาอุปสรรคและอิทธิพลที่มีต่อการนำเสนอ
- หน้าที่หนังสือพิมพ์ที่นำเสนอการ์ตูนการเมือง

ขั้นตอนที่ 3

วิเคราะห์ความคิดเห็นและความพึงพอใจของผู้รับสาร

เพื่อสนองวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3

“เพื่อศึกษาถึงความคิดเห็นและความพึงพอใจของผู้รับสารหรือผู้อ่านต่อการใช้ความหมายในเชิงสัญลักษณ์นำเสนอการ์ตูนการเมือง” ดังรายละเอียดคือ

- ความคิดเห็นของผู้รับสารต่อวิธีการสื่อความหมายผ่านการ์ตูนการเมือง
- ความคิดเห็นของผู้รับสารต่อประเด็นการเมืองที่นำเสนอ
- ความพึงพอใจของผู้รับสารต่อวิธีการสื่อความหมายผ่านการ์ตูนการเมือง

ขั้นตอนที่ 4

สรุปและอภิปรายผล

เสนอผลการวิเคราะห์ ผลสรุป และอภิปรายผลการวิจัย จากการเชื่อมโยงข้อมูลที่ทำการศึกษา สามขั้นตอน คือ ข้อมูลจากเนื้อหาการ์ตูนการเมือง ข้อมูลจากผู้ส่งสาร และข้อมูลจากผู้รับสาร โดยใช้กรอบทฤษฎีที่ได้ระบุไว้ข้างต้น มาอ้างอิง และแบ่งการอภิปรายผลออกเป็น 4 ประเด็น คือ

1. เนื้อหาและวิธีการสื่อความหมายที่ปรากฏในการ์ตูนการเมือง
2. การสื่อความหมายของผู้ส่งสารในการ์ตูนการเมือง
4. ความคิดเห็นและความพึงพอใจของผู้รับสารต่อการ์ตูนการเมือง
5. ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อศึกษาเรื่อง “การสื่อความหมายจากประเด็นทางการเมืองผ่านการ์ตูนการเมือง” ผู้วิจัยได้แบ่งผลการวิจัยออกเป็น 3 ขั้นตอน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการวิจัยทั้งสามข้อ ดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 วิเคราะห์เนื้อหาและวิธีการสื่อความหมายที่ปรากฏในการ์ตูนการเมือง

เพื่อตอบคำถามในวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 “เพื่อศึกษาถึงการสื่อความหมายในการ์ตูนการเมือง” โดยมีรายละเอียดที่ได้ศึกษาคือ

- 1.1 จำนวนภาพการ์ตูนจากประเด็นทางการเมือง
- 1.2 จำนวนประเด็นการเมืองที่ถูกนำเสนอผ่านการ์ตูนการเมือง
- 1.3 นักการเมืองที่ปรากฏในการ์ตูนการเมือง
- 1.4 สัดส่วนของประเภทการสื่อความหมาย
- 1.5 วิธีการนำเสนอของการ์ตูนการเมือง

ส่วนที่ 2 วิเคราะห์การสื่อความหมายของผู้ส่งสาร (นักเขียนการ์ตูนการเมือง)

เพื่อตอบคำถามในวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 “เพื่อศึกษาถึงวิธีการสร้างความหมายในเชิงสัญลักษณ์ของนักเขียนการ์ตูน แจ้งสถานการณ์ข่าวผ่านทางการ์ตูนการเมือง โดยมีประเด็นที่ศึกษาคือ

- การเลือกประเด็นการเมืองที่จะนำเสนอและทัศนคติของนักเขียนการ์ตูนต่อประเด็นทางการเมือง
- แนวทางการสร้างรูปแบบและถ้อยคำเพื่อการนำเสนอ
- ปัญหาอุปสรรคและอิทธิพลที่มีต่อการนำเสนอ
- หน้าที่หนังสือพิมพ์ที่นำเสนอ

ส่วนที่ 3 วิเคราะห์ความคิดเห็นและความพึงพอใจของผู้รับสาร

เพื่อตอบคำถามในวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 “เพื่อศึกษาถึงการตอบรับและความพึงพอใจของผู้รับสารหรือผู้อ่านการ์ตูนการเมืองต่อการใช้ความหมายในเชิงสัญลักษณ์นำเสนอการ์ตูนการเมือง”

- ความคิดเห็นของผู้รับสารต่อวิธีการสื่อความหมาย
- ความคิดเห็นของผู้รับสารต่อประเด็นทางการเมืองที่ถูกนำเสนอ
- ความพึงพอใจของผู้รับสารต่อการ์ตูนการเมือง

ส่วนที่ 1

การวิเคราะห์เนื้อหาและการสื่อความหมายที่ปรากฏในการ์ตูนการเมือง

จากการศึกษาการ์ตูนการเมืองในหนังสือพิมพ์ 5 ฉบับ ฉบับวันจันทร์ถึงวันศุกร์ ระหว่างวันที่ 1 พฤษภาคม 2542 ถึง 30 ตุลาคม 2542 รวม 650 ฉบับ พบว่า มีการ์ตูนการเมืองจำนวนรวมทั้งสิ้น 1,025 ภาพ การ์ตูนกรอบต่าง ๆ เหล่านี้ มีการนำเสนอในขนาดพื้นที่กระดาษ และพื้นที่ของหน้าหนังสือพิมพ์ต่างกันไป ในที่นี้ผู้วิจัยได้ใช้บันทึกกลยุทธ์ (Coding Sheet) เป็นแบบบันทึกเพื่อศึกษาทั้ง 4 หัวข้อ คือ

- 1.) จำนวนภาพการ์ตูนจากประเด็นทางการเมือง
- 2.) ประเด็นเด่นทางการเมืองที่ถูกนำมาเขียน
- 3.) นักการเมืองที่ปรากฏในการ์ตูนการเมือง
- 4.) สัดส่วนของประเภทการสื่อความหมาย

โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1.จำนวนภาพการ์ตูนจากประเด็นทางการเมือง

ประเด็นการเมือง	จำนวนภาพ	อันดับ
1. ทุจริตยา/กระทรวงสาธารณสุข	28	8
2. ธรรมกาย และธัมมชโย/ทัตชีโว	58	4
3. องค์การการค้าโลก (WTO)	7	22
4. เลือกตั้งปากน้ำ	19	12
5. เศรษฐกิจ/ตลาดหลักทรัพย์/หุ้น/ดอกเบี้ยว	68	3
6. วีรบุรุษนาแก/เสรี เตมีย์เวช ดอบโต้นักข่าว/ประชาชน	17	14
7. วิจารณ์นักการเมืองทั้งฝ่ายค้าน-รัฐบาล	76	2
8. วิจารณ์การทหาร	12	17
9. นโยบายกระทรวงศึกษาธิการ/ปัญจะ เกสรทอง/ยกเล็ก GPA เอนทรานซ์	18	13
10. บรรหารล้วงลูกทางการเมือง	19	12
11. ปัญหาประมงไทย	8	21
12. ตกเขียวนักการเมือง	25	10
13. นโยบายมหาดไทย/สนั่น ขจรประศาสน์	12	17
14. น้ำท่วมเดือนพฤษภาคม	15	16
15. โรงไฟฟ้าประจวบ/กฟผ.	23	11

ประเด็นการเมือง	จำนวนภาพ	อันดับ
16. ล้อข่าวต่างประเทศ (เช่น โคโซโว/คลินตัน/การเมือง อินโดนีเซีย	26	9
17. โจมตีรัฐบาลให้ยุบสภาและวิจารณ์รัฐบาล	83	1
18. เลขาธิการรัฐมนตรีต่างประเทศ/อุปทูตฯ	15	16
19. ไว้อาลัย ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์	3	26
20. เลขาส่วนตัวไตรรงค์	28	8
21. ชุดทอก๊าซ	15	16
22. ปัญหาเสพติด	18	13
23. กรุงไทยมีหนี้เสีย	42	5
24. เครื่องบินขับไล่อัลฟาเจ็ด	16	15
25. กฎหมายข้อมูลข่าวสาร	7	22
26. ลูกรตอ.เฉลิม อยู่บำรุง	11	18
27. ปรับคณะรัฐมนตรี	41	6
28. เตือนตำรวจ	18	13
29. ลดภาษีน้ำมัน	28	9
30. หวยออนไลน์	36	7
31. IMF กองทุนการเงินระหว่างประเทศ	17	14
32. โควตารัฐมนตรี	15	16
33. จัดตัวประกันสถานทูตพม่า/กะเหรี่ยงก๊อตฮาร์มี	12	17
34. ซีดีเถื่อน/คนขับรถยนต์	9	20
35. คดีห้างทอง ธรรมวัฒนะ	18	13
36. สุนัขสลายมือ	10	19
37. ลูกหมาในทำเนียบ	8	21
38. บ้านสามหลังริมเขื่อนศรีนครินทร์	5	24
39. นิตยสารนิวส์วีค เสนอข่าวกอล์ฟกับเช็กซ์	11	18
40. คุณหญิงสุพัตรา กับตำแหน่งของสามี	6	23
41. นักข่าว/ทหาร	3	26
42. จำลองเชียร์บางจาก	4	25
43. นโยบายการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย	7	22
44. ล้อเลียนทักษิณ ชินวัตร	5	24
45. สส.กัญจนมา ศิลปอาษา/เก้าอี้ รมช.ศึกษาธิการ	4	25
46. ศาลรัฐธรรมนูญ	8	21
47. วิกฤตติตุลาการ	2	27

ประเด็นการเมือง	จำนวนภาพ	อันดับ
48. ประเด็นอื่น ๆ	88	-
รวม	1,025	-

2.ประเด็นเด่นทางการเมืองที่นำเสนอผ่านการ์ตูนการเมือง

จากการที่ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลในบันทึกสรุบทันที (Coding Sheets) ปรากฏประเด็นเด่นทางการเมือง ที่ถูกนำมาวาดเป็นการ์ตูนการเมือง ลงในหนังสือพิมพ์ทั้ง 5 ฉบับ ตามลำดับคือ

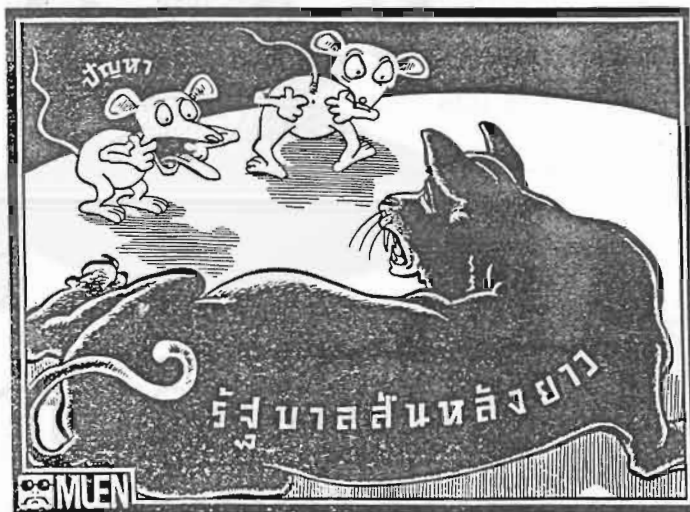
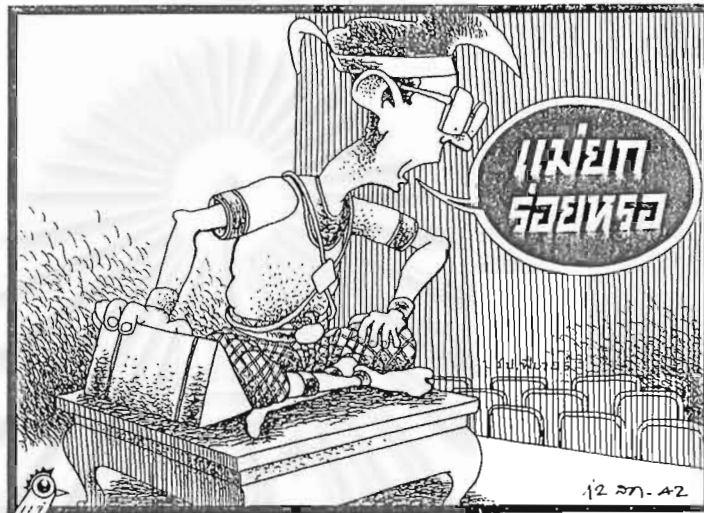
2.1 ประเด็นการโจมตีรัฐบาลให้ยุบสภาและวิจารณ์รัฐบาล	จำนวน	83	ภาพ
2.2 ประเด็นวิจารณ์นักการเมือง (ทั้งฝ่ายค้านฝ่ายรัฐบาล)	จำนวน	76	ภาพ
2.3 ประเด็นเศรษฐกิจ/ตลาดหลักทรัพย์/หุ้น/ดอกเบี้ยว	จำนวน	68	ภาพ
2.4 ประเด็นวัดพระธรรมกาย	จำนวน	58	ภาพ
2.5 ประเด็นหนี้เสียธนาคารกรุงไทย	จำนวน	42	ภาพ
	รวม	327	ภาพ

2.1 โจมตีรัฐบาลให้ยุบสภาและวิจารณ์รัฐบาล

ประเด็นข่าววิจารณ์รัฐบาล คือ ประเด็นหลัก ๆ สำหรับการ์ตูนการเมืองทั่วไปหรือทั่วโลกเป็นปกติ ในระหว่างเดือนพฤษภาคม ถึง ตุลาคม 2542 มีเกร็ดเล็กประเด็นย่อยของรัฐบาลให้เขียนถึงอย่างมากมาย ทั้งเรื่องกองทุนการเงินระหว่างประเทศขบมียาชาว่า การเตรียมเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และยิ่งเมื่อมีกระแสเบื้อหน้ารัฐบาล มีเสียงแรงรัฐบาลให้ยุบสภา นักเขียนการ์ตูนการเมืองจึงมีรอยยิ้มที่เขียนการ์ตูนประเด็นดังกล่าวออกมา ประเด็นย่อยที่ถูกนำมาสื่อความหมายผ่านการ์ตูนการเมืองในช่วงเวลาดังกล่าว เช่น

- รัฐบาลเสื่อมความนิยม/ไร้ผลงาน
- รัฐบาลเมินเฉยต่อความเดือดร้อนของคนตกงาน
- รัฐบาลถือดีฝ่ายเดียว
- นายกรัฐมนตรีมีว่แต่จัดตำแหน่งรัฐมนตรีไม่มีเวลาบริหารบ้านเมือง
- นายกรัฐมนตรีฟังเสียงคนรอบข้างมากกว่าเสียงประชาชน
- อาชญากรรมชุกชุม รัฐบาลไม่มีมาตรการป้องกันที่ได้ผล

มีหลายหลากประเด็นย่อยที่สามารถนำมาสื่อผ่านการ์ตูนเพื่อกระตุ้นเตือนรัฐบาลในช่วงดังกล่าว นักเขียนการ์ตูนที่โดดเด่นในประเด็นนี้คือ “แจ้” แห่งหนังสือพิมพ์ข่าวสดและ ชัยราชวัตร แห่งหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ การสื่อความหมายในประเด็นนี้ค่อนข้างเบา คล้ายสะกิดเตือนมากกว่าโจมตีรัฐบาลอย่างโกรธแค้น เช่นที่ยุครัฐบาล พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ หรือรัฐบาลนายบรรหาร ศิลปอาชา เคยได้รับ ดังภาพตัวอย่าง

“แจ้” เขียนให้นายกรัฐมนตรีเป็นพระเอกลิเก ซึ่งนั่งอยู่บนเวทีอย่างโดดเด่น รำพึงว่า “แม่ยก ร้อยห่อ” แสดงถึงการเสื่อมความนิยมจากประชาชน หรือ “หมิ่น” นักเขียนการ์ตูนประจำหนังสือพิมพ์มติชนรายวัน เขียนรูป แมว ซึ่งมีลายเส้นและการลงสีและลงน้ำหนักอย่างสวยงาม กับหนูสองตัว ผู้เขียนสมมุติให้หนูเป็นตัวปัญหาที่อ้วน แต่แมวที่สมมุติว่าเป็นรัฐบาล นอนเฉย ไม่ใยดีต่อปัญหาเหล่านั้น

2.2 วิจารณ์ักการเมืองทั้งฝ่ายค้านและฝ่ายรัฐบาล

ประเด็นที่นักเขียนการ์ตูนสามารถใช้หรือการสื่อความหมายแบบอื่น ๆ สื่อผ่านการ์ตูน โดยเป็นที่ชื่นชอบของผู้รับสารคือ การวิจารณ์ตัวนักการเมือง ตลอดจนวงศักรวามเครือของนักการเมืองเหล่านั้น

ในระยะเวลาเก็บข้อมูลวิจัย นักการเมืองที่โดดเด่นในประเด็นการเมืองที่สุด ประกอบด้วย

- นายกรัฐมนตรี (นายชวน หลีกภัย)
- นายสนั่น ขจรประศาสน์ (รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย)
- พลเอก ชวลิต ยงใจยุทธ หัวหน้าพรรคความหวังใหม่
- นายไตรรงค์ สุวรรณคีรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงานและสังคม
- ร้อยตำรวจเอกทักษิณ ชินวัตร (หัวหน้าพรรคไทยรักไทย)
- นายธารินทร์ นิมมานเหมินท์ รองนายกรัฐมนตรี
- รอ.เฉลิม อยู่บำรุง

ในสามคนแรกผู้วิจัยได้ระบุไว้ในหัวข้อนักการเมืองและบุคคลที่ปรากฏในการ์ตูนการเมืองแล้ว ส่วนนายไตรรงค์ สุวรรณคีรี โด่งดังจากกรณีที่เขาส่วนตัวของนายไตรรงค์ เองบุกขึ้นไปในสำนักงานหนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ ถนนพระรามที่ 4 และเกิดประเด็นร้อนตามมาอีกมากมาย เช่น การ์ตูนการเมืองที่ชัย ราชวัตร นำเอาประเด็นลูก รอ.เฉลิม อยู่บำรุง มาเชื่อมต่อกัน

ร้อยตำรวจเอก ทักษิณ ชินวัตร นั้นเป็นที่รู้จักในประเด็น “มนุษย์เงินเดือนกับพ่อค่านักการเมือง” กับนายกรัฐมนตรี และนายธารินทร์ นิมมานเหมินท์ ผู้โด่งดังในประเด็น “เด็กดีของ IMF”

และคนที่นายกรัฐมนตรีปกป้อง รอ.เจลิม อยู่บำรุง เป็นที่รู้จักกันในประเด็นการทะเลาะวิวาทของลูกชาย นักการเมืองเหล่านี้นับเป็นสีสันและแรงกระตุ้นให้ผู้รับสารสนใจใคร่รู้ในการ์ตูนการเมืองยิ่งขึ้น

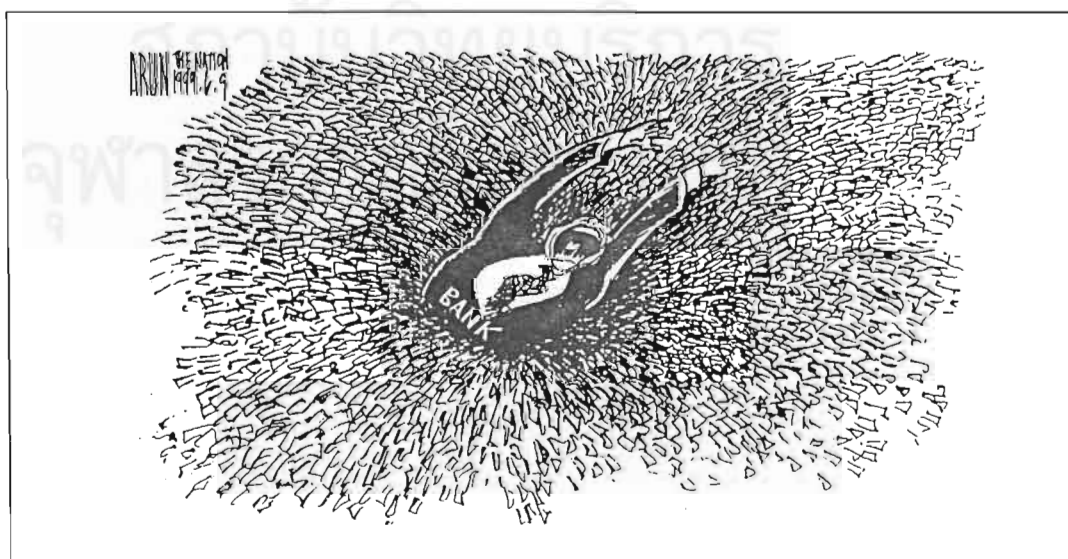
2.3 ประเด็นเศรษฐกิจ ตลาดหลักทรัพย์ หุ่นและดอกเบีย

เรื่องราวอันเกี่ยวกับเศรษฐกิจ การเงิน การธนาคาร ปัจจุบันนี้เกี่ยวพันกันกับการเมืองอย่างแยกไม่ออก ที่ประเด็นดังกล่าวถูกนำเสนอเป็นอันดับที่ 3 อาจเป็นเพราะผู้วิจัยได้จับเอาประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้มารวมกัน ซึ่งในประเด็นเศรษฐกิจเองมีเรื่องราวซึ่งแตกตอกออกข้อ ต่อไปเป็นประเด็นอื่น ๆ อีก เช่น กรณีธนาคารกรุงไทยมีหนี้เสีย เป็นต้น ประเด็นทางเศรษฐกิจเด่น ๆ ที่ถูกนำมาสื่อความหมายผ่านการ์ตูนการเมือง อาทิเช่น

- การคาดการณ์ตลาดหลักทรัพย์ ตรวจสอบตลาดหลักทรัพย์ของบริษัท มูตีสี่
- ธนาคารรัตนสิน
- เรื่องเกี่ยวกับธนาคารแห่งประเทศไทยและ ม.ร.ว.จตุมงคล โสณกุล
- กระทรวงการคลัง
- เศรษฐกิจตกต่ำ

ประเด็นย่อยต่าง ๆ เหล่านี้ ถูกสื่อความหมายผ่านการ์ตูนอย่างสม่าเสมอ แม้มีใช้ประเด็นโจมตีอันร้อนแรง แต่ก็ก่อให้เกิดการสื่อความหมายอันสุขุมลุ่มลึกผ่านลายเส้นสละสลวยของนักเขียนการ์ตูนแต่ละคน

อรุณ วัชรสวัสดิ์ เป็นนักเขียนการ์ตูนที่นับว่าฉับและโดดเด่นในการ์ตูนการเมือง ประเด็นเศรษฐกิจ ดังภาพตัวอย่าง

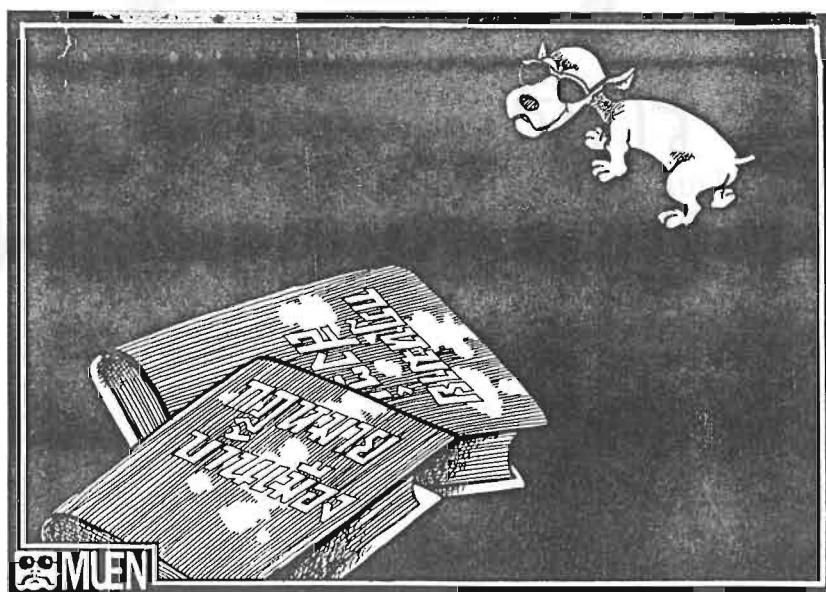
อรุณ วัชรสวัสดิ์ วาดภาพชายคนหนึ่งอยู่ท่ามกลางธนบัตรท่วมตัวดูเหมือนกองธนบัตรจะดูดกลืนชายผู้นั้นลงไป เปรียบได้กับธนาคารกำลังล้างเงินที่ผู้ฝาก เพราะมีแต่ภาระดอกเบี้ยที่เพิ่มพูน

2.4 ประเด็นวัดพระธรรมกาย

เรื่องราวอันเกี่ยวกับศาสนา เป็นเรื่องยากสำหรับการนำมาล้อเลียน ดังนั้น กรณีวัดพระธรรมกายเป็นประเด็นที่ไม่มีใครมีนักเขียนการ์ตูนการเมืองเขียนในช่วงแรก ๆ แต่เมื่อประเด็นดังกล่าวได้รับการเปิดเผยมากขึ้น จึงมีการนำมาเขียนและมีการนำเสนอด้วยความแรงในระยะหลัง กรณีวัดพระธรรมกายถูกนำมาเขียนถึงในหลายแง่มุม เช่น

- ประเด็นอภิไถนาร
- วิจารณการถือครองทรัพย์สินและอสังหาริมทรัพย์ของเจ้าอาวาส
- การผิดวินัยสงฆ์
- เจ้าคณะเขตไม่สอบสวนเจ้าอาวาสวัดพระธรรมกาย
- กรณีญาติธรรมของวัด

ทุกประเด็นทุกข้อล้วนเป็นเรื่องยาก ในการนำไปเขียนล้อเลียน นับว่าเป็นปรากฏการณ์ของสังคมอย่างใหม่ ที่สื่อสามารถวิพากษ์วิจารณ์ สงฆ์และนิกายในศาสนาอย่างรุนแรง จนหมิ่นเหม่ต่อการผิดจริยธรรมสื่อมวลชน รวมถึงการคำนึงถึงผลกระทบต่อผู้ที่ตกเป็นข่าวหรือเหยื่อข่าว และในกรณีที่กำลังศึกษาอยู่นี้ ประเด็นธรรมกาย สามารถใช้วัดความมากน้อยหรือความพอดีพอควร ในการล้อเลียนเรื่องราวเกี่ยวกับศาสนา ของนักเขียนการ์ตูนการเมืองแต่ละคนด้วย

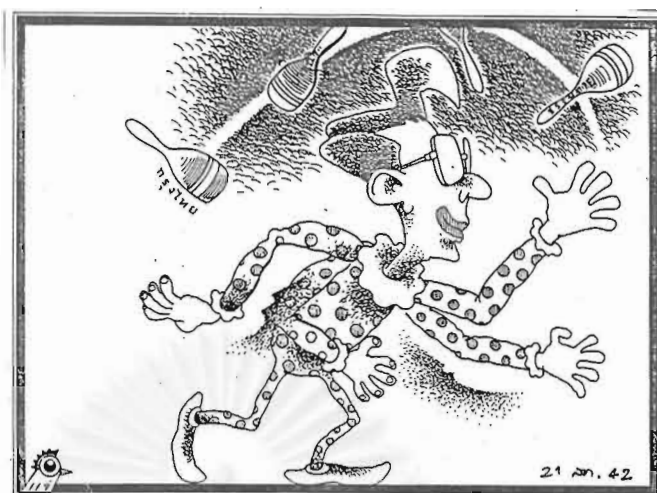
จากประเด็นดังกล่าว เราจะเห็นความ “แรง” ในการนำเสนอของ “หมื่น” แห่งหนังสือพิมพ์มติชนรายวันด้วยการใช้รูปสุนัขและตำรากฎหมายบ้านเมืองเคียงกับกฎหมายสงฆ์ โดยเจ้าหน้าที่บ้านเมืองเปรียบได้ดั่งสุนัขสวมแว่นกันแดดพรางสายตาอันมืดบอดทำไม่รู้ไม่เห็นกฎหมายที่สามารถจัดการกับกรณีดังกล่าวได้ และการ์ตูนอีกกรอบหนึ่งของ “เงา” แห่งไทยโพสต์ที่นำเอาประเด็นธนาคารกรุงไทยมาเขียนแกมกรณีวัดพระธรรมกาย โดยเขียนเป็นภาพนายธารินทร์ นิมมานเหมินทร์ กำลังขอบคุณเจ้าอาวาสวัดพระธรรมกาย ที่ทำให้คนสนใจข่าวธนาคารกรุงไทยน้อยลง เพราะมีข่าววัดพระธรรมกายมากลบ

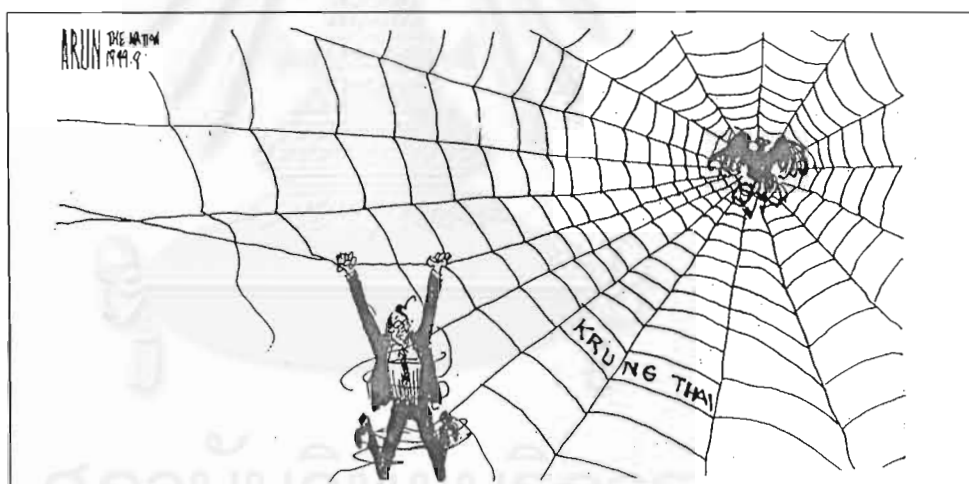
2.5 ประเด็นหนี้เสียธนาคารกรุงไทย

ข่าวใหญ่ระดับธนาคารของรัฐบาลประสบปัญหาหนี้เสียที่ลูกค้าไม่สามารถชำระคืนแก่ธนาคารได้ ทำให้ข่าวธนาคารกรุงไทย แยกโดดเด่นออกมาจากข่าวเศรษฐกิจโดยรวม นักเขียนการ์ตูนการเมืองทุกคนโดยเฉพาะนักเขียนการ์ตูนการเมืองทั้ง 6 คน ที่ผู้วิจัยได้เลือกเป็นกรณีศึกษา ได้เขียนการ์ตูนประเด็นหนี้เสียของธนาคารกรุงไทยหลายรูปแบบโดยประเด็นย่อย ดังต่อไปนี้

- รัฐบาลเมินเฉยและพยายามปิดข่าวหนี้เสียของธนาคาร
- มีการสร้างภาพลวงตาว่าสถานะภาพของธนาคารยังมั่นคงมาก
- คนในคณะรัฐบาลพยายามจะช่วยเหลือผู้บริหารธนาคารให้พ้นผิด

นักเขียนการ์ตูนแห่งหนังสือพิมพ์ข่าวสด “แจ้” เขียนภาพนายกรัฐมนตรีกำลังเล่นตลกแบบปาที่ โดยเขียนลำดับที่ไม่ป่าว่า กรุงเทพฯ แสดงให้เห็นว่านายกรัฐมนตรีและรัฐบาลกำลังเล่นตลกเอาตัวรอด จากกรณีหนี้เสียของธนาคาร

อรุณ วัชรสวัสดิ์ เขียนภาพนายกรัฐมนตรี กำลังติดกับดักที่เขียนบอกว่า “กรุงเทพฯ” แสดงให้เห็นว่า นายกรัฐมนตรีหรือรัฐบาลกำลังดำเนินวิธีการที่ผิดต่อกรณีหนี้เสียของธนาคาร

3. นักการเมืองที่ปรากฏในการ์ตูนการเมือง

การที่มีภาพล้อเลียนบุคคลในการ์ตูนการเมือง แสดงถึงการเป็นจุดสนใจของบุคคลผู้นั้น นักเขียนการ์ตูนจึงต้องพยายามหารายละเอียดและลักษณะทางกายภาพเฉพาะตัวบุคคลผู้นั้น จะเขียนล้อเลียน ซึ่งลักษณะเฉพาะตัวของคนนั้น ๆ จะมีข้อแตกต่างไปจากคนอื่นทั่วไป (อ้างอิง รอส ทอมสัน และบิล เฮวิสสัน How to draw and Sell Cartoon) จากการศึกษาครั้งนี้ พบว่า ผู้ที่

ถูกเขียนล้อลงในภาพการ์ตูนการเมืองมากที่สุด คือ นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี ซึ่งถูกนำเสนอเป็นจำนวนถึง 82 ภาพ

นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี

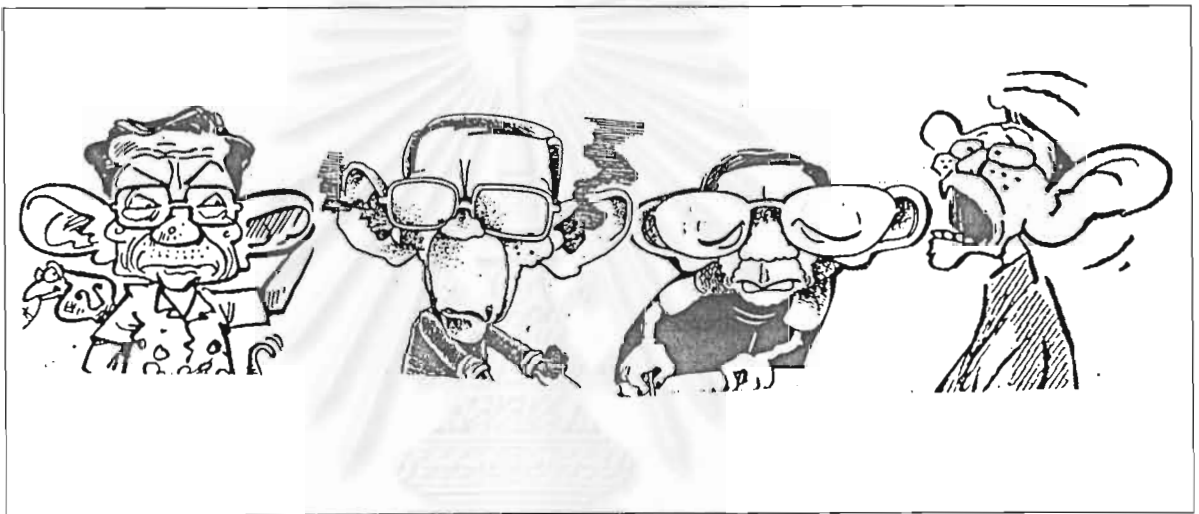
ภาพนายชวน หลีกภัย จากการวาดของนักเขียนการ์ตูนทั้งหลาย แตกต่างกันไปตามความถนัดและการมองเห็น “จุดเด่น” ในรูปลักษณะของนักเขียนการ์ตูน นอกจากนี้ ความเป็นนายกรัฐมนตรีก็คือ จุดสนใจของประชาชน รวมถึงผู้รับสารทั้งปวง ดังนั้น จึงเป็นเรื่องปกติที่ภาพล้อเลียนนายกรัฐมนตรี จะมีแทรกอยู่ในการ์ตูนการเมืองกรอบต่าง ๆ ทั้งที่บางประเด็นมิได้เกี่ยวข้องกับนายชวน หลีกภัย โดยตรง (สัมภาษณ์ศักดา แซ่เอี้ยว “เซีย” นักเขียนการ์ตูนหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ)

นายชวน หลีกภัย จัดได้ว่าเป็นคนที่มีรูปลักษณะปกติ รวมถึงการมีเครื่องหน้าเรียบยากแก่การนำมาวาดล้อเลียน นักเขียนการ์ตูนการเมือง จึงมักนำเอาทรงผมหวีปิดปลายของนายกรัฐมนตรี มาเป็นจุดเด่น โดยจะเห็นได้ว่า ลายเส้นการ์ตูนของอรุณ วัชรสวัสดิ์ เน้นความหยักยาวของเส้นผมนายชวน เป็นอย่างยิ่ง ส่วน “เซีย” แห่งไทยรัฐนำเอากรณีที่พรรคประชาธิปัตย์ รับกลุ่ม สส. “งูเห่า” เข้าร่วมพรรคเป็นสัญลักษณ์หนึ่งของนายกรัฐมนตรีในการ์ตูนการเมืองของเขา ภาพนายชวน หลีกภัย ของเขาจึงมีงูเห่าพันคออยู่ทุกภาพ และเป็นที่น่าสนใจว่า รูปลักษณะนายกรัฐมนตรีของนักเขียนการ์ตูนทุกคนนั้น มีลักษณะเหนืออ้วนเพรียว และดูปริวิตกคล้ายถูกกดดันอยู่โดยตลอด

พล.ต.สนั่น ขจรประศาสน์

นักการเมืองที่ปรากฏในการ์ตูนการเมืองบ่อยครั้งอีกคนหนึ่งคือ พล.ต.สนั่น ขจรประศาสน์ นอกเหนือจากการมีบทบาทโดดเด่นในทางการเมืองของ พล.ต.สนั่น แล้ว รูปลักษณ์อันเป็นเอกลักษณ์ของ พล.ต.สนั่น อันได้แก่ ไบหูและโครงหน้า เป็นที่พอใจของผู้อ่าน ถูกนำมาวาดล้อเลียนอยู่บ่อยครั้ง พล.ต.สนั่น ถูกวาดล้อในประเด็น กระทรวงมหาดไทย ประเด็นเลือกตั้ง ปากน้ำ และประเด็นเล็กน้อยอื่น ๆ เป็นจำนวนทั้งสิ้น 67 ภาพ อาทิ ปกิริยาหรือรูปลักษณ์ของ พล.ต.สนั่น ที่เห็นในการ์ตูนการเมืองนั้น มักมีหน้าตาเฉยเมย และจากการที่เขาชอบดื่มไวน์ ทำให้มีภาพการ์ตูนพล.ต.สนั่น ถือขวดเหล้าไวน์อยู่บ่อยครั้ง

พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ

นักการเมืองอีกผู้หนึ่ง ซึ่งช่วยเติมความมีชีวิตชีวา และสีสันให้แก่การ์ตูนการเมือง คือ พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ การมีรูปหน้าอวบอูม ริมฝีปากหนาเต็ม และรูปร่างท้วมกลม อันเป็นลักษณะเด่น บวกกับบทบาททางการเมืองอันโฉบเฉี่ยวโดดเด่น ทำให้นักเขียนการ์ตูนการเมืองนิยมหยิบยกประเด็นการเมืองที่ พล.อ.ชวลิต เกี่ยวข้องมานำเสนออยู่บ่อยครั้ง

รูปลักษณะของพล.อ.ชวลิตเมื่อเป็นการ์ตูน มักแสดงออกชัดเจนทางสีหน้า ทั้งอาการดีใจ เสียใจ ตกใจหรือไม่พึงพอใจ และมักจะถูกวาดสวมชุดตลกฝรั่งอยู่บ่อยครั้ง ในการวิจัยครั้งนี้ พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ถูกนำเสนอผ่านการ์ตูนการเมือง รวมทั้งสิ้น 51 ภาพ ประเด็นเด่นที่ถูกเขียนคือ กรณีผลักดันให้นายกรัฐมนตรียุบสภา ส่วนมากจะนำเสนอโดยใช้มุข ความไม่ลงรอยกัน (Non Sequitur) และมุขการรู้ความจริงน้อย นักเขียนการ์ตูนที่นิยมเขียนรูปพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ที่สุดคือ แอ๊ด มติชน

3.4 พระอัมมชโยเจ้าอาวาสวัดพระธรรมกาย

ผู้ที่ถูกนำเสนอ ผ่านภาพการ์ตูนการเมืองเป็นจำนวนมากครั้งอีกรายหนึ่งก็คือ พระอัมมชโย เจ้าอาวาสวัดพระธรรมกาย แม้พระอัมมชโย จะถูกนำมาเขียนล้อเลียนมากแต่เมื่อมีการสื่อความหมายถึงพระสงฆ์ นักเขียนการ์ตูนส่วนมากจะเลี่ยงไปใช้รหัสวัตถุ หรือเลี่ยงไปใช้มุขภาพซึ่งดูไม่ล่อแหลมแทน อย่างไรก็ตาม ภาพการ์ตูนในกรณีดังกล่าว ก็อาจจะดูรุนแรง ในความรู้สึกของพุทธศาสนิกชนบางคน พระอัมมชโยเคยถูกวาดเปรียบเปรยเป็นมะเขือเผา หรือกระรอกแทะต้นไม้ และเมื่อถูกวาดล้อเลียนโดยตรง มักจะถูกวาดให้เป็นชายตีระชะโล้น สวมแว่นกันแดดสีดำ และนักเขียนการ์ตูนชื่อ “หมิ่น” แห่งหนังสือพิมพ์มติชนรายวัน เป็นผู้เขียนการ์ตูนล้อเลียนกรณีวัดพระธรรมกายรุนแรงที่สุด

“หมิ่น” แห่งหนังสือพิมพ์มติชนรายวัน เขียนการ์ตูนล้อเลียนพระอัมมชโย เป็นตัวกระรอก กำลังแทะต้นไม้ ที่สื่อความหมายถึงพระพุทธศาสนา

การ์ตูนการเมืองที่มีภาพล้อนักการเมืองปรากฏอยู่มาก

การ์ตูนการเมืองที่เขียนกันอยู่ มักจะนำเสนอที่ละเอียดประณีต และล้อเลียนนักการเมืองไม่เกินไปสามรายในภาพเดียว แต่ก็มียกเขียนการ์ตูนบางคนที่นิยมล้อเลียนนักการเมือง ภาพละหลายคน โดยเฉพาะ “เงา”

กรอบภาพของเงามีลักษณะกว้างใหญ่ อีกทั้งยังไม่มีเส้นช่องให้ต้องคำนึงถึงเช่น การ์ตูนช่องของ ชัย ราชวัตร หรือ แอ๊ด มติชน เขาจึงสามารถเขียนภาพล้อเลียนนักการเมืองครั้งละหลายคนในประเด็นข่าวเดียว เช่น กรณี ตกเขี้ยวนักการเมือง เงา เขียนภาพล้อเลียนนักการเมืองถึง 9 คน ประกอบด้วย นายชวน หลีกภัย พล.ต.สนั่น ขจรประศาสน์ คุณหญิงสุพัตรา มาศดิตถ์ นายชานี ศักดิ์เศรษฐ์ นายอาคม เองฉ้วน นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายประจวบ ชัยสาส์น และ นายองอาจ คล้ามไพบูลย์ นอกจากประเด็นดังกล่าว เงายังเคยเขียนประเด็นกระแสบลักรัฐบาลและกรณียาบ้า 1 แสนเม็ดหาย โดยเขียนภาพล้อเลียนนักการเมืองในซีกรัฐบาล เป็นจำนวน 7 คน

การ์ตูนการเมืองที่ไม่มีการเขียนล้อนักการเมืองและไม่มีภาพบุคคลปรากฏ

ระหว่างวันที่ 1 พฤษภาคม ถึงวันที่ 30 ตุลาคม 2542 มีการ์ตูนที่ไม่มีการล้อเลียนนักการเมือง และไม่มีรูปบุคคลปรากฏในภาพการ์ตูน รวม 2 ครั้ง การ์ตูนรอบดังกล่าวเป็นของ ชัย ราชวัตร ชุด ผู้ใหญ่มากับทุ่งหมาเมิน ภาพแรกเป็นการ์ตูนประจำวันที่ 9 สิงหาคม 2542 ชัย ราชวัตร เขียนการ์ตูนไว้ว่าลัย ดร.ป่วย อึ้งภากร บรมครูทางเศรษฐศาสตร์ที่เพิ่งเสียชีวิต ชัย

ราชวัตร เขียนภาพ ดร.ป๋วย อยู่ท่ามกลางดอกไม้ ซึ่งดูไม่เป็น “การ์ตูนการเมือง” เช่นทุกวันที่นำเสนอ

ภาพที่ 2 เป็นการ์ตูนฉบับประจำวันที่ 29 กันยายน 2542 ชัย ราชวัตร เขียนภาพปัญหาของเมืองเชียงใหม่ ที่มีขยะล้นเมือง กับกรณีโรงงานผลิตลำไยแห่งระเบิดเพราะสารโปแตสเซียมคลอไรด์ แสดงออกโดยเขียนเป็นรูปเมืองเชียงใหม่มีระเบิดผูกติดอยู่ ภาพดังกล่าวเป็นภาพลายเส้นแสดงภูมิทัศน์ (Landscape) ล้วน ไม่มีตัวการ์ตูนอื่นใดประกอบ

4. สัดส่วนการสื่อความหมายที่ปรากฏในการ์ตูนการเมือง

จากการเก็บข้อมูลในบันทึกทรงรหัส เพื่อสำรวจ การใช้วิธีการสื่อการสื่อความหมาย ในการ์ตูนการเมือง ทั้งสิ้น 1,025 ภาพ ที่น่าสนใจอย่างยิ่ง คือในการสื่อความหมายนั้น นักเขียนการ์ตูนทุกคนต้องการให้ผู้รับสารหรือผู้อ่านสื่อความหมายได้ตรงหรือใกล้เคียงกับที่นำเสนอไปในขณะเดียวกันนักเขียนการ์ตูนก็ยังคงต้องการให้ผลงานการ์ตูนของตนมี “ลูกเล่น” หรือ “ความนัย” ให้ผู้อ่านได้ตีความ ซึ่งก็จะเสี่ยงต่อการตีความผิดเพี้ยนไปจากจุดประสงค์ของเขาด้วย ทั้งนี้ บางภาพอาจใช้การสื่อความหมายซ้อนกัน 2-3 ประเภท จำนวนรวมของการนับวิธีการสื่อความหมายจึงเพิ่มขึ้น และมากกว่าจำนวนภาพ 1,025 ภาพ ดังตารางต่อไปนี้

4.1 สัดส่วนการสื่อความหมายโดยนับจำนวนภาพ

● การเปรียบเทียบอุปมาอุปไมยและการเปรียบเทียบเชื่อมโยง

	ประเภทการสื่อความหมาย	จำนวนภาพ	ลำดับ
1.	การเปรียบเทียบอุปมาอุปไมย (Metaphor)	552	1
2.	การเปรียบเทียบเชื่อมโยง (Metonymy)	486	2
	รวม	1,038	-

● ลักษณะของรหัสและการเข้ารหัส (Encoding)

	ประเภทการสื่อความหมาย	จำนวนภาพ	ลำดับ
1.	รหัสวัตถุ (Product Codes)	254	2
2.	รหัสสังคม (Social Codes)	164	3
3.	รหัสวัฒนธรรม (Culture Codes)	34	4
4.	รหัสบุคคล (Personal Codes)	573	1
	รวม	1,025	-

● การใช้มุขของการ์ตูน (Gags)

	ประเภทการสื่อความหมาย	จำนวนภาพ	ลำดับ
1.	คำพูดหรือความเห็นที่น่าหัวเราะ/การเย้ยหยัน/ ช่วงเวลาที่น่าอับอาย	224	1
2.	การกล่าวเกินจริงหรือน้อยกว่าที่เป็นจริง	148	2
3.	การเล่นสำนวน/การเปรียบเทียบกับถ้อยคำผิด เพี้ยน/พูดกลับอักษร	81	6
4.	เรื่องหรือคำพูดที่ขัดแย้งกับความรู้สึก/การมี ลักษณะผิดไปจากที่ควรจะเป็น	125	3
5.	การทำให้มนุษย์เปลี่ยนเป็นสัตว์หรือสิ่งของ /ทำให้สิ่งของเป็นมนุษย์	110	4
6.	ลักษณะที่ตัวการ์ตูนไม่สังเกตแต่ผู้อ่านรู้ /การรู้ความจริงน้อย	79	7
7.	การล้อเลียน/เลียนแบบ/ตลกเจ็บตัว	41	10
8.	ความไม่ถูกกาลเทศะ/หลงยุค/ไม่เข้ายุค	70	8
9.	กลัว/ช่วงเวลาที่น่าสงสาร	56	9
10.	ความไม่ลงรอย	93	5
	รวม	1,027	-

4.2 อธิบายการสื่อความหมายในการ์ตูน

● การเปรียบเทียบอุปมาอุปไมยและการเปรียบเทียบเชื่อมโยง (Metaphor & Metonymy)

ดังตารางที่ปรากฏ นักเขียนการ์ตูนการเมือง มักใช้วิธีสื่อความหมายประเภทการเปรียบเทียบอุปมาอุปไมย มากกว่าการเปรียบเทียบแบบเชื่อมโยง ซึ่งเป็นการสื่อความหมายแบบ “อ้อม” กว่า ความได้เปรียบประการหนึ่งของ “การ์ตูน” คือการสามารถเปรียบเทียบเปรียบเปรยอย่างสุดขีด เช่น การเปรียบเทียบคนเป็นสุนัข การเขียนภาพนักการเมืองทะเลาะตบตีกันอย่างรุนแรงเกินความจริง เป็นต้น

อีกประการหนึ่ง การ์ตูนการเมืองนั้นมักจะให้ผู้รับสารสื่อความหมายได้อย่างรวดเร็ว การใช้วิธีการเปรียบเทียบอุปมาอุปไมยจึงเป็นการแสดงออกที่ตรงไปตรงมาว่าการสื่อความหมายแบบเปรียบเทียบเชื่อมโยง ซึ่งต้องใช้เวลาสื่อความหมายนานกว่าและผู้รับสารยังอาจแปลความหมายออกไปได้หลายแง่ ไม่ตรงกับความประสงค์ของผู้เขียนการ์ตูน

“แจ้” ใช้การเปรียบเทียบอุปมาอุปไมย “ดีเหมือนเทวดา” กับนายกรัฐมนตรีและพรรคประชาธิปัตย์

● ลักษณะของรหัส และการเข้ารหัส (Encoding)

ก. รหัสบุคคล (Personal Code)

เมื่อดูตารางลงรหัสของหนังสือพิมพ์ทั้ง 5 ฉบับ จะเห็นได้ชัดเจนถึงการที่นักเขียนการ์ตูน สื่อความหมายผ่านรหัสบุคคล มากกว่ารหัสชนิดอื่น และจากการสอบถามผู้ดูการ์ตูนการเมือง พบว่า รหัสประเภทวัฒนธรรมนั้นมักตีความยากหรือถอดรหัสออกยาก เช่นเดียวกับผู้ส่งสาร นักเขียนการ์ตูนมักนึกถึงตัวบุคคลปรากฏในการ์ตูนของตนก่อนที่จะคิดถึงวิธีการสื่อความหมายประเภทอื่น และการที่มีภาพบุคคลซึ่งเป็นจุดรวมความสนใจทางการเมือง การเศรษฐกิจ

ปรากฏอยู่ในการ์ตูนการเมืองกรอบไต การ์ตูนกรอบนั้น ก็ย่อมเป็นที่สนใจใคร่รู้ของผู้รับสารไป โดยปริยาย

ชัย ราชวัตร ใช้รหัสบุคคล "ตำรวจ" จากมุขการ์ตูนของ อภินันท์ เกษตรวิสัย

ข. รหัสสังคม (Social Code)

รหัสสังคม ถูกใช้สื่อสารผ่านการ์ตูนการเมือง รองลงมาจากรหัสบุคคล เป็นเพราะการ์ตูนที่นำมาวิจัยส่วนหนึ่ง เป็นการ์ตูนชนิดช่อง (The story strip) ซึ่งเน้นการสนทนาระหว่างกลุ่มคนในสังคมเล็ก ๆ โดยวางสถานะของตัวการ์ตูนแต่ละตัวไว้อย่างแน่นอน เช่น การ์ตูนชุดปลัดเกลี้ยง ในหนังสือพิมพ์มติชน และการ์ตูนชุดผู้ใหญ่มากับทุ่งหมาเมินในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ การ์ตูนทั้งสองกรอบเน้นให้เห็นระดับสังคมของคนในเรื่อง และการดำเนินเรื่องขึ้นอยู่กับสถานที่หรือฉากเดิม เช่น ร้านค้าในหมู่บ้านชนบท ตลาดสด หรือบ้านปลายนา อันเป็นสังคมของชาวบ้านและข้าราชการในท้องถิ่นนั้น

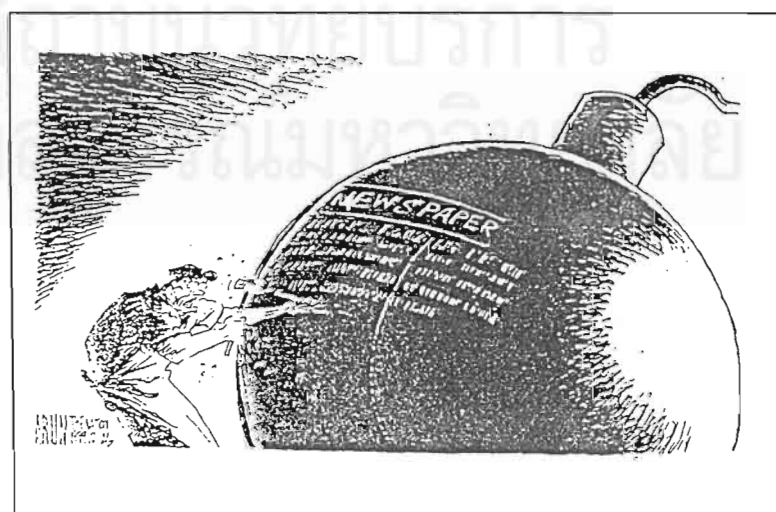

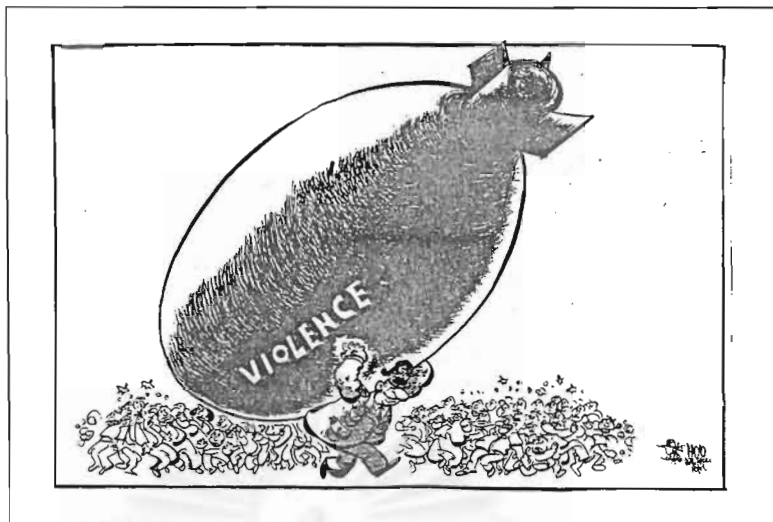
การ์ตูนชนิดช่องในหนังสือพิมพ์เน้นสถานะของชาวบ้าน ข้าราชการปกครอง และฉากชนบท ส่วนในการ์ตูนช่องเดี่ยวจบ (The gag strip) มักแสดงออกถึงการประชุมพรรคการเมือง ซึ่งการวางตำแหน่งการนั่งประชุมสามารถ ระบุสถานะสังคมของตัวการ์ตูนในภาพนั้นได้เป็นอย่างดี

ค. รหัสสัตว์ตุ (Product code)

รหัสสัตว์ตุในการ์ตูนการเมืองมักจะใช้แทนการเปรียบเทียบ ซึ่งก็รวมทั้งการใช้สัตว์ตุและสัตว์มาเป็นรหัสเพื่อสื่อความหมายในภาพ ในจำนวนภาพการ์ตูนทั้งหมด 1,025 ภาพ มีการใช้รหัสสัตว์ตุ จำนวน 254 ภาพ (ร้อยละ 20.7) ซึ่งนับว่าเป็นการเข้ารหัส ซึ่งเป็นที่นิยมด้วยอีกประเภทหนึ่ง รองลงมาจากรหัสบุคคล

รหัสสัตว์ตุมีข้อดี ที่สามารถนำไปใช้กับมุข (Gag) ที่ต้องการสร้างภาพให้เห็นจริง ผู้รับสารหรือผู้อ่านการ์ตูนจึงพบเห็นการใช้รูปลูกระเบิดลูกมที่มาแสดงถึงอันตรายหรือสถานการณ์อันเลวร้ายต่าง ๆ อยู่เสมอ

การใช้รหัสตัวร่วมกับมุกที่แสดงถึงความใหญ่โตผิดปกติ

ง. รหัสวัฒนธรรม (Culture code)

รหัสวัฒนธรรมนับเป็นการเข้ารหัสชนิดที่ผู้ส่งสารหรือนักเขียนการ์ตูนการเมืองนำมาใช้น้อยที่สุด อาจเป็นเพราะการต้องตีความ การยากแก่การถอดรหัส หรือหากนำรหัสวัฒนธรรมมาสื่อความหมาย ผู้ส่งสารเกรงว่า ผู้รับสารบางราย ไม่อาจถอดรหัสนั้นได้ จึงมีนักเขียนการ์ตูนการเมืองส่วนน้อยที่นำรหัสวัฒนธรรมมาใช้

ตัวอย่าง

“แจ้” นักเขียนการ์ตูนแห่งหนังสือพิมพ์ข่าวสด เขียนภาพเข้ารหัสวัฒนธรรม “ควายธนู” อันเป็นการเข้ารหัสที่ถือได้ว่า แสบขล คมลึก แต่เมื่อนำไปให้ผู้รับสารลองถอดรหัสกลับพบว่าบางครั้งความคมลึกของรหัสที่น่าเสนอ ก็ทำให้สารนั้นเบี่ยงเบนจากประเด็นที่น่าเสนอไปอย่างมาก

รหัสวัฒนธรรมที่นิยมใช้กันอีกมุขหนึ่งก็คือ การบนบานศาลกล่าวผ่านศาลพระภูมิ ซึ่งหากคนต่างวัฒนธรรมได้อ่านการ์ตูนที่มีภาพและกล่าวถึงศาลพระภูมิก็คงจะไม่เข้าใจ ในวิธีการสื่อความหมาย

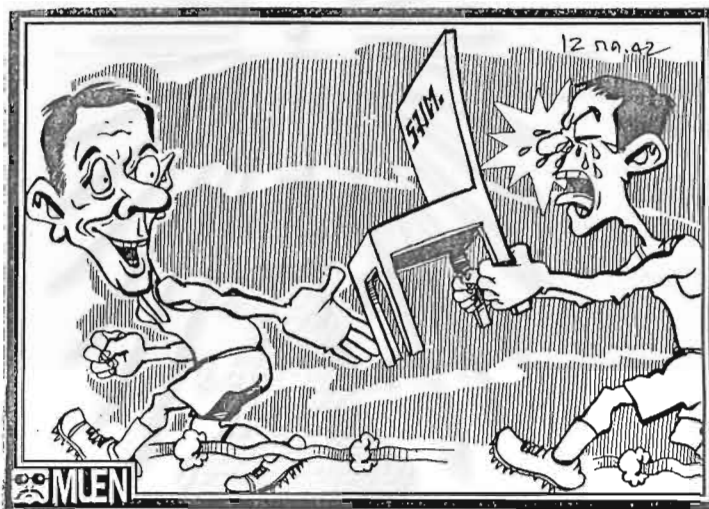
รหัสวัฒนธรรม “ศาลพระภูมิ” โดยชัย ราชวัตร และ รามแห นอมติชนสุดสัปดาห์

● การใช้มุขของการ์ตูน (Gag)

มุขของการ์ตูน (Gag) นับเป็นการสื่อความหมายที่พบได้ในการ์ตูนการเมืองในนานาประเทศ หากการ์ตูนการเมืองชิ้นใดใช้มุขเหล่านี้ในการสื่อความหมาย ผู้รับสารส่วนใหญ่จะตีความหมายในการ์ตูนกรอบนั้นได้อย่างสะดวก เพราะว่ามีมุขของการ์ตูนเหล่านี้มีความเป็นสากลและเป็นที่รู้จักกันดีอยู่แล้วนั่นเอง ระหว่างการเก็บข้อมูลวิจัย 1 พฤษภาคม ถึง 30 ตุลาคม 2542 มีการ์ตูนการเมืองที่ใช้วิธีการสื่อความหมาย โดยใช้มุขของการ์ตูน(Gag) เรียงลำดับจำนวนการใช้มากไปหาน้อย ดังนี้

1.) ความเห็นที่น่าหัวเราะ/การเย้ยหยัน/ช่วงเวลาที่น่าอับอาย
(the absurd remark / stire / embarrassing moment)

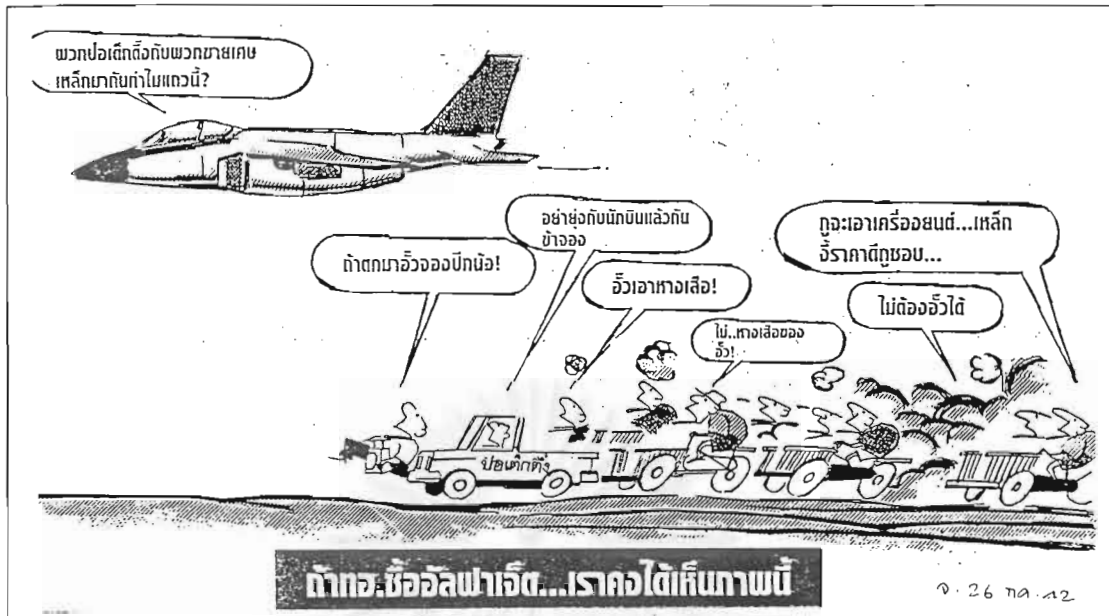
มุขของการ์ตูนชนิดนี้ มีการใช้ถึง 224 ภาพ ส่วนมากมุขนี้จะใช้ล้อเลียนนักการเมืองที่
ทำผิดพลาด เช่น กรณีนายองอาจ คล้ามไพบูลย์ แกลงข่าวอุบตุตประเทศซาอุดีอาระเบีย ทำ
อนาจารลูกจ้างคนไทยในสถานทูต ประเด็นพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ออกมาแสดงที่ท่าในการ
ไม่เห็นด้วยกับรัฐบาล หรือทำท่าจะหนุนให้ยุบสภา หรือประเด็นการแย่งเก้าอี้รัฐมนตรีกันในคณะ
รัฐบาล ในหนังสือพิมพ์มติชนรายวัน ฉบับวันที่ 12 กรกฎาคม 2542 ดังภาพตัวอย่าง

“หมิ่น” ล้อเลียนการ “แย่งเก้าอี้” รัฐมนตรีของ สส.พรรคร่วมรัฐบาลว่าเหมือนการ
เล่นวิ่งผลัด รัฐมนตรีคนใหม่มารับตำแหน่ง พร้อมกับแสดงอาการเย้ยหยันรัฐมนตรีคนเก่า ซึ่ง
กำลังเสียใจและเสียดายตำแหน่งของตน

1) การกล่าวเกินจริง หรือน้อยกว่าที่เป็นจริง
(Hyperbole / Understatement)

มุขการกล่าวเกินจริงหรือน้อยกว่าที่เป็นจริง มีการใช้สื่อความหมายเป็นจำนวน 148
ภาพ เช่น ประเด็น สส.ย้ายพรรค ประเด็นต่างประเทศ เช่น การรบในติมอร์ หรือประเด็นการ
จัดซื้อเครื่องบินขับไล่อัลฟาเจ็ต ดังตัวอย่างในหนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ ฉบับวันที่ 26 พฤษภาคม
2542

“เงา” ล้อเลียนประเด็นการจัดซื้อเครื่องบินขับไล่ อัลฟาเจ็ต จากเยอรมนีของกองทัพอากาศว่าเป็นเครื่องบินเก่า ลำสมัย และเสื่อมสมรรถนะ จนกระทั่งขณะอัลฟาเจ็ตทำการบิน พอค้าขายเศษเหล็ก และมูลนิธิปอเด็กดิ่งวิ่งตาม เพราะคาดว่าเครื่องบินนี้จะตกในไม่ช้า เป็นการเปรียบเทียบชนิดเกินจริง

3.) เรื่องหรือคำพูดที่ขัดแย้งกับความรู้สึก/การมีลักษณะผิดไปจากที่ควรจะเป็น (Paradox/Character doing something unusual)

มุขอันขัดแย้งความรู้สึกนี้มีนักเขียนการ์ตูนการเมืองนำมาใช้ในช่วงการเก็บข้อมูลศึกษาจำนวน 125 ภาพ ประกอบด้วยประเด็น พล.ต.จำลอง ศรีเมือง ที่หันกลับมาคัดค้านการแปรรูปบริษัทน้ำมันบางจาก ประเด็นหวยออนไลน์ หรือกรณีตึกเขียวเช่นที่ “แจ้” เขียนการ์ตูนดังกล่าวลงในหนังสือพิมพ์ข่าวสด ฉบับวันที่ 30 กรกฎาคม 2542

“แจ้” ล้อเลียนกรณี ตกเขี้ยวนักการเมือง โดยใช้สำนวน “ตกเขี้ยว” ซึ่งรู้กันดีในความหมายว่า การซื้อหญิงสาววัยเยาว์มาจากผู้ปกครอง เพื่อนำไปค้าประเวณี และสำนวนดังกล่าว ถูกนักการเมืองในพรรคประชาธิปัตย์นำไปใช้เปรียบเทียบกับรัฐมนตรีหรือ สส.ที่ย้ายพรรคเพราะเงิน ในภาพการ์ตูนของแจ้ จึงมีภาพชายแต่งตัวเป็นหญิง เพื่อให้เข้ากับสำนวน “ตกเขี้ยว” เดินตามกลิ่นเงินของพรรคการเมืองอื่น ซึ่งดูขัดแย้งและมีลักษณะผิดไปจาก สส.ชายผู้ทรงเกียรติที่เห็นกันอยู่ในสภาผู้แทนราษฎร

4) การทำให้มนุษย์เปลี่ยนเป็นสัตว์หรือสิ่งของ/การทำให้สิ่งของนั้นกลายเป็นมนุษย์ (Humans masquerading as animals object/Anthropomorphism)

มุขดังกล่าวถูกนำมาใช้เป็นจำนวน 110 ภาพ โดยมากใช้เปรียบกับนักการเมือง เช่น ประเด็นล้อเลียนนักการเมืองในเรื่องต่าง ๆ ประเด็นเลขาส่วนตัวนายไตรรงค์ สุวรรณคีรี บุกลำนักงานหนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ ประเด็นนายกรัฐมนตรีกับคณะรัฐบาล ดังที่อรุณ ได้เขียนลงในหนังสือพิมพ์ เดอะเนชั่น ฉบับวันที่ 2 กรกฎาคม 2542

“อรุณ” เปรียบคณะรัฐบาลเป็นม้าพยศที่นายกรัฐมนตรีจูดั้งไว้ไม่อยู่ จนบังเหียนขาดแสดงถึงความ “พยศ” ของคนในคณะรัฐบาล โดยเฉพาะพรรคร่วมรัฐบาลเช่น พรรคกิจสังคม (SAP) ซึ่งนายกรัฐมนตรี นายชวน หลีกภัย ไม่สามารถควบคุมได้

5) ความไม่ลงรอย (Non sequitur)

ในช่วงเก็บข้อมูลระหว่างเดือนพฤษภาคม ถึงเดือนตุลาคม 2542 ปรากฏการใช้มุขเกี่ยวกับความไม่ลงรอย เป็นจำนวน 93 ภาพ มุขดังกล่าวถูกใช้ในประเด็นการโต้แย้งกันของนักการเมืองต่างพรรค การเลือกตั้งที่เขตปากน้ำ จังหวัดสมุทรปราการ หรือประเด็นสากล เช่น การเลือกผู้อำนวยการองค์การการค้าโลก (WTO)

“เงา” เขียนล้อเลียนกรณีเลขาส่วนตัวนายไตรรงค์ สุวรรณคีรี บุกลำนักงานหนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ ลงในไทยโพสต์ ฉบับวันที่ 20 กรกฎาคม 2542 โดยนำเอาการให้สัมภาษณ์ของนายกรัฐมนตรีต่อความเห็นถึงความประพฤติของนายชาติ นพวงศ์ ณ ออยุธยา เลขาส่วนตัวนายไตรรงค์ว่า “ความอดทนของคนแต่ละคนไม่เท่ากัน” โดยเงาเขียนเป็นภาพ นายกฯ กับนักข่าวอยู่คนละกรอบการ์ตูน แสดงให้เห็นความไม่ลงรอยกันและนักข่าวหรือนักหนังสือพิมพ์กำลังระงับสติอารมณ์อยู่อย่าง “อดทน”

6) ลักษณะที่ตัวการ์ตูนไม่สังเกต แต่ผู้อ่านรู้/การรู้ความจริงน้อยมาก

(Character unaware of something the reader can see/Little known facts)

มุขดังกล่าวมีนักเขียนการ์ตูนนำมาใช้เป็นจำนวน 79 ภาพ โดยมากจะเป็นภาพล้อความไม่ประสาในกิจการบ้านเมืองของ สส. การอาละวาดแบบโฉบฉ่างของนักการเมืองบางราย เช่น

“แจ้” ได้วาดการ์ตูนล้อ พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ กรณีหมุนการยุบสภาหรือการจัดตั้งคณะรัฐบาลใหม่ ในหนังสือพิมพ์ข่าวสดรายวัน ฉบับวันที่ 24 สิงหาคม 2542

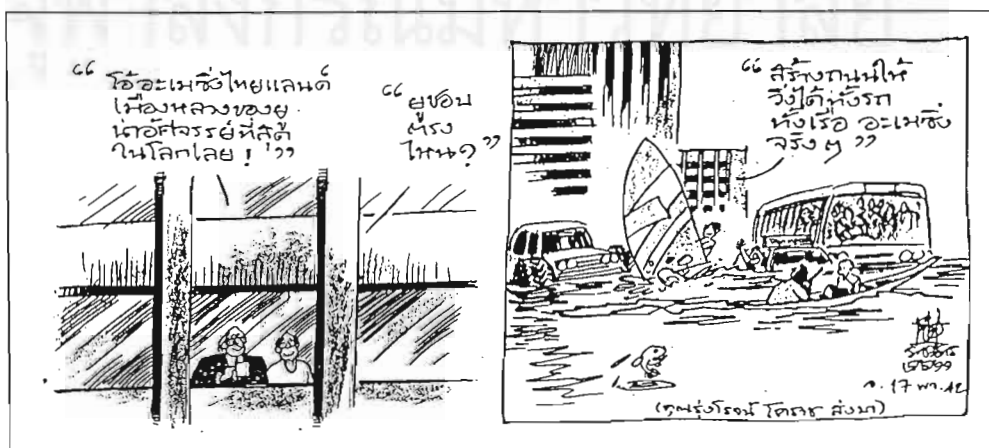

“แจ้” ใช้มุขเรื่อง ตัวการ์ตูนไม่สังเกตเห็นแต่ผู้อ่านรู้มาเปรียบเปรยกับ พลเอกชวลิต ที่กำลังพยายามลดความน่าเชื่อถือของรัฐบาลลงด้วยการออกมาแจกแจง หรือ“แจ้”เรื่องผิดพลาดต่าง ๆ ของรัฐบาล โดยวาดพลเอกชวลิต กำลังชกกับต้นกล้วย เสมือนเป็นการช้อมหลอกไม่จริงจิงอะไร หรืออาจแปลได้ว่า การกระทำของเขาครั้งนี้ ไม่ได้ผลในทางปฏิบัตินั่นเอง

7.) การเล่นสำนวน/การเปรียบเทียบถ้อยคำผิดเพี้ยน/พูดกลับอักษร

(Puns/Mixed metaphors & metapropism/Spoonerisms)

มุขดังกล่าวนี้ ถูกใช้ในการ์ตูนการเมืองระหว่างเก็บข้อมูล เป็นจำนวน 81 ภาพ ประเด็นการเมืองที่ใช้ ประกอบด้วย ประเด็นล้อเลียนนักการเมืองต่าง ๆ ประเด็นนโยบายของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เช่น การ์ตูนผู้ใหญ่มากกับทุ่งหมาเมินของ ชัย ราชวัตร ในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 17 พฤษภาคม 2542

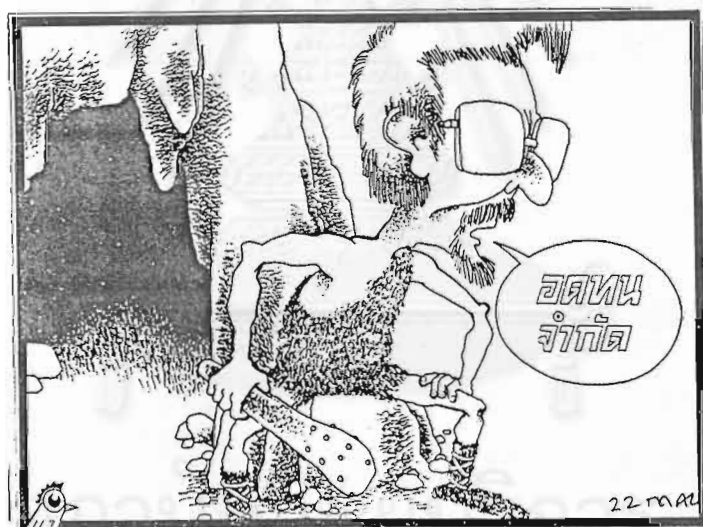

ชัย ราชวัตร ได้นำเอาประโยคคำขวัญของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย “อะเมซิ่งไทยแลนด์” มาเปรียบกับเหตุการณ์อันผิดเพี้ยนผิดพลาด คือ เหตุการณ์น้ำท่วมกรุงเทพฯ เดือนพฤษภาคม 2542 โดยวาดภาพเรือกับริดแล่นอยู่บนถนนซึ่งมีน้ำท่วมเจิ่งนอง และเขียนบรรยายประกอบว่า “สร้างถนนให้วิ่งได้ ทั้งรถทั้งเรือ อะเมซิ่งจริง ๆ”

8.) ความไม่ถูกกาลเทศะ/หลงยุค/ไม่เข้ายุค

(Incongruous Juxtaposition or anachronism)

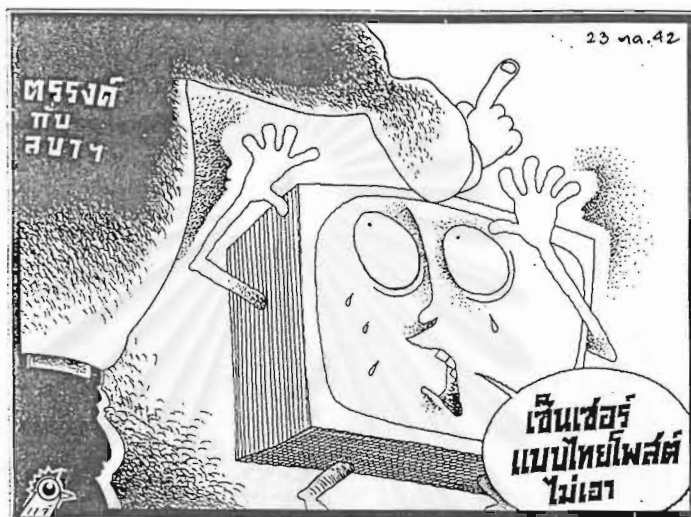
ประเด็นที่ถูกใช้กับข้อความไม่ถูกกาลเทศะหรือการหลงยุค มักเป็นประเด็นโจมตีนักการเมืองที่ผู้รับสารเห็นว่ามีความตื้อตึง และทำอะไรไม่ถูกไม่ควร เช่น ประเด็นเลขาธิการรัฐมนตรีต่างประเทศ แกลงข่าวกล่าวหาทูตซาอุฯ ประเด็นเลขาส่วนตัว นายไตรรงค์ สุวรรณคีรี บุกสำนักงานหนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ เช่น ภาพการ์ตูนการเมืองของ “แจ้” ในหนังสือพิมพ์ข่าวสด ฉบับวันที่ 22 กรกฎาคม 2542

“แจ้” นำเอาคำพูดของนายกรัฐมนตรี ที่ให้ความเห็นถึงกรณีเลขาส่วนตัว นายไตรรงค์ บุกสำนักงานหนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ว่า “คนเรามีความอดทนไม่เหมือนกัน บางคนมีความอดทนจำกัด.” โดยเขียนล้อเลียนการพูดไม่ถูกกาลเทศะของนายกรัฐมนตรี เป็นภาพนายกรัฐมนตรี ในฉากมนุษย์ยุคหิน นั่งพร่ำบ่นว่า “ความอดทนจำกัด” อยู่หน้าถ้ำ

9.) กลัว/ช่วงเวลาที่น่าสงสาร (Fears/Poortiming)

มุขแสดงความกลัว หรือความน่าสงสารของการ์ตูน ในจำนวน 56 ภาพนั้น มีประเด็นล้อเลียนนักการเมืองเสียเป็นส่วนมาก เช่น เป็นภาพนายกรัฐมนตรีแสดงอาการกลัวเมื่อมีกระแสขับไล่รัฐบาล หรือ ร้อยตำรวจเอกเฉลิมอยู่บำรุงแสดงอาการหวาดหวั่น ในการที่บุตรชายของเขาก่อเรื่องทะเลาะวิวาทกับนักข่าว และยังมีประเด็นที่ใช้มุขซ่อนมุขดังที่จะได้อธิบายต่อไป

การ์ตูนของแจ้ในหนังสือพิมพ์ข่าวสด ฉบับวันที่ 23 ตุลาคม 2542 ใช้ประเด็นเลขานายไตรรงค์ สุวรรณคีรี บุกสำนักงานหนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ เป็นเรื่องที่ไ้หวาด โดยแสดงให้เห็นว่าหลังจากคุกคามสื่อหนังสือพิมพ์แล้วนักการเมืองกลุ่มดังกล่าวยังหันมาคุกคามสื่อวิทยุโทรทัศน์ ในภาพแสดงความกลัวของเครื่องรับโทรทัศน์ที่ใช้เป็นสัญลักษณ์สื่อมวลชนวิทยุโทรทัศน์

มีการใช้มุข “ช่วงเวลาที่น่าสงสาร” (Poortiming) กับประเด็นการเมือง เรื่องที่คุณหญิง สุภัตตรา มาศดิตถ์ เอ่ยปากถึงเรื่องยศ ตำแหน่ง ของสามีที่มีความก้าวหน้าช้า โดยเปรียบเทียบกับนายทหารคนอื่น ซึ่ง “หมื่น” แห่งหนังสือพิมพ์มติชน ได้นำมาเขียนล้อเลียนโดยเขียนเป็นภาพ คุณหญิงสุภัตตรา กำลังอยู่ในอาการเสียใจแบบละครในชุดรำฉุยฉาย แสดงให้เห็นว่าเป็นการสร้างพุด

เพื่อให้ข่าว นับเป็นการใช้มุข“ช่วงเวลาที่มาสงสาร” สลับกับมุข “เรื่องหรือคำพูดที่ขัดแย้งกับความรู้สึก”

10.) การล้อเลียน/เลียนแบบ/ตลกเจ็บตัวตลกไม่มีสาระ

(Parody & pastiche)

มุขซึ่งมักใช้ล้อเลียนนักการเมืองที่แสดงความไร้สาระ หรือเอาตัวรอดไปวัน ๆ นี้ ถูกใช้เป็นจำนวน 41 ภาพ แม้จะเป็นมุขที่มีการใช้น้อยที่สุด แต่ก็ เป็นมุขอมตะ ซึ่งสามารถนำมาใช้กับประเด็นต่าง ๆ ได้อยู่เสมอ หรือสามารถหยิบมาใช้ขณะที่นักเขียนการ์ตูนคิดมุขอื่น ๆ ไม่ได้ผล

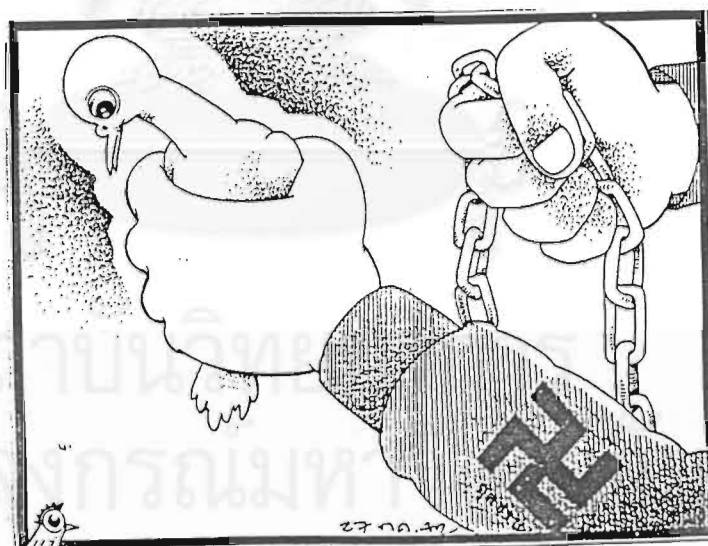
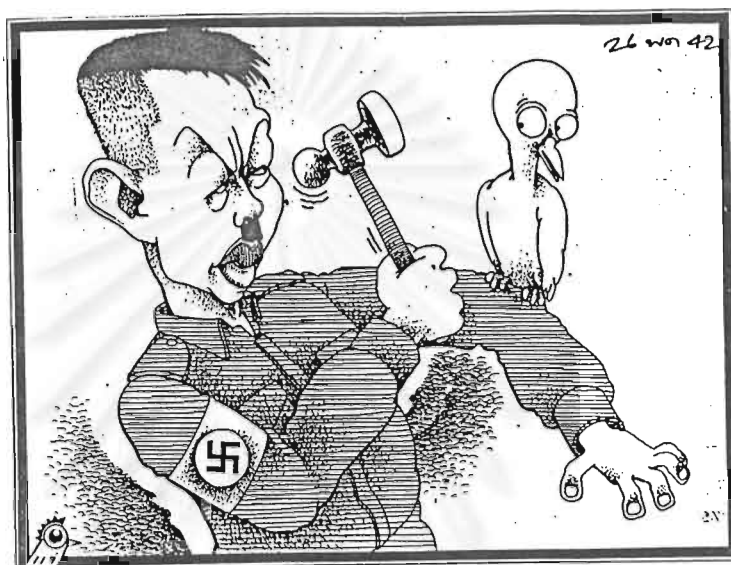
“หมิ่น” เขียนภาพนายกรัฐมนตรีน เป็นตลกละครสัตว์ กำลังนำเลาลูกบอล “เศรษฐกิจ” มาโยนเล่นแสดงให้เห็น การเอาตัวรอดของรัฐบาลในเรื่องการเศรษฐกิจ โดยการหลอกลวงประชาชนเรื่อยมา

4.3 การใช้รหัส มุข หรือการเปรียบเทียบซ้ำหรือคล้ายคลึง

ในการสื่อความหมายจากประเด็นทางการเมืองผ่านการ์ตูนการเมืองนั้น บางครั้งนักเขียนการ์ตูนได้รับประเด็นทางการเมืองซ้ำ หรือได้ประเด็นแบบเดิมเปลี่ยนแต่ตัวนักการเมือง ทำให้นักเขียนการ์ตูนจับเอามุขหรือรหัสหรือการเปรียบเทียบแบบเดิมที่ให้กับประเด็นเก่ามาใช้ โดยไม่ตั้งใจ ดังเราจะเห็นการสื่อความหมายรูปแบบคล้ายกันในบางสถานการณ์ของนักเขียนการ์ตูนคนเดิม ซึ่งอาจรอดพ้นการสังเกตเห็นของผู้รับสาร หรือผู้อ่านการ์ตูน ถึงความเหมือนหรือคล้ายคลึง เพราะหนังสือพิมพ์มักถูกใช้งานเฉพาะในระยะเวลาอันสั้น เมื่อกลับใหม่ออกมา ฉบับเก่าก็จะถูกเก็บไป

4.3.1 การใช้รหัส มุข หรือการเปรียบเทียบซ้ำของนักเขียนการ์ตูนคนเดียวกัน

นักเขียนการ์ตูนชื่อ “แจ้” แห่งหนังสือพิมพ์ข่าวสดรายวันเคยใช้รหัส “นาซีกับนกพิราบ” ในประเด็นข่าว พลตำรวจตรีเสรี เตมียาเวจ ประณามนักข่าวโดยवाद ชายผู้มีมีทรงผมและหน้าตาคล้ายพลตำรวจเอกเสรี วัชรนวดแบบเดียวกับ อดอล์ฟ ฮิตเลอร์ ผู้นำนาซีเยอรมัน ที่แขนเสื้อมีเครื่องหมายสวัสติกะ กำหม่อมจะทุบนกพิราบ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของนักข่าวหรือสื่อมวลชน การ์ตูนกรอบดังกล่าวตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ข่าวสดรายวัน ฉบับวันที่ 26 พฤษภาคม 2542

และเมื่อเกิดกรณีเลขาส่วนตัว นายไตรรงค์ สุวรรณคีรี บุคสำนักงานหนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ เมื่อเดือนกรกฎาคม 2542 ปรากฏการ์ตูนการเมืองของ “แจ้” อีกกรอบหนึ่ง สื่อความหมายประเด็นดังกล่าวในหนังสือพิมพ์ข่าวสดรายวัน ฉบับประจำวันที่ 27 กรกฎาคม 2542 โดย

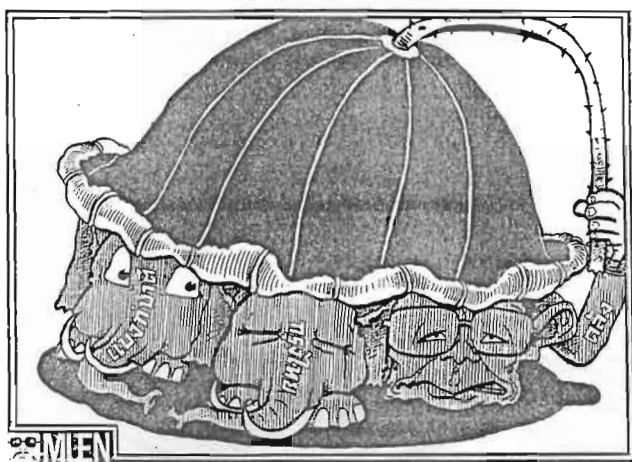
ใช้รหัสนาซีกับนกพิราบเช่นเดิมเพียงแต่การ์ตูนกรอบหลังไม่ปรากฏใบหน้าของ “นาซี” แต่มีตัวอักษรเล็ก ๆ ที่แขนเสื้อเขียนว่า “มือขวา” บอกให้รู้ว่านายกรัฐมนตรีไม่ไยดีกับการที่นักการเมืองใช้อำนาจข่มขู่หนังสือพิมพ์

4.3.2 การใช้รหัส มุข หรือการเปรียบเทียบซ้ำของนักเขียนการ์ตูนหลายคน

มีบางประเด็นทางการเมืองที่ “พอเหมาะพอเจาะ” กับวิธีหรือประเภทการสื่อความหมายแบบหนึ่งเป็นผลให้นักเขียนการ์ตูนที่เขียนประเด็นดังกล่าว ใช้ประเภทการสื่อความหมายเหมือนกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับภูมิหลังหรือความประสาในเรื่องเดียวกันของนักเขียนการ์ตูนเหล่านั้นอีกด้วย

กรณีที่ 1

เมื่อเกิดประเด็นธนาคารกรุงไทยมีหนี้เสียและมีกระแสข่าวถึงการพยายามที่จะกลบเกลื่อนหรือปิดข่าวดังกล่าว มีนักเขียนการ์ตูนการเมืองสามคน ใช้รหัสวัฒนธรรมและการเปรียบเทียบอุปมาอุปไมย ตามภาษิตไทย “ข้างตายทั้งตัวเอาใบบัวมาปิดไม่มิด” กับผลงานของตน

“หมิ่น” หรือชชาติ หมิ่นอินกุล แห่งหนังสือพิมพ์มติชนรายวัน “พล” แห่งหนังสือพิมพ์ ข่าวสดรายวัน และ “โกหน่อง” แห่งหนังสือพิมพ์มติชนสุดสัปดาห์ คือนักเขียนการ์ตูนที่ใช้สุภาษิตไทยดังกล่าวกับงานของตน โดยนำเสนอในเวลาใกล้เคียงกัน

ซึ่งนอกเหนือจากการนำเอาภาษิตดังกล่าวมาใช้สื่อความหมาย นักเขียนการ์ตูนการเมืองทั้งสามยังเขียนรูป นายธารินทร์ นิมมานเหมินทร์ ประกอบเข้าไปในภาพเหมือนกันอีกด้วย

กรณีที่ 2 ในระยะเวลาระหว่างปี พ.ศ.2540 ถึง 2543 สำนวนคำว่า “อ้อม” เกิดใหม่ขึ้นมาในแวดวงสื่อสิ่งพิมพ์ และนิยมใช้กันใน 2 ความหมาย หากคำว่า อ้อมปรากฏอยู่ในข่าวอาชญากรรม หมายถึงการนำพาหรือลักพาตัวบุคคล และเมื่อคำว่า “อ้อม” ปรากฏอยู่ในข่าวเศรษฐกิจ หรือสังคม “อ้อม” แปลได้ว่า โอบอ้อม หรือ อ้อมชู ช่วยเหลือ

ในการสื่อความหมายผ่านการ์ตูนการเมืองมีการใช้รหัสบุคคลประกอบสำนวนและภาพการ “อ้อม” นำเสนอซ้ำกันหลายครั้ง ดังตัวอย่าง ภาพการ์ตูนของอรุณ วัชรสวรรค์ และของ “เงา”

อรุณ และ เภา ใช้ประเด็นเดียวกัน คือ กรณีธนาคารกรุงไทยประสบปัญหา หนี้เสีย เป็นประเด็นในการเขียน อรุณเขียนภาพการอุ้มกระต๊อต่อกันต่อ ๆ มา ระหว่างหญิงผู้หนึ่ง ซึ่งมีทรงผมสับตัดปลายคล้ายของนายกรัฐมนตรี นายชวน หลีกภัย และนายธารินทร์ นิมมานเหมินท์ นายศิริินทร์ ผู้บริหารธนาคาร และคนสุดท้าย อรุณ หมายถึง ธนาคารกรุงไทย (KTB) เขาเขียนบรรยายประกอบว่า “วิกฤตการณ์ของชวน” (CHUAN’S CRISIS) หรือ “ชวน...จุกเงิน” (เดอะเนชั่น ฉบับวันที่ 16 สิงหาคม 2542)

“เภา” เขียนภาพดังกล่าวนี้ลงในหนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ ฉบับวันที่ 18 สิงหาคม 2542 นายกรัฐมนตรี อุ้ม นายธารินทร์ นิมมานเหมินท์ อยู่ แต่ปฏิเสธที่จะอุ้มนายศิริินทร์ ผู้บริหารธนาคารกรุงไทย ซึ่งเป็นญาติกับนายธารินทร์ ในภาพจึงเป็นการอุ้มต่อ ๆ กัน ระหว่างคนสามคน ทั้งสองภาพแสดงให้เห็นการใช้ประเด็นเดียวกัน และใช้การสื่อความหมายคล้ายกัน

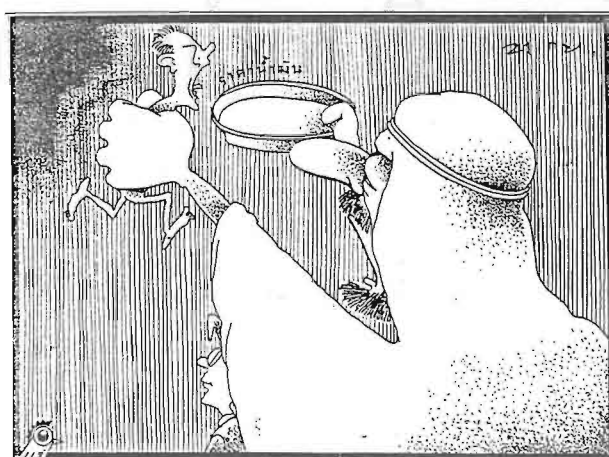

4.3.3 การใช้มุขหรือการสื่อความหมายใกล้เคียงกัน

ในบางสถานการณ์หรือบางประเด็นข่าว นักเขียนการ์ตูนมักใช้วิธีการสื่อความหมายคล้ายหรือใกล้เคียงกัน เช่น ใช้ภาพเก๋อั้นั่ง แทนการครองตำแหน่ง ใช้ลูกระเบิดแทนเหตุอันตราย เป็นต้น ซึ่งแม้นักเขียนการ์ตูนแต่ละคน ใช้การสื่อความหมายใกล้เคียงกันก็ตาม แต่จะมีองค์ประกอบของภาพและส่วนประกอบอื่น ๆ ต่างกันออกไป ตามความคิดและความถนัดของตน

ประเด็นเรื่องน้ำมัน เป็นประเด็นข่าวหนึ่งซึ่งนักเขียนการ์ตูนแต่ละคนมักจะใช้รหัสหรือการสื่อความหมายคล้ายกัน ดังจะเห็นได้จากภาพตัวอย่างว่า อรุณ วัชรสวัสดิ์ แห่งหนังสือพิมพ์เดอะเนชั่นใช้รหัสชายแต่งกายแบบอาหรับแทนประเทศกลุ่มผู้ค้าน้ำมัน (OPEC) เช่นเดียวกับกับ “แจ้” (สุลักษณ์ บุณปาน) แห่งหนังสือพิมพ์ข่าวสดรายวัน

ภาพการ์ตูนของอรุณกับแจ้ต่างกันทั้งรูปแบบของกรอบภาพ และองค์ประกอบอื่นทั้งที่ความหมายที่สื่อออกมาใกล้เคียงกัน ภาพของอรุณ สื่อถึงการที่ประเทศกลุ่มโอเปค กำลังข่มขู่ผลประโยชน์ของโลกอย่างหนักด้วยการขึ้นราคาน้ำมัน ส่วนภาพของแจ้เน้นสื่อความหมายถึงประเทศกลุ่มโอเปค กำลังรีดรายได้จากพลเมืองจากค่าน้ำมันขึ้น โดยกรรมวิธีเดียวกับการรีดพิษจากงู

5. วิธีการนำเสนอของการ์ตูนการเมือง

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์วิธีการนำเสนอของการ์ตูนการเมืองในหนังสือพิมพ์ทั้ง 5 ฉบับ พบว่าการ์ตูนการเมืองเหล่านั้นถูกนำเสนอด้วยวิธีการแตกต่างกันออกไป รวม 3 ประเภท คือ

- 5.1 การ์ตูนการเมืองชนิด เสียดสี ด่าทอ เน้นอารมณ์แรง
- 5.2 การ์ตูนการเมือง ชนิด ตลกกลิ้ง ประชดประชัน หรือเหน็บแนม
- 5.3 การ์ตูนการเมือง ชนิด บอกเล่าเนื้อหาข่าวแบบตรงไปตรงมา

5.1 การ์ตูนการเมืองชนิด เสียดสี ด่าทอ เน้นอารมณ์แรง

การ์ตูนการเมืองชนิดนี้ ไม่ใคร่สนใจในमुखหรือการใส่รหัสการ์ตูนอันแยบยล เพราะมุ่งจะนำเสนอข้อมูลหรือประเด็น “ร้อนแรง” หรือต้องการอารมณ์ร่วมจากผู้ดูการ์ตูนคล้ายการนำเสนอข่าวประจำวันชนิดที่มีสีสัน และเรียกร้องผู้รับสารกลุ่มหนึ่ง ซึ่งนิยมการนำเสนอในแบบดังกล่าว เป็นต้นว่า การใช้ถ้อยคำอันเผ็ดร้อน การเปรียบเทียบกับวัตถุสิ่งของ แม้การพิจารณาจากเจ้าหน้าที่จะเป็นเสมือนการกลั่นกรองรูปแบบอันร้อนแรง หรือถ้อยคำอันเผ็ดร้อน การ์ตูนการเมืองดังกล่าวก็ยังสามารถผ่านออกมาแนะนำเสนอโดยอาจเป็นเพราะนโยบายการนำเสนอของต้นสังกัดเป็นเช่นนั้น

ในการ์ตูนทั้ง 6 กรอบ ผู้เขียน 6 คนที่ผู้วิจัยได้เลือกมาเป็นกรณีศึกษานั้นพบว่า “เงา” แห่งไทยโพสต์ เป็นนักเขียนการ์ตูนที่ถนัดการสร้างสรรค์การ์ตูน อันมีรูปแบบเผ็ดร้อนและดูเลื่องต่อกร

พิจารณา จากผู้ถูกกล่าวถึง ดังตัวอย่างประเด็นราคาขายตก ที่เงาใช้ดูยางอนามัยเป็นรหัสของการสร้างสรรค์มุข หรืออีกกรณี “เงา” ใช้ประโยชน์พูดของนายธารินทร์ นิมมานเหมินท์ เมื่อถูกโจมตีว่า “ขายชาติ” กรณีกฎหมายแปรรูปรัฐวิสาหกิจว่า “.....หาคนชื้อยากชิบ้าย” อันเป็นประโยคคำพูดที่ผู้รับสารรู้ดีว่า หากอ่านออกเสียงอย่างถูกต้อง เป็นอย่างไร

บางครั้ง ประโยคคำพูดเมื่อใช้พูดกันตามปกติดูไม่หยาบคาย แต่เมื่อนำมาเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรผ่านการ์ตูนการเมือง ก็อาจให้อารมณ์ในการรับรู้ของผู้รับสารเปลี่ยนไปเช่น คำว่า “ไอ้บ้า” “วะ” หรือ “โว้ย!” ที่มักจะปรากฏในการ์ตูนการเมืองของ แอ๊ด มติชน และหมิ่น แห่งหนังสือพิมพ์มติชนในบางกรอบ

เป็นที่น่าสังเกตว่าทั้ง “หมิ่น” และ “แอ๊ด” เป็นนักเขียนการ์ตูนในสังกัดเดียวกัน แต่ความ “แรง” ของการสื่อความหมายต่างกัน หมิ่นนั้นนิยมใช้คำพูดคล้ายสแลง แต่ภาพการ์ตูนของเขา กลับแสดงถึงความอ่อนโยน โดยเฉพาะเมื่อวาดรูปสัตว์

5.2 การ์ตูนการเมืองประเภทตลกกลิ้ง ประชดประชัน หรือเหน็บแนม

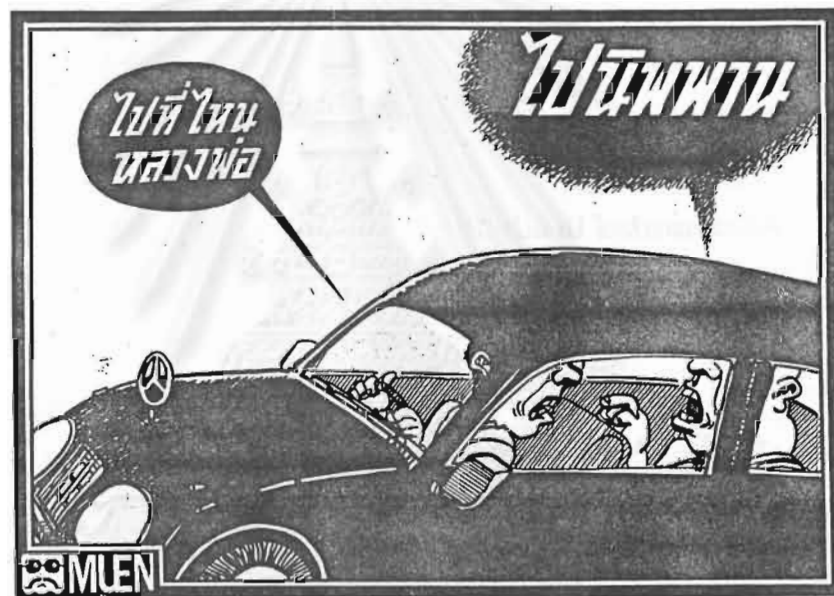
การ์ตูนการเมืองประเภทตลกกลิ้ง และมีการประชดประชันนี้ มักมีที่มาจากตลกฝรั่ง โดยจะเห็นได้ว่าการ์ตูนการเมืองแบบตลกกลิ้งนี้ มักจะใช้ประกอบกับมุขหรือการเปรียบเทียบเปรียบเปรยแบบสากล (ดูนิยามศัพท์ บทที่ 1)

ในจำนวนนักเขียนการ์ตูนทั้ง 6 คนที่โดดเด่นเรื่องการใช้มุขตลกกลิ้งก็คือ ชัย ราชวัตร โดยเฉพาะมุขหักมุมในช่องสุดท้าย ดังตัวอย่างประเด็น “เลือกตั้งองค์การบริหารส่วนตำบล” ที่

ชัย ราชวัตร ได้แปลอักษรย่อ อ.บ.ต.ว่า อันตรายบาดเจ็บถึงตาย เพราะมีการลอบทำร้ายคู่แข่ง ซึ่งชิงตำแหน่งกันอยู่เสมอๆ

นักเขียนการ์ตูนที่มุขตลกลึก คมคาย บางคน ช่อนการประชดประชัน เห็นแบบไวในลายเส้นโปร่ง น่ารัก ดูไม่เคร่งเครียด ดังการ์ตูนการเมืองกรอบอื่น ๆ เช่น “พล” ผู้เขียนการ์ตูนคอลัมน์ “หนูนากับป่าแจ่ม” ในหนังสือพิมพ์ข่าวสดรายวัน เป็นต้น

นักเขียนการ์ตูนการเมืองบางรายมีความถนัดในการเขียนการ์ตูนการเมืองชนิดนิยมการเสียดสีอย่างเจ็บแสบ แต่บางประเด็นการเมืองก็อาจเลี่ยงมาใช้วิธี เห็นแบบแบบตลกลึก เช่น “หมิ่น” แห่งหนังสือพิมพ์มติชน ตัวอย่างในประเด็นวัดพระธรรมกาย การ์ตูนในกรอบมีภาพคนขับรถ เมอร์เซเดส เบนซ์ ถามคนนั่งด้านหลังว่า “ไปที่ไหนหลวงพ่อ” และมีคำตอบสั้น ๆ ง่าย ๆ ว่า “ไปนิพพาน”

แม้การ์ตูนชนิดตลกลึก ประชดประเทียด จะเป็นการนำเสนออย่างมีเชิง แต่ในมุขกลับกัน การใช้มุขตลกแบบนี้ ทำให้ผู้อ่านต้องขบคิด และอาจดู “ไม่ตลก” สำหรับบุคคลบางคน โดยเฉพาะกรณีที่เกี่ยวข้องกับศาสนา หรือสถาบันอันมีผู้นับถือศรัทธาจำนวนมาก และหมิ่นเหม่ต่อความควร-ไม่ควร อันเป็นเรื่องละเอียดอ่อนลึกซึ้ง ดังที่ “เซีย” หรือ ตักดา แซ่เอี้ยว แห่งหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ประสบกับประเด็นล้อ นายวัน มูฮัมหมัด นอร์มะทา จึงต้องรอบคอบและอาศัยความรู้และความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ก่อนจะนำมาสื่อความหมายประชดประชัน

การ์ตูนชนิดตลกลึก ประชดประเทียดนี้ หากนำเสนอในสื่อผิตฉบับหรือนำเสนอผิตกลุ่มเป้าหมาย การ์ตูนกรอบดังกล่าวก็จะเป็นที่นิยมของผู้รับสาร ซึ่งไม่ต้องรสนิยมกับการ์ตูนชนิดที่ต้องขบคิดเช่นนี้

5.3 การรื้อฟื้นการเมืองประเภท บอกเล่าเนื้อข่าวแบบตรงไปตรงมา

ผู้รับสารบางคน บอกเหตุผลในการดูการรื้อฟื้นการเมืองว่า ดูเพื่อผ่านตาว่า ในแต่ละวันนั้น มีข่าวอะไรบ้าง เป็นเหตุผลรองรับการรื้อฟื้นการเมือง ชนิดที่นำเสนอแบบตรงไปตรงมา ได้เป็นอย่างดี

การรื้อฟื้นการเมืองบางกรอบไม่เน้นการนำเสนอแบบร้อนแรง หรือโจมตีนักการเมืองรัฐบาล อาจจะเป็นด้วยนโยบายของสื่อฉบับนั้น หรือลักษณะของผู้เขียนการรื้อฟื้นเอง การประชดประชันเหน็บแนม หรือการมุ่งโจมตีให้ตระหนักถึงสิ่งที่จะควรจะเป็นในบ้านเมืองของเรา มักจะเจือเอาความคิดเห็นส่วนตัว หรือความชอบส่วนตัวปะปนไปในข่าวสารที่นำเสนอ ดังนั้นหากจะถือว่าการรื้อฟื้นการเมืองคือการรายงานข่าวสาร เช่นเดียวกับเนื้อหาข่าวที่เป็นลายลักษณ์อักษร แม้การรื้อฟื้นการเมืองชนิดบอกเล่าเนื้อข่าวแบบตรงไปตรงมานี้ จะดู“จืด”หรือไม่ใคร่น่าติดตามเหมือนการรื้อฟื้นการเมืองชนิดที่แสดงออกอย่าง มีสีสัน แต่ก็นับได้ว่า การรื้อฟื้นการเมืองประเภทดังกล่าวเป็นข่าวสารชิ้นที่เที่ยงตรงและถูกต้อง

ตัวอย่างการรื้อฟื้นการเมืองประเภทบอกเล่าเนื้อข่าวแบบตรงไปตรงมานี้ เขียนล้อเลียน การชี้แจงเหตุการณ์ เลขาส่วนตัวนายไตรรงค์ สุวรรณคีรี บุกสำนักงานหนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ ในรายการกรรงสถานการณ์ ซึ่งตามกำหนดการแล้ว นายชาลี นพวงศ์ฯ เลขาส่วนตัวนายไตรรงค์ จะต้องเป็นผู้ร่วมรายการด้วย แต่นายชาลี ถอนตัวไป จึงมีแต่ฝ่ายหนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ นางกรรณิกา วิริยะกุล กับผู้ดำเนินรายการ นายเจิมศักดิ์ ปิ่นทอง “เงา” นักเขียนการรื้อฟื้นประจำหนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ เขียนบอกเล่าเหตุการณ์ดังกล่าว ลงในไทยโพสต์รายวัน ฉบับวันที่ 21 พฤษภาคม 2542 อย่างตรงไปตรงมา เพียงเพิ่มคำว่า หนีลนลาน ให้เป็นวลีเด่น

จากการศึกษาครั้งนี้ ปรากฏอย่างชัดเจนว่า เนื้อหาของการ์ตูนการเมืองเกือบจะทั้งหมด เป็นไปในเชิงลบ อาทิเช่นการเหยียดหยามประเพณี วัฒนธรรม ไร้ประสิทธิภาพ ไร้ความนิยมในหมู่ประชาชน ของรัฐบาล การขัดแย้งกันเพราะแย่งตำแหน่งของนักการเมือง

แต่กระนั้น รูปแบบการนำเสนอของการ์ตูนแต่ละกรอบ จะมีความแตกต่างกันไป ตามความคิด และปรับทอนได้แก่ สิ่งแวดล้อม สังคมการทำงาน และชีวิตประจำวัน ของนักเขียนการ์ตูนแต่ละคน เช่นกรณี ชัย ราชวัตร ผู้แสดงความคิดเห็นโดยเปิดเผยว่า เขานิยมในพรรคประชาธิปัตย์ และยืนยันว่าความคิดของเขาไม่มีความเป็นกลาง

สรุปการวิเคราะห์เนื้อหาและการสื่อความหมายที่ปรากฏในการ์ตูนการเมือง

จากการศึกษาการ์ตูนการเมืองในหนังสือพิมพ์ ที่ใช้เป็นกรณีศึกษารวม 5 ฉบับ เฉพาะฉบับวันจันทร์ถึงวันศุกร์ พบว่า

- มีจำนวนภาพการ์ตูนการเมืองทั้งหมด 1,025 ภาพ
- มีจำนวนประเด็นเด่นทางการเมืองทั้งหมดจำนวน 47 ประเด็น

ผู้วิจัยได้นำประเด็นเด่น 5 อันดับแรก เพื่อนำมาวิเคราะห์ ปรากฏประเด็นดังนี้

ลำดับ	ประเด็น	จำนวนภาพ
1	โจมตีรัฐบาลให้ยุบสภา	83
2	วิจารณ์นักการเมือง	76
3	เศรษฐกิจ/ตลาดหลักทรัพย์/หุ้น/ดอกเบี้ย	68
4	วัดพระธรรมกาย	58
5	หนี้เสียธนาคารกรุงไทย	42

ในประเด็นการโจมตีรัฐบาล และเร่งให้ยุบสภา ซึ่งมีภาพการ์ตูนการเมืองถึง 83 ภาพนั้น เป็นลักษณะการกระตุ้นเตือน มิได้โจมตีรุนแรง เช่นที่รัฐบาลพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ หรือ รัฐบาลนายบรรหาร ศิลปอาชา เคยได้รับ ประเด็นการวิจารณ์นักการเมืองและรัฐบาล นั้น มีนายกรัฐมนตรี

นายชวน หลีกภัย ได้รับความสนใจมากที่สุด ในประเด็นย่อย คือความรักเพื่อนและพวกพ้อง การเสื่อมศรัทธาจากประชาชน ความเชื่อ่งช้าในการบริหารประเทศ พลตรีสนั่น ขจรประศาสน์ เป็นนักการเมืองผู้ถูกนำมาวาดล้อเลียนเป็นอันดับสอง ด้วยกรณี บ้านสามหลังริมเขื่อนศรีนครินทร์ และพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ เป็นอันดับสาม

ในประเด็นเศรษฐกิจ ตลาดหลักทรัพย์นั้น มีข่าวล้อเลียนธนาคารแห่งประเทศไทย บริษัทคาดการณ์ตลาดหุ้นมูตีสี่ ธนาคารรัตนสินเป็นต้น ประเด็นที่นับว่าเป็นประเด็นประวัติศาสตร์คือ เรื่องอันเกี่ยวกับศาสนา คือประเด็นวัดพระธรรมกาย ซึ่งนักเขียนการ์ตูนต้องใช้การพิจารณา และคำนึงถึงจริยธรรมอย่างมาก ในการสื่อความหมาย ในขณะที่ประเด็นดังกล่าว ผู้รับสารสามารถเห็นได้ชัดว่า หนังสือพิมพ์บางฉบับจะเสนอด้วยความระมัดระวัง และบางฉบับกลับเสนอข่าวดังกล่าวด้วยความรุนแรง ชนิด”กัดไม่ปล่อย” จึงมีประเด็นสื่อปะทะสื่อด้วยประเด็นวัดพระธรรมกายในเวลาต่อมา ข่าวเด่นประเด็นที่ 5 กรณีหนี้เสียของธนาคารกรุงไทย นับเป็นประเด็นเอกที่ทำให้ สื่อต่าง ๆ ให้ความสนใจ เช่นกัน

การสื่อความหมายที่ปรากฏในการ์ตูนการเมือง

เมื่อนับจำนวนภาพทั้ง 1,025 ภาพ ปรากฏประเภทการสื่อความหมายที่นักเขียนการ์ตูน มักจะใช้ สื่อในผลงานของเขา ผู้วิจัยพบว่าในประเภทการเปรียบเทียบอุปมาอุปไมยและการเปรียบเทียบเชื่อมโยง (Metaphor & Metonymy) นั้น มีการใช้การสื่อความหมายประเภท อุปมาอุปไมยมากกว่า การสื่อความหมายประเภทการเปรียบเทียบเชื่อมโยง และยังมีบางภาพการ์ตูนที่มีการสื่อความหมายทั้งสองประเภท ดังจะเห็นได้จากผลรวมของการสื่อความหมายทั้งสองประเภท มีจำนวนมากกว่าภาพการ์ตูนการเมือง เป็นจำนวน 13 หน่วย ซึ่งทั้งสิบสามภาพนั้นคือ ภาพที่ใช้การสื่อความหมายทั้งสองประเภท

ส่วนในด้านการใช้มุข(Gag) จะเห็นได้ว่ามุขประเภท การเหยียดหยัน หรือการนำอับอายนั้นได้รับความนิยมจากนักเขียนการ์ตูนทุกคน เป็นจำนวนถึง 224 ภาพ ตามมาด้วยมุขการกล่าวเกินจริงหรือน้อยกว่าที่เป็นจริง จำนวน 148 ภาพ มุขคำพูดที่ขัดแย้งกับความรู้สึก จำนวน 125 ภาพ และมุขมนุษย์กลายเป็นสัตว์ หรือสัตว์กลายเป็น จำนวน 110 ภาพ

การศึกษาค้นคว้าพบว่า การสื่อความหมายในการ์ตูนการเมืองเกือบทั้งสิ้น เป็นไปในเชิงลบ และความมากน้อยของ การวิพากษ์วิจารณ์หรือการมุ่งโจมตี ในการ์ตูนกรอบนั้น ขึ้นอยู่กับตัวนักเขียนการ์ตูน และบริบทของเขาเป็นสำคัญ

ที่น่าสนใจอีกประการหนึ่ง คือมีการใช้มุขและรหัสลับ ๆ กัน ทั้งโดยนักเขียนการ์ตูนคนเดียวกัน และการใช้มุขซ้ำกันโดยมิใช่ นักเขียนการ์ตูนคนเดียวกัน นับเป็นเรื่องที่แย้งกับ ข้อเสนอพื้นฐานการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยจะนำกรณีดังกล่าว ไปวิเคราะห์ในท้ายเล่มต่อไป

ส่วนที่ 2

วิเคราะห์การสื่อความหมายของผู้ส่งสาร (นักเขียนการ์ตูนการเมือง)

ผู้ส่งสารคือองค์ประกอบสำคัญยิ่งในการวิจัยเรื่องการสื่อความหมายจากประเด็นทางการเมืองผ่านการ์ตูนล้อการเมือง เนื้อหาที่ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลมาครั้งนี้ ได้มาจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ส่งสาร คือ นักเขียนการ์ตูนการเมือง ในหนังสือพิมพ์ 5 ฉบับ รวม 6 คน คือ

1. นายอรุณ วัชรสวัสดิ์ นามปากกา อรุณ แห่งหนังสือพิมพ์เดอะเนชั่น
2. นายสมชัย กตัญญูตานันท์ นามปากกา ชัย ราชวัตร หนังสือพิมพ์ไทยรัฐรายวัน
3. นายศักดิ์ แซ่เฮียว นามปากกา เขียว หนังสือพิมพ์ไทยรัฐรายวัน
4. นายชูชาติ หมิ่นอินกุล นามปากกา หมิ่น หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน
5. นายสุลักษณ์ บุณปาน นามปากกา แจ้ หนังสือพิมพ์ข่าวสดรายวัน
6. นายยอด พงษ์สกุล นามปากกา เภา หนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ และผู้จัดการรายวัน

การวิเคราะห์ในส่วนของผู้ส่งสารนี้ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์โดยแบ่งเป็น 3 หัวข้อ ซึ่งจะสามารถตอบคำถามจากปัญหาคำวิจัยในข้อ 2 และข้อ 3 ได้อย่างกระจ่างชัด อีกทั้งยังได้แง่มุมใหม่ ๆ ในการนำเสนอการ์ตูนการเมือง อันจะเป็นประโยชน์ยิ่งต่อการวิจัยครั้งนี้ หัวข้อการวิเคราะห์ดังกล่าว ประกอบด้วย

1. การเลือกประเด็นการเมืองที่จะนำเสนอและทัศนคติของนักเขียนการ์ตูนต่อประเด็นทางการเมือง
2. แนวทางการสร้างรูปแบบและถ้อยคำเพื่อนำเสนอ
2. ปัญหาอุปสรรคและอิทธิพลที่มีต่อการนำเสนอ

นายอรุณ วัชรสวัสดิ์ นามปากกา อรุณ ผู้เขียนการ์ตูนการเมืองในหน้า 4 หนังสือพิมพ์เดอะเนชั่น

อรุณ วัชรสวัสดิ์ เป็นนักเขียนการ์ตูนการเมือง ที่มีประสบการณ์มาอย่างยาวนาน ผลงานจึงเป็นที่ยอมรับ และการที่ “อรุณ” จบการศึกษาทางศิลปะ ด้านจิตรกรรม และ ประติมากรรม จึงทำให้ผลงานของ “อรุณ” ได้ชื่อว่า มีคุณค่าทั้งความแหลมคมของเนื้อหาและความสวยงามน่าดูในเรื่องลายเส้น ตลอดจนองค์ประกอบของภาพ

การเลือกประเด็นการเมืองที่จะนำเสนอและทัศนคติต่อประเด็นทางการเมือง

“อรุณ” หรือ “ARUN” เป็นนักเขียนการ์ตูนการเมืองผู้เดียวในจำนวนนักเขียนการ์ตูนทั้ง 6 คน ซึ่งผู้วิจัยเลือกมาเป็นตัวอย่างกรณีศึกษาที่เขียนการ์ตูนลงในหนังสือพิมพ์ฉบับภาษาอังกฤษ ต่อข้อถามในเรื่องนี้ อรุณให้ความเห็นว่า การเขียนการ์ตูนการเมืองลงในหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษหรือฉบับภาษาไทย ไม่มีความแตกต่างกันมากนัก เพราะผู้รับสารส่วนใหญ่ของหนังสือพิมพ์เดอะเนชั่น ก็คือ คนไทยนั่นเอง ดังนั้น จึงสามารถเข้าใจในมุข รหัส หรือ การสื่อความหมาย ประเภทต่าง ๆ ได้เหมือนกัน อรุณ วัชระสวัสดิ์ ใช้เวลาเข้าถึงเที่ยงเป็นช่วงที่คิดและเขียนการ์ตูนออกมาก่อนจะส่งให้พนักงานรับเอกสาร จากเดอะเนชั่น นำไปเข้ากระบวนการพิมพ์และพิมพ์ออกไปเป็นฉบับวันรุ่งขึ้น

“อรุณ” เคยเป็นอาจารย์พิเศษวิชา Caricature ที่คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร และให้ความเห็นถึงการเรียนการสอนว่า นักศึกษาไม่สนใจในวิชาดังกล่าวเท่าที่ควร การสอนของเขาไม่ได้ใช้ทฤษฎีใด ๆ รองรับ จะเน้นกระบวนการเขียน เช่น ลายเส้น แสงเงา และมุขการ์ตูนต่าง ๆ และไม่ได้รับสอนให้มหาวิทยาลัยในทุก ๆ ปี

แนวทางการสร้างรูปแบบและถ้อยคำเพื่อนำเสนอ

อรุณ วัชระสวัสดิ์ กล่าวถึงรูปแบบการ์ตูนการเมืองของตนว่า เขียนด้วย มือ ล้วนไม่นิยมใช้แผ่นให้เงาส่งสำเร็จ ส่วนกรอบของภาพซึ่งเป็นลายเส้นฝนดินสอ อันแตกต่างจากนักเขียนการ์ตูนคนอื่น ๆ นั้น ทางหนังสือพิมพ์เดอะเนชั่นจัดเตรียมไว้ให้ เขาเพียงแต่วาดรูปภายในกรอบเท่านั้น

การสร้างรูปแบบในแต่ละเหตุการณ์ หรือแต่ละประเด็น อรุณ คิดไปพร้อม ๆ กับการเขียน หลังจากการติดตามข่าวต่าง ๆ มาก่อนหน้านั้น ทั้งจากหนังสือพิมพ์รายวัน และอินเทอร์เน็ต ในส่วนถ้อยคำ ประโยคพูด หรือคำบรรยายภาพ อรุณจะคิดก่อนเขียน และบางครั้งเขียน

เป็นภาษาไทย ก่อนที่กองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์เดอะเนชั่น จะนำไปแปลเป็นภาษาอังกฤษ และนำไปเข้ากระบวนการพิมพ์ต่อไป เมื่อผู้วิจัยถามว่า หากเนื้อที่การนำเสนอมีลักษณะเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เขาจะต้องปรับมือปรับความคิดในการเขียนหรือไม่ อรุณตอบว่า เนื้อที่นำเสนอ นั้น ไม่มีอิทธิพลต่อการเขียนการ์ตูนของเขาแต่อย่างใด

ต่อคำถามที่ว่า มีผู้รับสารหรือผู้อ่านที่ชอบหรือชื่นชมการ์ตูนของเขาแล้ว ส่งมุขส่งประเด็นการเมืองต่าง ๆ มาให้เขานั้น จะรับไว้ และนำมาประยุกต์ใช้หรือไม่ อรุณตอบว่า ไม่ใช่เลย “เมื่อเราไม่นำมาเขียนหรือนำมาลงให้เขาก็เงียบไปเอง มันยุ่งยาก” (สัมภาษณ์ อรุณ วัชรสวัสดิ์ พุทธสบัติที่ 17 กุมภาพันธ์ 2543)

ปัญหาอุปสรรคและอิทธิพลที่มีต่อการนำเสนอ

อรุณ ได้ให้สัมภาษณ์ถึงปัญหาในการเขียนการ์ตูนการเมืองว่า มีบางครั้งที่มีความคิดติดตัน คิดไม่ออก ผลงานก็อาจจะดูเนือยหรือจืดลงบ้าง ส่วนอุปสรรคในการสื่อความหมายหรือการถูกแก้ไขนั้นแทบจะไม่เคยมี รวมทั้งไม่เคยถูกตักเตือนและตัดทอนการนำเสนอ จากภาครัฐเลย

นายสมชัย กตัญญูตานันท์ นามปากกา ชัย ราชวัตร ผู้เขียนการ์ตูนการเมืองหน้า 5 หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ

ชัย ราชวัตร เป็นนักเขียนการ์ตูนการเมือง ซึ่งเป็นที่นิยมของผู้รับสารอย่างสูง อีกทั้งยังเป็นผู้ที่เคยได้รับผลกระทบทางการเมือง จากผลงานการ์ตูนการเมือง บ่มเพาะให้ผลงานของเขา มีความคมคายในเนื้อหา ตลอดจนมุขหักมุม อันเป็นลักษณะเฉพาะจนกระทั่งมีผลงานปรากฏข้ามสื่อสิ่งพิมพ์ไปในระยะหลัง

การเลือกประเด็นทางการเมืองที่จะนำเสนอและทัศนคติต่อประเด็นทางการเมือง

ชัย ราชวัตร กล่าวถึงประเด็นที่จะเขียนว่า หลังจากอ่านข่าวต่าง ๆ มุข ตลอดจนเรื่องต่าง ๆ ที่จะเขียนแล้ว รายละเอียดต่าง ๆ จะออกมาจากความคิดของเขาอย่างเป็นธรรมชาติ โดยชัย ราชวัตร ใช้เวลาช่วงเย็นถึงค่านั่งเขียน ชัย ราชวัตร เป็นนักเขียนการ์ตูนที่บอกได้ว่า งานของเขาไม่เป็นกลาง “สื่อมวลชนมักจะอ้างความเป็นกลาง...แต่สื่อมวลชนเมืองไทยชอบแอบเชียร์ข้างโน้น แอบเชียร์ข้างนี้ แล้วบอกว่าตัวเองเป็นกลาง” (สัมภาษณ์ ชัย ราชวัตร นิตยสารแพรวรายปักษ์) ทัศนคติของเขาต่อประเด็นทางการเมืองมีอยู่ว่า แต่ละยุคคนผู้ปกครองประเทศมีความ

เข้มงวดไม่เหมือนกัน ดังนั้นต้องดูทิศทาง การนำเสนอเอาเอง ชัย ราชวัตร เป็นอีกผู้หนึ่งซึ่งเคยเป็นอาจารย์พิเศษวิชา Caricature ของคณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ในเรื่องนี้ ชัยกล่าวว่า เด็กที่เข้ามาเรียนวิชานี้ มักผิดหวังที่ไม่ได้รับสูตรสำเร็จในการสร้างการ์ตูน เพราะในความเป็นจริงแล้ว การคิดมุข คิตรหัส หรือแม้แต่ลายเส้นก็ไม่อาจสอน แล้วประสบความสำเร็จกันได้โน้ทันทันทีใด ในระยะหลังจึงใช้ห้องประชุมในสำนักงานหนังสือพิมพ์ไทยรัฐเป็นสถานที่สอน แขนมหาวิทยาลัยศิลปากร เพื่อให้ผู้ที่สนใจมาเรียนกัน

แนวทางการสร้างรูปแบบและถ้อยคำเพื่อการนำเสนอ

ผลงานของชัย ราชวัตร ในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐเป็นการ์ตูนชุดสามช่องจบ (The Story Strip) และจะมีมุขหักมุมในช่องสุดท้าย การสร้างตัวละครหรือตัวการ์ตูนดำเนินเรื่อง ทำให้การ์ตูนของเขามีลักษณะเป็นสังคมเล็ก ๆ เป็นการใช้รูปแบบรหัสสังคม (Social Code) อีกวิธีหนึ่ง

และ มีบ้างบางวันที่ ชัย ราชวัตร จะพาตัวการ์ตูนเหล่านั้นออกมานอกฉากชนบท และเสริมตัวการ์ตูนนักรบเมืองเข้าไปในภาพ ดังตัวอย่าง ตัวการ์ตูน ม.ร.ว.สุขุมพันธ์ บริพัตร กับฉากลานจอดเฮลิคอปเตอร์ ในประเด็นข่าวจี้ตัวประกันในสถานทูตพม่า ดังภาพตัวอย่าง

ลักษณะการนำเสนอของชัย ราชวัตร ที่แปลกไปจากนักเขียนการ์ตูนการเมืองคนอื่น ๆ คือ การรับเอาความคิดหรือมุขจากผู้รับสาร มาประยุกต์ ก่อนออกนำเสนอโดยแจ้งชื่อผู้ส่งไว้ในส่วนวงเล็บท้ายเรื่อง “เขาส่งมาเอง ไม่ได้เปิดรับอะไร ลงชื่อให้ด้วยเขาก็ชอบ บางคนส่งมาทุกวัน กลัวอยู่เหมือนกันว่าเขาจะเสียเวลาทำมาหากิน” (สัมภาษณ์ ชัย ราชวัตร 16 กุมภาพันธ์ 2543) ชัย ราชวัตร ได้รับมุขนำเสนอและประเด็นทางการเมืองจากผู้อ่านการ์ตูน หรือผู้รับสารทุกวัน ทั้งทางโทรศัพท์ โทรสาร และจดหมาย ต่อข้อถามถึงความตึงตันในความคิด ชัย ราชวัตร กล่าวว่า หากคิดไม่ออก มุขที่ปรากฏออกมานั้นก็จะจืดไป ส่วนการจะเขียนว่าใครแรง ๆ ต้องมีเหตุผลรองรับและมีอารมณ์ขันเข้าแทรก เพื่อให้ความรูสึกขณะอ่านเบาขึ้น

ปัญหาอุปสรรคและอิทธิพลที่มีต่อการนำเสนอ

จากประสบการณ์อันยาวนาน และมากมายของชัย ราชวัตร เขาพบปัญหาอุปสรรคตลอดจนอิทธิพลที่มีต่อการนำเสนอมากมาย โดยที่หลายครั้ง ชัย เคยประสบปัญหาถูกห้ามเขียนเมื่อครั้งยังสังกัดอยู่ที่หนังสือพิมพ์เดลินิวส์รายวัน โดยหนังสือพิมพ์ต้นสังกัดของเขา ถูกยื่นเงื่อนไขจากคณะปฏิวัติในขณะนั้น ให้ถอดการ์ตูนของเขาออก ชัย ราชวัตร กล่าวว่า พื้นฐานคนแต่ละคนไม่เท่ากัน และผู้รับสารมักจะตีความไปมากกว่าเราส่งออกไป ชัย ราชวัตร ยกตัวอย่าง กรณีที่เขาวาดการ์ตูนรูปลิงชี่มือไปที่สวนสัตว์ จึงถูกหน่วยงานหนึ่งของรัฐตักเตือนว่า เขากำลังส่งรหัสลับให้นักศึกษามาชุมนุมกัน หรือกรณีที่ผู้รับสารส่วนหนึ่ง นำการ์ตูนการเมืองที่เขาวาดไปไต่หอย ทำให้สำนักงานหนังสือพิมพ์ไทยรัฐช่วงเวลานั้น วนวายด้วยโทรศัพท์ ขอเลขลือตเตอร์รี่ทั้งวัน

ในส่วนอิทธิพลข่มขู่อื่น ๆ นั้นเคยมีโทรศัพท์ขู่ฆ่า และขู่ป่าระเบิด ซึ่งชัย ราชวัตร กล่าวว่า เป็นเพียงแค่การข่มขู่ ไม่เคยมีอันตรายมาถึงตัว

นายศักดิ์ดา แซ่เอียว นามปากกา เขียว ผู้เขียนการ์ตูนการเมือง หน้า3 หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ

ศักดิ์ดา แซ่เอียว เริ่มการเขียนการ์ตูนการเมืองในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ เมื่อปี พ.ศ. 2536 ก่อนหน้านั้น เคยเขียนการ์ตูนการเมืองในหนังสือพิมพ์มาตุภูมิ การ์ตูนการเมืองของเขีย เป็นการ์ตูนช่องเดี่ยว อันมีรายละเอียดและองค์ประกอบของภาพมากที่สุด ในจำนวนนักเขียนการ์ตูนการเมือง 6 คนที่ผู้วิจัยนำเสนอ

การเลือกประเด็นการเมืองที่จะนำเสนอและทัศนคติต่อประเด็นทางการเมือง

“เซีย” กล่าวถึง การเลือกประเด็นที่จะถ่ายทอดว่า อ่านหนังสือพิมพ์เพื่อจะจุดประกายความคิด โดยดูข่าวจากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐเป็นหลัก เขาคิดว่า เหตุการณ์ทางการเมืองนั้นมักจะวนเวียนซ้ำ ๆ กันอยู่เช่นนี้ โดยเปลี่ยนไปแค่ตัวนักการเมืองหรือตัวบุคคลในข่าว ดังนั้น ในระยะหลัง เขาจึงอ่านหนังสือพิมพ์ก่อนเขียนการ์ตูน น้อยลง โดยอ่านก่อนที่จะเลือกข่าวแล้วนำข่าวนั้นมาจับประเด็นเด่นที่ควรเขียนอีกที “เซีย” ใช้วิธีคิดไว้ก่อนแล้วจึงลงมือเขียน ซึ่งมีบางครั้งที่เขียนแล้วยังไม่ได้ดีตามต้องการ ก็ทิ้งไปเสียบ้าง แล้วเริ่มเขียนใหม่ เซียหรือศักดา แซ่เอี้ยว เป็นนักเขียนการ์ตูนคนหนึ่งที่อาศัยเทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อการทำงาน เนื่องจากสถานที่ทำงานอยู่ไกลจากสำนักงานหนังสือพิมพ์ เขาจึงส่งต้นฉบับทางอินเทอร์เน็ต ซึ่งเมื่อภาพดังกล่าวส่งไปถึงสำนักงานหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ก็จะมีการพิจารณาจากหัวหน้ากองบรรณาธิการ “โดยทั่วไปไม่มีปัญหา.....พิมพ์ได้เลย แต่ก็มีบ้าง ที่หัวหน้ากองบรรณาธิการดึงกลับมาว่า ข้อความที่นำเสนอแรงไป...ก็นำกลับมาปรับใหม่” (สัมภาษณ์ ศักดา แซ่เอี้ยว 19 กุมภาพันธ์ 2543)

“เซีย” ให้ความเห็นว่า บางครั้งการเสนอข่าวแรง ๆ ก็เป็นการหาช่องโหว่ ทางการตลาดหรือหาช่องทางการขายอย่างหนึ่ง หนังสือพิมพ์ฉบับใหม่ ๆ จึงมักเสนอข่าวในแนวแรงเช่นนั้น เพื่อให้เกิด เขาใช้เวลากลางคืนเขียนการ์ตูน โดยเริ่มตั้งแต่ 2 ทุ่มจนกว่าจะเสร็จ

แนวทางการสร้างรูปแบบและถ้อยคำเพื่อนำเสนอ

“เซีย” หรือ ศักดา แซ่เอี้ยว เชื่อว่า การ์ตูนการเมือง ควรจะมีรูปแบบจริงจังหนักแน่น ดังนั้น ผลงานของเขาจึงประกอบด้วยเส้นสายอันหนักแน่น แพรพราว และเต็มไปด้วยองค์ประกอบในภาพมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งมักจะมีภพนายกรัฐมนตรี นายชวน หลีกภัย อยู่ในภาพด้วยเสมอ ภาพนายกฯ ของเซียนั้นมีลักษณะเฉพาะด้วยมีภาพงูเห่าพันอยู่รอบคอนายกฯ เขาไม่เคยใช้เงาหรือโทนสำเร็จรูปในงาน ภาพการ์ตูนการเมืองของเซียจึงนับได้ว่าเป็นฝีมือของเขาล้วน

นอกเหนือจากการส่งเอกสารผ่านทางทางคอมพิวเตอร์ เซีย ยังใช้เทคโนโลยีเดียวกันนี้ จัดภาพตกแต่งภาพให้อยู่ในกรอบตามต้องการ ในเรื่องรูปแบบการ์ตูนนั้น เขากล่าวว่า แต่เดิมนั้นชื่นชอบผลงานของนักเขียนการ์ตูนรุ่นเก่า เช่น พิจารณ์ ตั้งคไพศาล (สยามรัฐ) ประยูร จรรย์วงศ์ (ไทยรัฐ) คามิน (ผู้จัดการรายวัน) จะดูงานของคนทั้งสามนี้เป็นหลักและฝึกฝนพัฒนาฝีมือ จนมีลักษณะงานเป็นของตนเองเช่นปัจจุบัน

การ์ตูนการเมืองของเชียมีเส้นสายและองค์ประกอบของภาพมากมายอยู่ในรูป รวมถึงการมีรูปนายกรัฐมนตรีปรากฏอยู่ด้วย แม้จะได้เกี่ยวข้องกับประเด็นดังกล่าวโดยตรง

ปัญหาอุปสรรคและอิทธิพลที่มีต่อการนำเสนอ

“เชีย” เคยมีปัญหาพาดพิงถึงเรื่องศาสนา เมื่อเขาวาดรูปหมูในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับนายวัน มูฮัมหมัด นอร์มะทา โดยมีการตักเตือนจากกลุ่มชนมุสลิม แต่ตัวนายวันเองไม่ถือว่าเป็นเรื่องร้ายแรง

ส่วนในเรื่องความคิดตีบตัน การคิดไม่ออกนั้น “เชีย” กล่าวว่ามียบ่อยครั้งแต่เป็นหน้าที่ซึ่งเราจะต้องผลักดันข่าวออกไป ดังนั้น งานจะเรียบไปบ้างก็ต้องปล่อยไป อีกประการหนึ่ง เขาจะพยายามหลีกเลี่ยงที่จะเขียนถึงประเด็นการตัดสินความผิดของผู้ที่ตกเป็นข่าวในทุกกรณี เพื่อที่จะได้ไม่เป็นการเสนอข่าวผิดพลาด หากคน ๆ นั้นไม่ได้มีความผิดจริง

เชีย กล่าวอีกว่า สิ่งที่น่ากลัวที่สุดของนักเขียนการ์ตูนการเมืองเช่นเขาและอีกหลาย ๆ คน ก็คือการไม่มีข่าวอะไรเป็นประเด็นให้เขียน

นายชูชาติ หมิ่นอินกุล นามปากกา หมิ่น ผู้เขียนการ์ตูนการเมืองหน้า 2
หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน

คอลัมน์การ์ตูนของ “หมิ่น” นั้นนับว่ามีแนวการนำเสนอต่างไปจากนักเขียนการ์ตูนการเมืองคนอื่น ๆ เพราะคอลัมน์การ์ตูนช่องเดียวดังกล่าวสร้างขึ้นเพื่อรองรับหน้าของหนังสือพิมพ์มติชนโดยเฉพาะ ก่อนหน้าที่ “หมิ่น” จะมาเป็นผู้เขียนการ์ตูนในหนังสือพิมพ์มติชน เขาเคยเขียนการ์ตูนการเมืองลงในสยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ เมื่อปีพ.ศ. 2522 และเริ่มเขียนในพิมพ์มติชนรายวันเมื่อปี พ.ศ.2524

ด้วยวุฒิการศึกษาด้านจิตรกรรมจากคณะจิตรกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร ทำให้ “หมิ่น” มีตำแหน่งเป็นที่ปรึกษาฝ่ายศิลปกรรมของหนังสือ ศิลปวัฒนธรรมในเครือมติชนด้วยอีกตำแหน่งหนึ่ง

การเลือกประเด็นทางการเมืองที่จะนำเสนอและทัศนคติต่อประเด็นทางการเมือง

“หมิ่น” ได้ให้สัมภาษณ์ถึงประเด็นทางการเมืองที่จะนำเสนอว่า เนื่องจากเนื้อหาหรือประเด็นที่จะเขียนจะต้องเขียนขึ้นมาตามบทนำอยู่แล้ว เขาจึงไม่ต้องคิดหาประเด็นการเมืองใด ๆ แต่ในเนื้อหาของการ์ตูนการเมืองของเขา ไม่จำเป็นต้องคล้อยตามการนำเสนอของ “บทนำ” เสมอไป

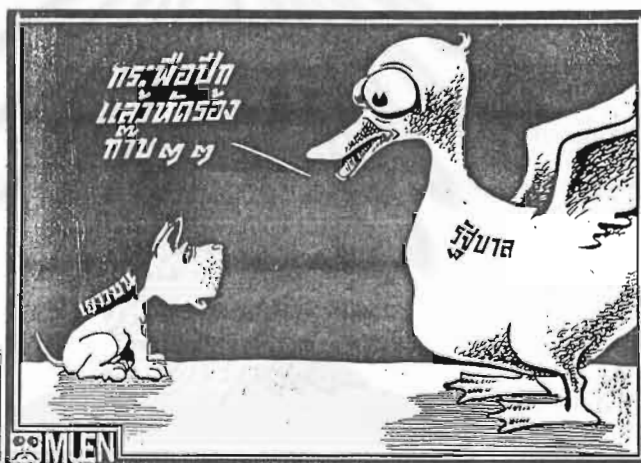
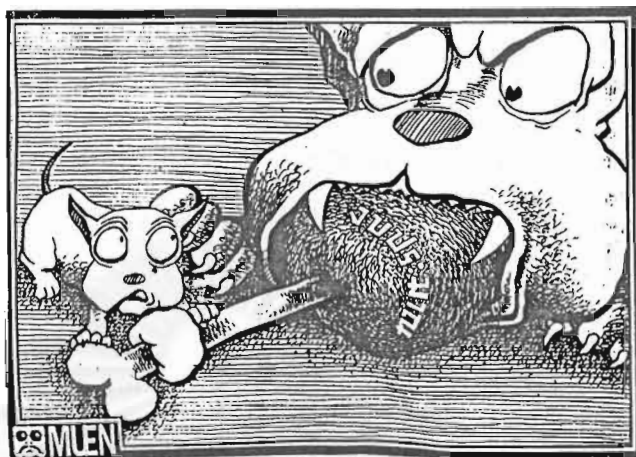
“หมิ่น” ต้องประชุมโต๊ะข่าว 2 ครั้งใน 1 วัน คือ ระหว่าง 10.00-11.00 น. และ 16.00 - 17.00 น. ในการสรุปประเด็นข่าวเพื่อจะนำมาขึ้นบทนำ คอลัมน์การ์ตูนการเมืองของเขาจึงเรียนได้ว่าเป็น Editorial cartoon ประจำฉบับ ดังนั้น การทำงานของเขาจึงต้องใช้เวลาอยู่ประจำสำนักงานมากกว่านักเขียนการ์ตูนการเมืองทั่วไป

หมิ่น ให้ทัศนะต่อการเมืองว่า การเสนอข่าวอย่างตรงไปตรงมานั้นถูกต้องที่สุด แม้ว่าจะเป็น การนำเสนอผ่านการ์ตูนก็ตาม ดังนั้น หากเราใช้อารมณ์ชอบหรือไม่ชอบเป็นส่วนตัวสื่อผ่านเข้าไปในการ์ตูน ก็จะเป็นการไม่ถูกต้องต่อการนำเสนอเป็นผลให้ข่าวที่ออกมาไม่มีความถูกต้องนั่นเอง

แนวทางการสร้างรูปแบบและถ้อยคำเพื่อการนำเสนอ

ในการสร้างรูปแบบการ์ตูน “หมิ่น” จะร่างแบบการ์ตูนด้วยดินสอลงบนกระดาษสีขาว ซึ่งมีกรอบอันเป็นลักษณะเฉพาะของเขาเตรียมไว้ ก่อนลงด้วยหมึกดำ เขียนด้วยพู่กันขนาดใหญ่ ต้นฉบับภาพการ์ตูนของเขานั้น ใหญ่กว่าคอลัมน์จริงในหน้า 2 ประมาณ 4-5 เท่า เพื่อความชัดเจนละเอียดละออของภาพ เมื่อนำมาย่อลงหนังสือพิมพ์

“หมิ่น” มักจะใช้รูปสัตว์ต่าง ๆ เป็นรหัส แทนมนุษย์อยู่เสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สุนัข เพราะเขาชอบลักษณะอันซื่อสัตย์และน่ารักน่าเอ็นดูของสุนัข จึงมักมีผู้รับสารในส่วนที่ไม่ชอบ สัตว์หรือสุนัขตีความหมายในภาพการ์ตูนของเขาผิดเพี้ยนไปในบางครั้ง

ลักษณะอันเด่นชัดในงานของเขาก็คือ การลงพื้นหลังสีเข้มหนาหนัก เมื่อต้องการพื้นหลังเข้ม และลงลายเส้นแนวนอนเมื่อต้องการน้ำหนักสีกลาง ๆ เป็นบางครั้ง ถ้อยคำประกอบภาพของเขาจะประกอบด้วยตัวหนังสือเหลี่ยมตัวโต เมื่อประกอบกับการใช้ฟุ้งกันเส้นโต ทำให้ภาพการ์ตูนของเขามีลักษณะคมชัดเป็นอย่างมาก

ปัญหาอุปสรรคและอิทธิพลที่มีต่อการนำเสนอ

ผู้พิจารณางานของ “หมิ่น” คือ Sub Editor ซึ่งจะเป็นผู้ตรวจราคาพูดและการคำผิด ในการ์ตูนการเมือง “ก็จะผ่านเสียประมาณ 90 เปอร์เซ็นต์ มีอยู่บ้างที่ต้องลบคำพูดออกเปลี่ยน

เสียใหม่ ...อาจจะแรงไป แต่หากมีส่วนแก้ไข เขาก็จะโทรมาบอกก่อน” (สัมภาษณ์ ชูชาติ หมื่นอินกุล 26 กุมภาพันธ์ 2543)

กรณีที่มีผู้ส่งข้อความมาร่วมความคิดเห็น เพื่อให้เขาได้ใช้เป็นผู้นำเสนอ เขาจะปฏิเสธ เพราะเกรงว่าจะเป็นเรื่องที่ไม่หวังดีต่อตัวเขาและหนังสือพิมพ์ที่สังกัด โดยกล่าวว่า นักการเมืองมักจะปล่อยข่าวลวง ชักไ้ครั้งหนึ่ง เข้าข้างตัวเอง มุ่งจะโจมตีฝ่ายตรงกันข้าม หากเสนอไปก็จะเป็นการให้ข่าวผิดพลาด เสี่ยงต่อเรื่องจริยธรรม หรือการเป็นเหยื่อข่าว ดังนั้น หากเป็นความคิดของเราเองทั้งหมด ก็ถือว่าเป็นความรับผิดชอบของเราเองเต็มที่

นายสุลักษณ์ บุณปาน นามปากกา “แจ้” ผู้เขียนการ์ตูนการเมืองในหน้า 3 หนังสือพิมพ์ข่าวสดรายวัน

“แจ้” หรือ สุลักษณ์ บุณปาน เป็นผู้เขียนการ์ตูนการเมืองกรอบหนึ่ง ซึ่งมีเส้นสายอันคมชัดและสะอาดตา ด้วยความมีพื้นฐานด้านการออกแบบ และเขียนแบบ สุลักษณ์ บุณปาน จบการศึกษาจากคณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เข้าทำงานกับหนังสือพิมพ์ข่าวสด เมื่อปี พ.ศ. 2533 ปัจจุบัน “แจ้” มีตำแหน่งในฝ่ายศิลปะของหนังสือศิลปวัฒนธรรม ซึ่งเป็นหนังสือในเครือหนังสือพิมพ์ข่าวสดรายวัน และหนังสือพิมพ์มติชนรายวันอีกตำแหน่งหนึ่ง

การเลือกประเด็นทางการเมืองที่จะนำเสนอและทัศนคติต่อประเด็นทางการเมือง

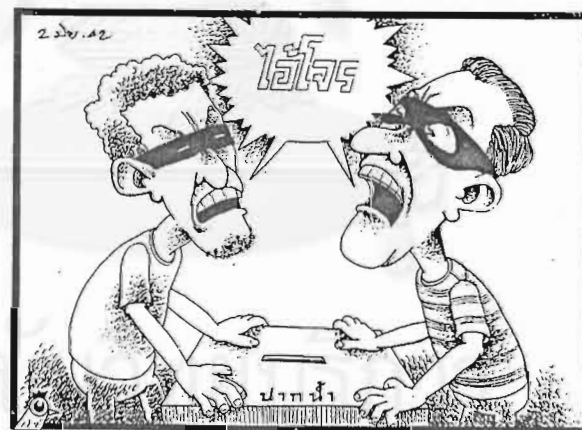
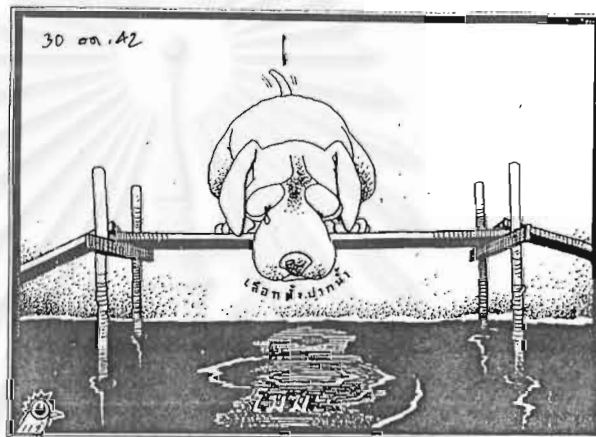
“แจ้” ให้สัมภาษณ์ว่า การ์ตูนของเขาสร้างขึ้นเพื่อรองรับทบรรณาธิการ เช่นเดียวกับ “หมื่น” นักเขียนการ์ตูนของหนังสือพิมพ์มติชน แจ้ต้องอ่านหนังสือพิมพ์อย่างน้อยวันละ 2 ฉบับก่อน จะจับประเด็นมาเขียน เนื่องจากในเวลาทำงานปกติ เขาจะต้องทำงานด้านอาร์ตเวิร์คของหนังสือในเครือ ดังนั้น เมื่อคิดมุขหรือรูปแบบที่จะนำเสนอได้ตอนไหน ก็จะจดหรือบันทึกไว้เป็นภาพร่าง เวลาว่างจึงจะนำมาเขียนและลงหมึก และเมื่อเสร็จเรียบร้อยก็จะมีพนักงานเดินเอกสารมารับ และมี Sub Editor เป็นผู้ตรวจคำพูดประโยคสนทนา ตลอดจนคำผิดก่อนนำไปผ่านกระบวนการพิมพ์

ในการวาดการ์ตูนการเมือง แจ้ นิยมที่จะเขียนล้อรัฐบาลมากกว่าฝ่ายค้าน เขาให้ความเห็นว่า ผลงานชิ้นที่ผ่าน ๆ มาว่า หากย้อนกลับไปดูอีกครั้งมักจะคิดได้ดีกว่าเดิม และมีความเห็นว่านักเขียนการ์ตูนทุกคน จะพัฒนางานของตนไปพร้อมกับประสบการณ์และอายุ ที่เพิ่มขึ้นเสมอ

แนวทางการสร้างรูปแบบและถ้อยคำเพื่อการนำเสนอ

เนื่องจากการมีพื้นฐานทางการเขียนแบบ ผลงานการ์ตูนของแจ้จึงมักจะมีเส้นสายในแบบเรขาคณิต รวมถึงการมีระยะใกล้-ไกลในภาพ ด้วยการเขียนในเชิงทัศนียภาพ (Perspective View) ดังนั้น เมื่อมีภาพกล่อง ถัง หรือลังภาพของเขาจะมีเหลี่ยมมุมอย่างชัดเจนกว่าผลงานของนักเขียนการ์ตูนผู้อื่น

และในการให้เงาในภาพ ผู้รับสารก็จะเห็นการใช้เทคนิคจุดประลงนภาพการ์ตูนการเมืองของแจ้ รวมถึงการจัดองค์ประกอบแบบสมดุลย์ ซ้าย-ขวา ซึ่งเขามักจะทำอยู่เสมอในงานของเขา ดังภาพตัวอย่าง

การลงเงาแบบจุดกับการจัดองค์ประกอบแบบสมดุลในงานของ “แจ้”

“แจ้” หรือสัญลักษณ์ บุญปาน ชอบที่จะบรรยายความประกอบแต่น้อย และตัวอักษรที่ใช้เป็นตัวอักษรเหลี่ยมคล้ายกันกับตัวอักษรของ “หมื่น” แห่งหนังสือพิมพ์มติชนรายวัน ต่างกันที่งานของเขา มีตัวอักษรขนาดเล็กปนอยู่ในภาพ มากกว่าของ หมื่น

ในกรณีของ “แจ้” ปัญหาหรืออุปสรรคที่เคยพบกับผู้รับสารหรือกับผู้ที่ถูกนำมาเขียนถึงนั้นคือ ครั้งที่เสนอข่าววิกฤติตุลาการ โดยถูกตัดเตือนจากภาครัฐให้นำเสนอด้วยความระมัดระวัง และปัญหาเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่พบขณะเขียนการ์ตูนของแจ้คือ การเขียนภาพการ์ตูนด้วยหมึกมักจะเลอะเทอะเพราะการถนัดมือซ้ายมักจะปิดถูกหมึกที่ยังไม่แห้งขณะเขียน ทำให้ภาพการ์ตูนเสียหายได้

ยอด พงษ์สกุล นามปากกา “เงา” เคยเขียนการ์ตูนการเมืองหน้า 5 หนังสือพิมพ์ไทยโพสต์รายวัน ปัจจุบันเขียนการ์ตูนการเมืองให้แก่หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน

ผลงานการเขียนการ์ตูนการเมืองของ “เงา” ที่ผู้วิจัยใช้ศึกษา เป็นช่วงที่เขาเสนอผลงานในหนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ ระหว่างวันที่ 1 เดือนพฤษภาคม ถึงวันที่ 30 เดือนตุลาคม พ.ศ. 2542 เงา หรือ ยอด พงษ์สกุล เป็นนักเขียนการ์ตูนที่อายุน้อยที่สุดในจำนวน นักเขียนการ์ตูนทั้ง 6 คน ที่ผู้วิจัยได้เลือกมาเป็นแหล่งข้อมูลวิจัยในครั้งนี้ “เงา” เป็นคนจังหวัดนนทบุรี และได้รับพื้นฐานการวาดเขียนจากสถาบันราชภัฏสวนดุสิต ในระยะสั้น ๆ

การเลือกประเด็นการเมืองที่จะนำเสนอและทัศนคติต่อประเด็นทางการเมือง

“เงา” ได้กล่าวถึงประเด็นการเมืองที่จะเลือกมาเขียนคือ อ่านหนังสือพิมพ์วันละเกือบทุกฉบับ โดยมี ไทยโพสต์ ผู้จัดการรายวันและมติชน เป็นฉบับหลัก ๆ คิดประเด็นต่าง ๆ และรูปแบบการนำเสนอเอาไว้ในใจ ก่อนจะลงมือเขียนภาพการ์ตูนในช่วงบ่าย เขาเรียกวิธีการทำงานของเขาว่า “เข้าคิดบ่ายเขียน” แต่มีบางครั้งที่ไม่สามารถจะคิดออกมาได้ ก็ปรึกษาทีมงานหรือเขียนออกมาโดยเร็ว แม้ความคิดยังไม่ลงตัว“ตอนนั้นเราจนตรอกแล้ว คิดไม่ออกก็ตัดสินใจเขียนเลย เพราะจำเป็นแล้ว” (สัมภาษณ์ยอด พงษ์สกุล 16 กุมภาพันธ์ 2543)

แม้ “เงา” จะเป็นนักเขียนการ์ตูนการเมืองที่มีอายุน้อย แต่การที่เขาเคยทำงานอยู่ในหนังสือพิมพ์ที่มีนโยบายการนำเสนอ “แรง” เช่นไทยโพสต์ ก็ทำให้เขาได้ความรู้สึกแก่กล้า ในเรื่องการเลือกประเด็นข่าว รวมถึงการเลือกวิธีการสื่อสารผ่านการ์ตูนการเมือง อันจัดได้ว่าค่อนข้าง “แรง” ดังภาพตัวอย่างที่ เงา ใช้รูปวาดดูขงอนามัยสื่อความหมาย ในประเด็นข่าวราคาขงดิบตก มาเล่นกับข่าวต่าง ๆ และยังได้รับการขานรับ จากไทยโพสต์ต้นสังกัดขณะนั้นอย่างทำท่าย

แนวทางการสร้างรูปแบบและถ้อยคำเพื่อการนำเสนอ

กรอบการ์ตูน “กะโหลกใส่น้ำ” ของเงาถือว่าใช้เนื้อที่การนำเสนอมากที่สุดถึง 6 นิ้ว X 10.5 นิ้ว (63 ตารางนิ้ว) และกรอบภาพที่มีความยาว เช่นนี้โดยมากมักจะใช้ลงการ์ตูนสามช่อง (The Story Strip) มากกว่าการ์ตูนช่องเดียวเช่นที่ไทยโพสต์ได้นำเสนอ

ต่อข้อถามกรณีนี้ “เงา” ตอบว่า ทางหนังสือพิมพ์วางพื้นที่ไว้เช่นนั้น โดยไม่ได้ให้ข้อแม้ว่าต้องเป็นการ์ตูนแบบสามช่องแต่อย่างใด แต่ “เงา” ก็ยอมรับว่า ลักษณะพื้นที่ยาวแบบนี้ จะบังคับให้นักเขียนการ์ตูนเขียนภาพให้มีองค์ประกอบยาวตามกรอบที่ได้มา ซึ่งบางครั้งเงาเองก็แบ่งเป็นการ์ตูนสี่ช่อง ดังตัวอย่างและเคยใช้จำนวนช่องมากที่สุดถึง 12 ช่องด้วยกัน

ในส่วนตัวอักษร เขานิยมใช้ตัวอักษรสำเร็จ โดยเฉพาะตัวเหลี่ยม รวมทั้งใช้โทนหรือเม็ดสกรีนเงาลำเร็จ กับผลงานของเขาด้วย

ปัญหาอุปสรรคและอิทธิพลที่มีต่อการนำเสนอ

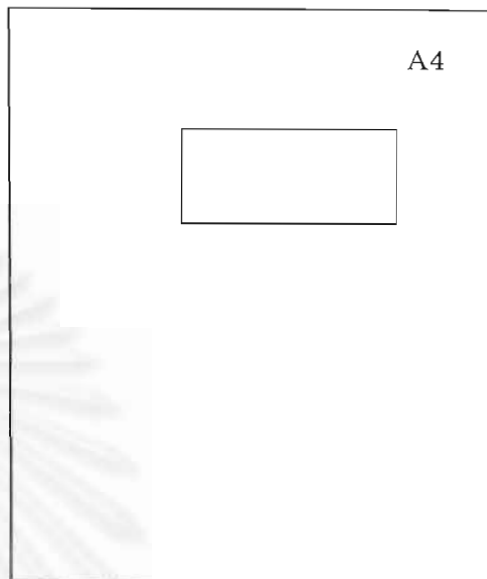
แม้ “เงา” จะมีต้นสังกัดที่สามารถรับความคมแรงของการนำเสนอได้มาก แต่ก็ยังมีบางครั้งที่ต้องถูกระงับผลงานก่อนออกพิมพ์ เช่นตอนที่วาดภาพ เป้ากางเกงคู่กัน นอกจากนั้นผลงานการ์ตูนการเมืองของ “เงา” บางชิ้นเมื่อออกนำเสนอแล้วยังเคยถูกตัดเตือนจากสำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี “เงา” อธิบายว่า การ์ตูนรูปนั้นเป็นภาพนายกรัฐมนตรีกำลังรับช่อดอกไม้จากคนจน พร้อมทั้งงานถ่ายภาพ เสมือนเป็นการจัดฉาก

2.2 หน้าหนังสือพิมพ์ที่นำเสนอ

ส่วนที่คอรัปชั่นการ์ตูนการเมืองปรากฏอยู่ เป็นบริบทหนึ่ง ซึ่งบอกให้ทราบว่า การ์ตูนการเมืองกรอบนั้นจะผ่านสายตาของผู้รับสารประเภทใดมากที่สุด หรือการ์ตูนกรอบนั้น มีวัตถุประสงค์สำคัญใดแฝงอยู่ ผู้วิจัยจึงนำตัวอย่างการ์ตูนกรอบต่าง ๆ ซึ่งเจ้าของผลงานหรือผู้วาดการ์ตูนนั้น ก็คือ นักเขียนการ์ตูนกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้มาเป็นโจทย์ในการนำเสนอ

1. การ์ตูนการเมือง “มุมมองของอรุณ” (ARUN’S VIEW) หน้า A4 หนังสือพิมพ์ เดอะเนชั่น ขนาดกรอบ 6.5 นิ้ว x 3.5 นิ้ว ผู้เขียน อรุณ วัชรสวัสดิ์

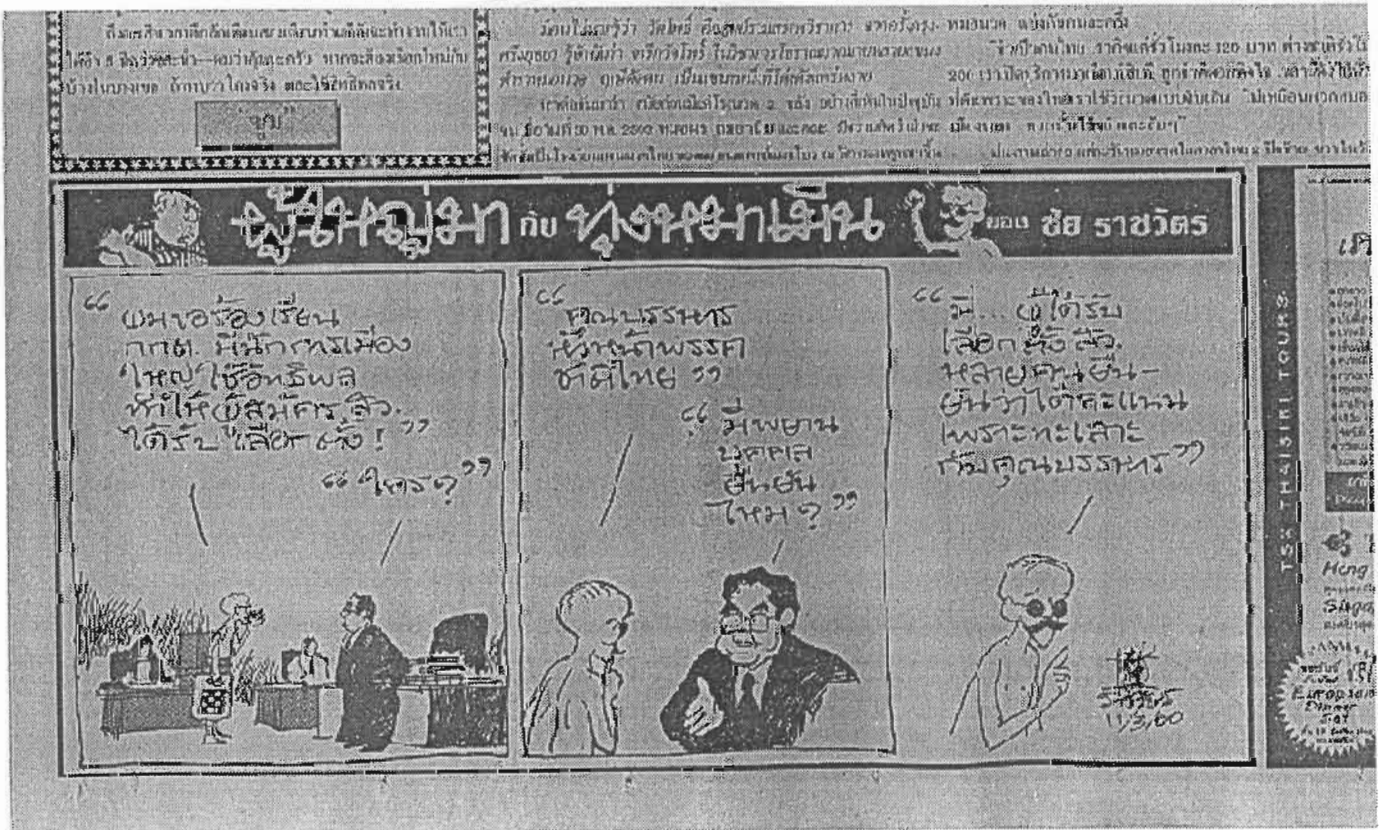
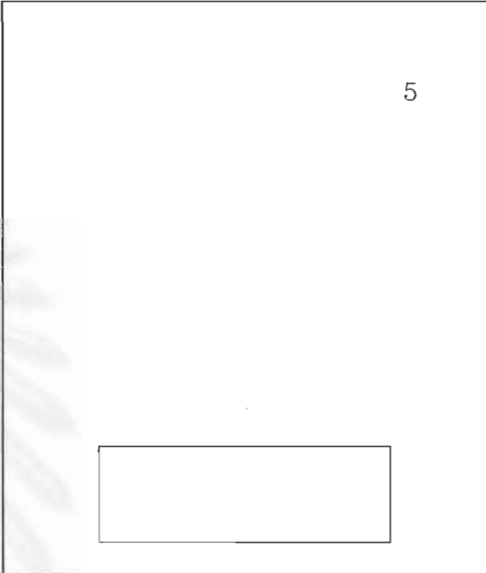
มุมมองของอรุณ นำเสนอในหน้า A4 ของหนังสือพิมพ์เดอะเนชั่น หน้านี้เป็นหน้าของบรรณาธิการ ประกอบด้วยคอลัมน์ Thai Talk ของสุทธิชัย หยุ่น และคอลัมน์จดหมายถึงบรรณาธิการ (Letters to the Editor) ซึ่งเป็นหน้าสำคัญที่ผู้อ่านจะต้องเปิดอ่าน กรอบการ์ตูนของอรุณมักถูกจัดให้ลอยอยู่ชีกบนของหน้ากระดาษติดกับชื่อบริษัทผู้จัดทำหนังสือ แม้ขนาดภาพการ์ตูนของอรุณ (6.5 นิ้ว X 3.5 นิ้ว) จะดูเล็กไปเมื่อเทียบกับสายเส้น อันละเอียดและสวยงามของอรุณ การย่อภาพการ์ตูนเล็กเกินไป มักทำให้เกิดเงาตัวเป็นปื้น ไม่น่าดูในภาพ เช่นที่ Arun’s view ประสบในบางครั้ง อย่างไรก็ดี นับได้ว่าจุดที่นำเสนอการ์ตูนของอรุณ เป็นจุดที่เหมาะสมและมีองค์ประกอบการวางหน้าที่ดี

2. การ์ตูนการเมือง “ผู้ใหญ่มากับทุ่งหมาเมิน” หน้า 5 หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ
ขนาดกรอบ 5 นิ้ว x 10 นิ้ว ผู้เขียน ชัย ราชวัตร

การ์ตูนกรอบนี้มีความโดดเด่นในเรื่องของการสื่อความหมาย อันโดดเด่นและการ มีรูปแบบเรียบง่ายเป็นที่รู้จักกันดี ของผู้อ่านทั่วไปอยู่แล้ว ดังนั้นแม้ในบางวันกรอบการ์ตูนผู้ใหญ่มากับทุ่งหมาเมิน จะถูกขนาบซ้าย-ขวาด้วยโฆษณาย่อย จึงไม่ใช่อุปสรรคใด

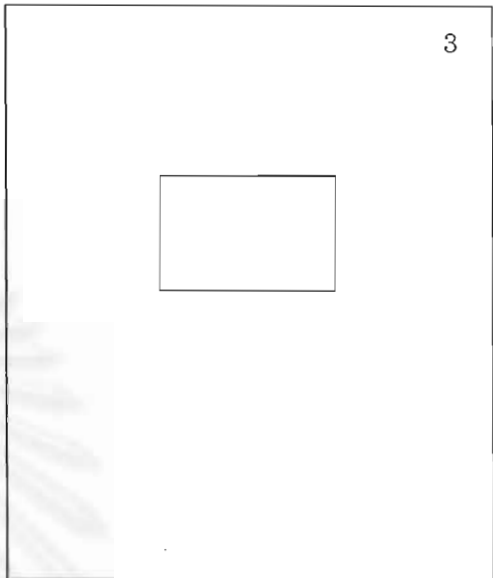
หน้า 5 ของหนังสือพิมพ์ไทยรัฐมีคอลัมน์ ดึงดูดผู้อ่านอยู่แล้วถึง 2 คอลัมน์ คือ เทหะพาที ของ“ซุม”และหมายเหตุประเทศไทยของ“ลม เปลี่ยนทิศ” และการ์ตูนผู้ใหญ่มากับทุ่งหมาเมินของชัย ราชวัตร ก็เป็นจุดดึงดูดจุดหนึ่งของหน้า หรืออาจเป็นจุดดึงดูดจุดหนึ่งของหนังสือพิมพ์ไทยรัฐเสียด้วยซ้ำ ขนาดภาพ ของการ์ตูนสามช่องนี้จัดได้ว่ามีลักษณะอันโล่งโปร่งสบายตา ประกอบกับลายเส้นเรียบง่ายของชัย ราชวัตร นั้น ไม่มีลวดลายหรือการแลเงาซับซ้อนส่งผลให้การ์ตูนกรอบนี้อ่านง่ายสบายตาและเป็นที่นิยมของผู้รับสารส่วนใหญ่

3. การ์ตูนการเมือง หน้า 3 หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ขนาดกรอบ 4 นิ้ว x 5 นิ้ว ผู้เขียน เซีย (ศักดิ์ แสงเอี้ยว)

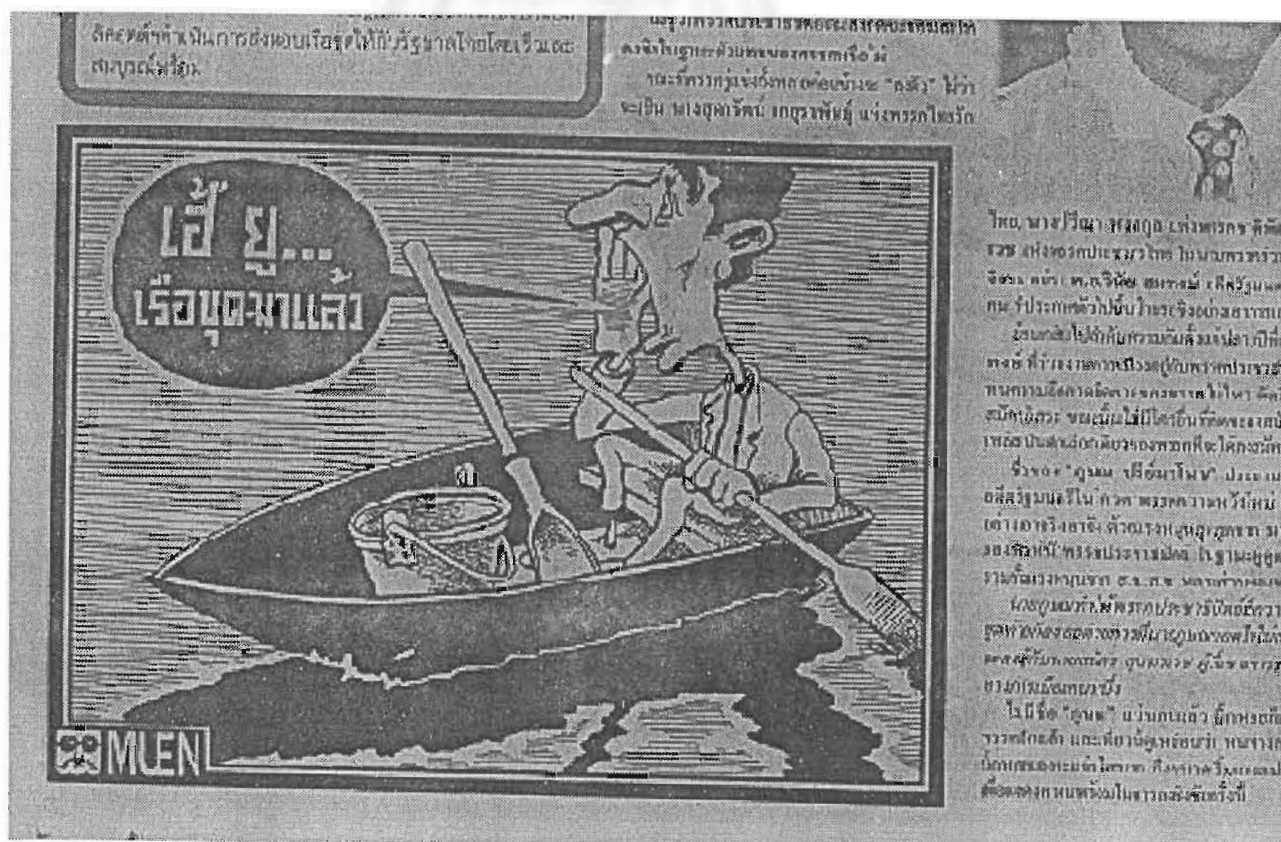
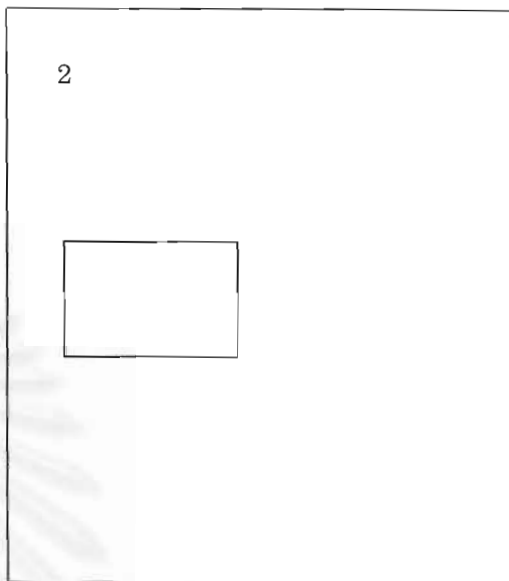
การ์ตูนการเมืองของเซีย นับว่าแตกต่าง

กันอย่างสิ้นเชิงกับการ์ตูน อีกกรอบหนึ่งของ ชัย
ราชวัตร ทั้งรูปแบบการนำเสนอและลักษณะอันเป็น
ส่วนตัวของคอลัมน์ หน้าสามของไทยรัฐ ประกอบด้วย
คอลัมน์บทบรรณาธิการ คอลัมน์ “ลั่นกลองรบ”
ของมังกร ห้าเล็บ สลับกับ คอลัมน์ “ซึกธรบ”
ของกิเลน ประลองเชิง ล้วนนำอ่านนำติดตามทั้งสิ้น
กรอบการ์ตูนของเซียนั้นอยู่ในตำแหน่งไม่ตายตัว
แล้วแต่องค์ประกอบและความสั้นยาวของข่าว
บางครั้งจะอยู่ก่อนมาด้านล่างของหน้า บางคราวจะ
อยู่ด้านบนของหน้า แม้การ์ตูนของเซีย จะมีเส้น
สายละเอียดละออมากมาย แต่การที่เขารู้จักมาตราส่วน
การย่อภาพว่าย่อมากน้อยขนาดใด จึงจะทำให้ภาพการ์ตูนออกมาดูดี อ่านง่าย สบายตา จึงทำให้
ลายเส้นการ์ตูนของเขายังคงดูโปร่งตา แม้อยู่ในกรอบขนาดเล็ก (5 นิ้ว x 4 นิ้ว)

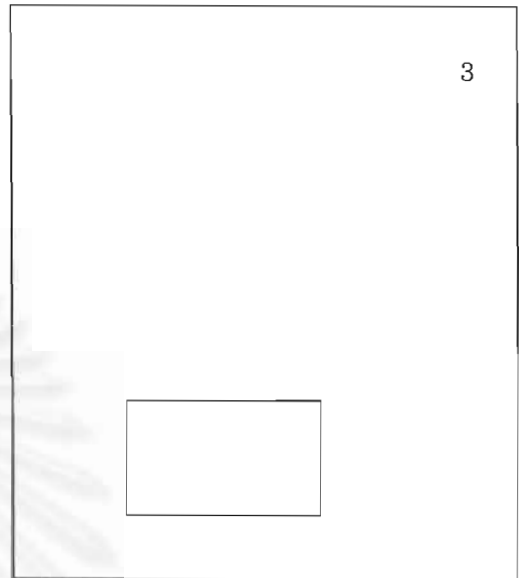
ง. การ์ตูนการเมือง หน้า 2 หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน ขนาดกรอบ 6 นิ้ว x 4 นิ้ว
ผู้เขียน หมิ่น (ชูชาติ หมิ่นอินกุล)

ด้วยความเป็น Editorial Cartoon หรือ การ์ตูน ประกอบบทบรรณาธิการ ทำให้กรอบ การ์ตูนของหมิ่นต้องปรากฏอยู่หน้า 2 เคียงข้าง บทบรรณาธิการ ในความเป็นจริงแล้ว ชิกหน้าซ้าย ของหนังสือ อันประกอบด้วยหน้า 2 4 6 8 นี้ มักดึงดูดสายตาผู้อ่านได้น้อยกว่าหน้าขวาของ หนังสือพิมพ์ แต่คอลัมน์การ์ตูนของหมิ่นถูกขุดเซย ด้วยการได้ ปรากฏอยู่หน้าแรก ๆ ซึ่งผู้อ่านยัง ไม่เมื่อยล้าสายตากับการอ่านข่าวหน้าอื่น ๆ จึง ทำให้ความสดใหม่ของการอ่านยังคงอยู่

- จ. การ์ตูนการเมืองหน้า 3 หนังสือพิมพ์ข่าวสดรายวัน ขนาดกรอบ 6 นิ้ว x 4.5 นิ้ว ผู้เขียนการ์ตูน “แจ้” (สุลักษณ์ บุณปาน)

กรอบการ์ตูนของ “แจ้” เช่นเดียวกับหมื่น คือ เป็น Editorial Cartoon เช่นเดียวกัน บทบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์ข่าวสด ถูกวางให้อยู่หน้า 3 ดังนั้น บทบรรณาธิการจึงเป็นจุดนำความสนใจมาสู่การ์ตูนการเมืองกรอบนี้ นอกเหนือจากสายเส้น และวิธีการนำเสนอของผู้เขียนการ์ตูนเอง แม้ การ์ตูนการเมืองของ “แจ้” จะได้อะไรจากการนำเสนอไม่มาก แต่การที่การ์ตูนการเมืองในหนังสือพิมพ์ข่าวสด ทั้งสองกรอบวางลักษณะการนำเสนอ แตกต่างกันอย่างชัดเจน จึงทำให้ผลงานของเขา โดดเด่น อยู่ท่ามกลางคอลัมน์ข่าว และคอลัมน์ วิวาทษ์อื่น ๆ ของหนังสือ

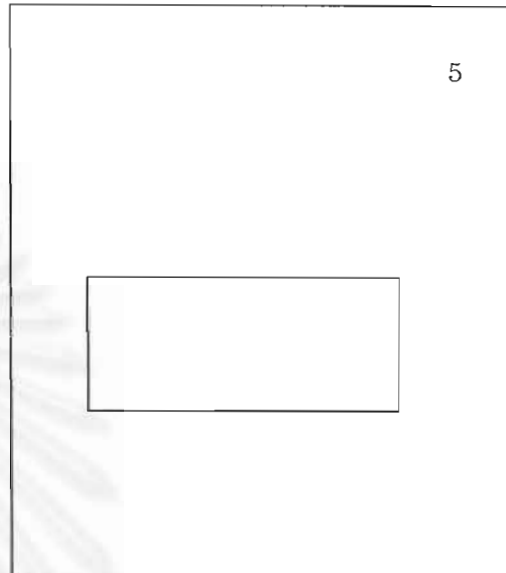

3

6. การ์ตูนการเมืองหน้า 5 หนังสือพิมพ์ไทยโพสต์รายวัน ขนาดกรอบ 10.6 นิ้ว x 6 นิ้ว
นักเขียนการ์ตูน “เงา” (ยอด พงษ์สกุล)

กรอบการ์ตูน “กะโหลกใส่น้ำ” ของเงานั้น นับว่าได้เปรียบในความกว้างใหญ่ของพื้นที่นำเสนอ สามารถจัดองค์ประกอบของภาพได้อย่างอิสระ เช่นการปล่อยให้มีส่วนที่ว่าง เพื่อให้ภาพการ์ตูนนั้นมีความโดดเด่น และสามารถดัดแปลงให้เป็นการ์ตูนช่อง (Story Strip) อีกทั้งกรอบการ์ตูนดังกล่าว ยังปรากฏอยู่ในคอลัมน์คนปลายซอยของ เปลว สีเงิน และคอลัมน์ตอบจดหมาย “ว่ายนน้ำ” ของสันติท ตรีณี ซึ่งเป็นคอลัมน์เด่น ของหนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ จึงนับว่าการ์ตูนกรอบนี้มีองค์ประกอบในการเสนออย่างวิเศษ

สรุปวิเคราะห์การสื่อความหมายของผู้ส่งสาร

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (Depth Interview) นักเขียนการ์ตูนที่เป็นกรณีศึกษาทั้ง 6 คน ผู้วิจัยสรุปตามหัวข้อต่าง ๆ ได้ดังนี้

การเลือกประเด็นการเมืองที่จะนำเสนอและ
ทัศนคติของนักเขียนการ์ตูนต่อประเด็นทางการเมือง

พบว่า นักเขียนการ์ตูนทั้ง 6 มีวิธีการทำงานและสร้างสรรค์การ์ตูนการเมืองต่างกันไป ด้วยองค์ประกอบ 2 ส่วนคือ

1. หนังสือพิมพ์ที่สังกัด ประกอบด้วย นโยบายนำเสนอ/เวลาทำงาน/เนื้อหาที่นำเสนอ (กรอบการ์ตูน)
2. ลักษณะส่วนตัวของนักเขียนการ์ตูน ประกอบด้วย ความคิดเห็น/ภูมิหลัง

อรุณ วัชรสวัสดิ์ นักเขียนการ์ตูนแห่งหนังสือพิมพ์เดอะเนชั่น เป็นนักเขียนการ์ตูนอาวุโส ผ่านประสบการณ์การเมืองมาหลายยุคหลายสมัย ดังนั้น งานของอรุณจึงมีกรอบเป็นของตนเอง ด้วยว่างานของเขาไม่ค่อยจะถูกดักเตือน ฟังเสียง หรือทำทนายกระแฉย้อนกลับ (Feed Back) ของผู้ที่ตกเป็นข่าวเลย

ชัย ราชวัตร เป็นนักเขียนการ์ตูนที่มีประสบการณ์ด้วยเหตุทางการเมืองมาอย่างโชกโชน เขาเป็นนักเขียนการ์ตูนยอดนิยมของคนทุกระดับ ทั้งที่งานการ์ตูนของชัย มิได้มีจุดโจมตีอย่างรุนแรง ชัย ราชวัตร เป็นนักเขียน 1 ใน 6 คน ในกรณีศึกษาครั้งนี้ที่บอกว่า การ์ตูนการเมืองของเขานั้นไม่มีความเป็นกลาง “เซีย” แห่งหนังสือพิมพ์ไทยรัฐเป็นนักเขียนการ์ตูนที่ไม่นิยมการนำเสนอในแนวรุนแรง เพราะถือว่าการเขียนมุขแรงเป็นการหาช่องโหว่ทางการเมืองตลาด ซึ่งก็ไม่จำเป็นสำหรับหนังสือพิมพ์ประชานิยมอย่างไทยรัฐที่เขาสังกัด เซียหรือตักดา แซ่เอี้ยว เป็นผู้หนึ่งซึ่งเคยประสบปัญหาการล้อเลียนเรื่องศาสนา “หมิ่น” แห่งนักเขียนการ์ตูนแห่งมติชนรายวัน เป็นนักเขียนการ์ตูนที่มีอาวุโสที่สุดในกรณีศึกษาทั้ง 6 คน หมิ่นเริ่มการทำงานเมื่อปี พ.ศ. 2522 และเข้าสังกัดหนังสือพิมพ์มติชนรายวัน เมื่อ พ.ศ. 2524 เขาเชื่อว่า การเสนอข่าวผ่านการ์ตูนก็เช่นเดียวกับการเสนอข่าวทั่วไป คือต้องตรงไปตรงมาและไม่ใช้อารมณ์ หรือความชอบ-ไม่ชอบเป็นส่วนตัว เข้าไปเจือปนการ์ตูน

สุลักษณ์ บุนปาน (แจ้) แห่งข่าวสด เป็นนักเขียนการ์ตูนรุ่นใหม่ ที่นิยมเขียนล้อเลียนฝ่ายรัฐบาลมากกว่าฝ่ายค้าน นักเขียนที่อายุน้อยที่สุดในกรณีศึกษาคือ “เงา” อดีตนักเขียนการ์ตูนแห่งไทยโพสต์ เงาได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่นำเสนอมุขแรง และก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์เมื่อดูผลงานของเขา เขามักเขียนสะกิดรัฐบาลแรง ๆ โดยผ่านการพิจารณาจากต้นสังกัด (ไทยโพสต์)

ซึ่งมีนโยบายนำเสนออย่างรวดเร็วสอดคล้องต่องันเป็นอย่างยิ่งกับวิธีการและวัยอันแข็งแรงของเขา

แนวทางการสร้างรูปแบบและถ้อยคำเพื่อนำเสนอ

ผู้วิจัยได้ประมวลแนวทางการสร้างรูปแบบและถ้อยคำของนักเขียนการ์ตูนที่ใช้เป็นตัวอย่างในกรณีศึกษา จำนวน 6 คน ได้ดังนี้

	ชื่อ	การสร้างรูปแบบการ์ตูน	เลือกถ้อยคำที่ใช้ในการ์ตูน
1.	อรุณ วัชรสวัสดิ์ (ARUN)	เขียนด้วยมือล้วน ไม่นิยมแผ่นให้เงาลำแสง	ไม่ใช่คำอธิบายประกอบ บางครั้งบรรยายภาษาไทยให้กองบรรณาธิการเดอเนชั่น ฉบับแปลเป็นภาษาอังกฤษ
2.	สมชัย กัตัญญุตานันท์ ชัย ราชวัตร	การ์ตูนสามช่องจบ (The Story Strip) เป็นตัวการ์ตูนประจำ (Social Code)	ต้องคิดในช่องสุดท้าย (มุขหักมุม) มากกว่าเปิดรับความคิดของผู้รับสารมาประยุกต์ใช้
3.	ศักดา แซ่เอี้ยว (เชียว) ไทยรัฐ	เน้นรูปแบบจริงจังหนักแน่นตั้งนั้น จึงมีรายละเอียดของภาพมาก	คิดเป็นกลาง ๆ นิยมการบรรยายมาก ๆ ใช้ถ้อยคำแรงเป็นบางครั้ง
4.	ชูชาติ หมิ่นอินกุล (หมิ่น) มติชน	มักใช้รูปของสัตว์แทนมนุษย์เขียนด้วยพู่กันขนาดใหญ่ นิยมพื้นหลังเข้มจัดในบางภาพ	หากแรงไป Sub Editor จะนำกลับมาพิจารณา
5.	สุลักษณ์ บุนปาน (แจ้) ข่าวสด	นิยมองค์ประกอบภาพแบบสมดุล ชายขวา และจุดประแทนลงเงา	บรรยายภาพแต่น้อย โดยตัวอักษรเหลี่ยม ธรรมดา ความหนักเบาของเรื่องอยู่ที่ขนาดตัวอักษร
6.	ยอด พงษ์สกุล (เงา) ไทยโพสต์	มีรายละเอียดของภาพมากตามนั้นที่การนำเสนอนิยมลงเงาด้วยโทนสำเร็จ	ถ้อยคำแรงในบางครั้ง ตามนโยบายสื่อที่นำเสนอ ชอบใช้ตัวอักษรพิมพ์ มากกว่าเขียนด้วยมือ

ปัญหาและอุปสรรค นักเขียนการ์ตูนทุกคนประสบปัญหาและอุปสรรคในการสร้างสรรค์มากและน้อยบ้างตามกระแสการเมือง โดยลักษณะงานของแต่ละคนมีส่วนทำให้ถูกพิจารณาจากผู้ที่เป็นข่าว และจากภาครัฐบ้างครั้ง ชัย ราชวัตร เคยหยุดเขียนเพราะเหตุผลทางการเมือง “แจ้” กับ “หมิ่น” เคยถูกตัดเดือนจากภาครัฐ กรณีวิกฤตตุลาการ เพราะเป็นเรื่อง

เกี่ยวกับสถาบันตุลาการ “เงา” เคยถูกข่มขู่ทางโทรศัพท์ และ “เซีย” เคยถูกตักเตือนในกรณีล้อเลียนเรื่องทางศาสนา

ระยะเวลาในการสร้างผลงาน

นักเขียนการ์ตูน ทุกคน ใช้ช่วงเวลาต่างกันในแต่ละวัน เพื่อคิดและเขียนการ์ตูนการเมือง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับภารกิจของหนังสือพิมพ์ฉบับที่พิมพ์ผลงานของเขาด้วย

“หมื่น” กับ “แจ้” มีการปฏิบัติงาน และกระบวนการทำงานคล้ายคลึงกันที่สุด เป็นเพราะหนังสือพิมพ์ข่าวสดและมติชน มีนโยบาย ตลอดจนการปฏิบัติงานคล้ายคลึงกัน อีกทั้งผลงานการ์ตูนการเมืองของทั้งสองยังเป็นการ์ตูนประจำหน้า บรรณาธิการ (Editorial Cartoon) เช่นเดียวกันอีกด้วย

“หมื่น” ใช้เวลาเขียนโดยเริ่มร่างด้วยดินสอ เมื่อเวลาประมาณ 14.00 น. และสำเร็จเป็นผลงานเมื่อเวลาประมาณ 17.00 น. ในวันหนึ่งเขาจะต้องใช้เวลาประมาณ 3 ชั่วโมง สำหรับการ์ตูนการเมือง 1 กรอบ

“แจ้” ใช้เวลาเขียนหลังจากร่างแบบคร่าว ๆ ไว้ก่อน และเริ่มเขียนเมื่อเวลาประมาณ 6.30 น. โดยประมาณจนกว่าจะเสร็จ

“เซีย” นักเขียนการ์ตูนหน้า 3 หนังสือพิมพ์ไทยรัฐใช้เวลาระหว่าง 2 ทุ่มถึงเที่ยงคืน ในการเขียนโดยคิดไปพร้อมกับเขียน

“อรุณ วัชรสวัสดิ์” ใช้เวลาเช้า 8.00 น. จนถึงเที่ยงวัน เขียนการ์ตูนให้แก่หนังสือพิมพ์เดอะเนชั่น นับได้ว่า เวลาการทำงานของอรุณ นั้นตรงข้ามกับ เซีย แห่งหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ โดยมีเหตุผลว่า หนังสือพิมพ์เดอะเนชั่นนั้นเป็นหนังสือพิมพ์เฉพาะกรอบเช้า กล่าวคือ ใน 1 วันพิมพ์เพียง 1 ฉบับ ในขณะที่ไทยรัฐมีทั้งกรอบเช้าและกรอบบ่าย ต้นฉบับของอรุณจึงต้องผ่านกระบวนการพิมพ์ ตั้งแต่เวลาเย็นและจะปรากฏในหนังสือฉบับวันรุ่งขึ้น

“ชัย ราชวัตร” ไม่ระบุเวลาเขียน แต่ได้ให้สัมภาษณ์ว่า ใช้เวลาประมาณเย็นถึงค่ำ 3 ชั่วโมงโดยประมาณ เพื่อเขียนการ์ตูนในแต่ละวัน

สำหรับ “เงา” เมื่อเขียนการ์ตูนให้ไทยโพสต์นั้นมีวิธีเก็บข้อมูลในครึ่งวันเช้า และโดยอ่านหนังสือพิมพ์เกือบทุกฉบับก่อนนำมาเขียนในเวลาบ่ายถึงเย็น เมื่อได้ประมวลเวลาของนักเขียนการ์ตูนทั้ง 60 คน แม้ทุกคนจะใช้เวลาต่าง ๆ กันในแต่ละวันเพื่อสร้างสรรค์ผลงานของตนออกมา แต่ระยะเวลาที่นักเขียนการ์ตูนแต่ละคนใช้เขียนนั้นเท่า ๆ กัน คือ สามชั่วโมงโดยประมาณ

วิเคราะห์ภูมิหลังที่ส่งผลต่องานเขียนการ์ตูน

ลักษณะของการ์ตูนการเมืองทั้ง 6 กรอบที่ผู้วิจัยได้เลือกมาเป็นกรณีศึกษา มีความแตกต่างกันทั้งลายเส้น ลักษณะของตัวการ์ตูน วิธีการสื่อความหมาย การลงพื้นหลัง น้ำหนักของภาพ องค์ประกอบในการ์ตูนต่าง ๆ นี้ นับว่าเกี่ยวเนื่องกับการนำเสนอการ์ตูนของนักเขียนการ์ตูนการเมืองแต่ละคน ดังจะเห็นได้จากผลงานของเขาสอดคล้องกับที่ Roland Barthes นักสัญวิทยา ศิษย์ของ Saussure ได้กล่าวไว้ว่า การวิเคราะห์แนวสัญวิทยา ก็คือการค้นหาความหมายเชิงวัฒนธรรม (Culture meaning) ของเนื้อหาสื่อ ซึ่งเราอาจเริ่มต้นศึกษาด้วยการดูว่า ผู้สร้างสารมีมิติทางวัฒนธรรมเป็นอย่างไร และในกรณีการศึกษาการ์ตูนการเมืองนี้ ผู้สร้างสารก็คือนักเขียนการ์ตูนการเมืองนั่นเอง

อรุณ วัชรสวัสดิ์ กับ ชัย ราชวัตร เป็นคู่ตัวอย่างที่น่าศึกษาเป็นอย่างยิ่ง อรุณ นั้นจบการศึกษาด้านศิลปะโดยตรง ทำให้รูปแบบงานของเขามีความเป็นศิลปะสูง อรุณนิยมเขียนด้วยลายเส้นอันพลิ้วไหว มีองค์ประกอบย่อย เช่น แสงเงา การไลโทนแก่-อ่อน โดยใช้ฝีมือล้วน ส่วนชัย ราชวัตร นั้นมีพื้นฐานมาจากความชอบและรักที่จะเขียน ส่งผลให้ผลงานของเขาประกอบด้วย เส้นเรียบง่าย สบายตา ออกในแนวเรขศิลป์ (Graphic Art) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในอดีตที่ชัย ราชวัตร ได้ทำงานทางด้านกราฟฟิก ดีไซน์ด้วย แต่ความเป็นเรขศิลป์ในงานของเขากลับทำให้ผู้รับสารส่วนใหญ่ชื่นชอบในความดูง่าย อ่านง่าย สบายตา เส้นเรียบง่ายไร้เงา และผลงานของชัย ราชวัตร ไม่มีผลต่อการย่อ-ขยาย ตรงข้ามกับงานในแนวศิลปะ เส้นหนาบางเช่นของ อรุณ วัชรสวัสดิ์ จะมีอุปสรรคเมื่อนำภาพจากต้นฉบับมาย่อมาก ๆ จะลดความสวยงามน่าดูของลายเส้นลง

ยอด พงษ์สกุล หรือ “เงา” นักเขียนการ์ตูนการเมืองจากไทยโพสต์ ในอดีตนั้นเช่นเดียวกับ ชัย ราชวัตร คือมิได้ศึกษาด้านศิลปะมาโดยตรง แต่ก็เคยศึกษาในช่วงสั้น ๆ ดังนั้นเงาจึงสามารถประยุกต์ความรู้ที่ได้ เข้ากับผลงานของเขาได้เป็นอย่างดี ผลงานของเงามีความชัดเจน คมชัด และถนัดในการใช้แผ่นโทนเงาสีสำเร็จ หากจะดูผลหรืออิทธิพลของการศึกษาว่า ส่งผลต่อผลงาน... “เงา” เป็นกรณีศึกษาที่ดี.... ผลงานการ์ตูนของเขาบอกชัดเจนถึงการเป็นคนถนัดด้านการเขียนแบบ และมาตรฐานซึ่งจะสามารถดูได้จากระยะใกล้-ไกลในภาพการ์ตูน ซึ่งถือได้ว่าเป็นองค์ประกอบหนึ่งในตัวบท (Text) ที่สามารถสร้างความหมายโดยนัยขึ้นมาได้ คล้ายกับการปรับระยะชัดลึก ชัดตื้น หรือการใช้ Back Ground หรือ Fore Ground ในการถ่ายภาพนั่นเอง

“หมิ่น” หรือ ชูชาติ หมิ่นอินกุล เป็นอีกผู้หนึ่งที่จบการศึกษาด้านศิลปะโดยตรง จากเส้นพู่กันเส้นใหญ่อันเป็นลักษณะเฉพาะของผลงานเขา “หมิ่น” กลับมีความโดดเด่นในเรื่องการใช้น้ำหนักแบบขาวจัด-ดำจัด (High-Contrast) กว่านักเขียนการ์ตูนคนอื่น ส่งผลให้งานการ์ตูนของเขาดูชัดเจน และมีบางชิ้นที่สามารถเก็บเป็นงานศิลปะได้

ส่วนที่ 3

วิเคราะห์ความคิดเห็นและความพึงพอใจของผู้รับสาร

การวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษาถึงพฤติกรรมการตอบรับและความคิดเห็น ตลอดจนความพึงพอใจในการดำเนินการเมืองของผู้รับสาร ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามเป็นรายบุคคล ก่อนจะเริ่มการสนทนากลุ่ม (Group interview) กับผู้รับสาร ซึ่งเป็นนักศึกษาด้านนิเทศศาสตร์และวารสารศาสตร์ หรือสื่อสารมวลชน ต่างสถาบัน จำนวน 8 กลุ่ม ๆ ละ 3-7 คนรวม 60 คน โดยมีผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการสนทนา และจัดประเด็นขณะสนทนา โดยกลุ่มนิสิตนักศึกษาด้านนิเทศศาสตร์และวารสารศาสตร์ ทั้ง 6 สถาบันดังกล่าว ประกอบด้วย

คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม

1. น.ส.ชุตติมา ศรีผ่อง	2. น.ส.วิฒนางค์ วัฒนปฤดา
3. น.ส.ภคพร ปินคำ	4. น.ส.กิตติยา เปร็ดพริ้งตระกูล
5. น.ส.กาญจนา ศุภระศร	6. น.ส.บุญญพร เหมธานินทร์
7. น.ส.จรีนุช หล่อสุพรรณพร	8. นายนนทชัย จรัสศรีทวี
9. นายขจรศักดิ์ โพธิ์พิพัฒน์	10. น.ส.รจเรช ชะเอมเทศ
11. น.ส.ลัทธิศณา หงษ์ชาลา	

คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1. ธนัชชา ปงรังษี	2. น.ส.ณัฐชา ใ้ศิริกุล
3. น.ส.รัตนา แซ่เอ็ง	4. น.ส.ดวงพร พรหมวีระ
5. น.ส.สุนิสา อัครเดชาวุฒิ	5. น.ส.ศรีสุภา มีวงษ์
7. น.ส.วรรณภรณ์ วรรณภิญโญ	8. น.ส.สุชนา สินธวถาวร
9. น.ส.อรริษา วิสุทธาพงศ์ชัย	10. น.ส.วิไลพร แซ่พุ่น
11. น.ส.รัชดาพร เสียงเสนาะ	12. น.ส.พารณี ปัทมาพันธ์
13. น.ส.ศศิเพ็ญ วชิรเจริญทรัพย์	14. นายชลาลัย อุกิจ
15. น.ส.เสาวลักษณ์ สุขสมัย	16. นายอภิชาติ ศักดิ์เศรษฐ์
17. นายคมกฤช ราชเวียง	18. นายยุติ ปิ่นวิเศษ
19. น.ส.พรเพ็ญ ดวงเฉลิมวงศ์	20. น.ส.จิรอรุณ บุญยภักดิ์
21. น.ส.ปนัดดา พิตตพร	22. น.ส.ชญาณัฐ วีรสาร
23. น.ส.ปรววรรณ โลหะวัฒน์วงศ์	24. นายทรงพล วงษ์คนดี

25. น.ส.ปิยะนารถ จันทราโชติวิทย์	26. น.ส.ศศิพันธ์ ไตรภพ
27. น.ส.ชนินทร์นัยน์ ณ บางช้าง	28. น.ส.บุญศิริ มีสำราญ
29. น.ส.มนทกานต์ ตปนียารุร	30. ร.ต.อ.หญิงพาฝัน สิทธิสงวน
31. น.ส.ปัทมา คงบุญ	32. นายชาติณรงค์ วิสุตกุล
33. นายชัยกฤษณ์ ศรีปักษา	

คณะนิเทศศาสตร์ สถาบันราชภัฏจันทรเกษม

1. นายจ่านง ศรีนคร	2. นายเกษม คาศิโชติ
3. น.ส.รลักษ์ณัสน์ นฤมิตร	4. น.ส.ประพิมพ์พรรณ เดช
5. น.ส.นิภาพร นิกรกุล	6. น.ส.กนิษฐา จันทร์แดง
7. น.ส.สุพัฒนา บุญธรรม	8. น.ส.สโรชา นันทวิทยากุล

คณะวารสารศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

1. น.ส.กาญจนารณ์ พลประทีป (ตั้ง)	2. นายทรงพล โคมทอง
3. น.ส.จิตราภา พิมพ์ประสานต์	4. น.ส.วลัยภรณ์ พิพานเอมมา
5. นายศตวรรษ นันทะศิริ	6. นายชาญฤทธิ์ ทรัพย์สมบัติชัย
7. นายแบงค์ ดติยะธรรม	8. นายจตุรงค์ ศศิบุตร

คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม

1. น.ส.อรพรรณ บุญนากร	2. น.ส.ธนิดา แสนคำ
2. นายชลัช พึ่งแก้ว	

คณะมนุษยศาสตร์ ภาควิชาการสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

1. น.ส.วลัยภรณ์ นิพานเอม	2. น.ส.ปวีณา ประวิง
3. นายยุทธพงษ์ ยะตา	

หลักเกณฑ์และหัวข้อที่ได้ศึกษา ประกอบด้วย คำถามเพื่อให้ได้มาซึ่งวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ของการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 2 ประเด็น ดังนี้

1. ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อการจัดการเมืองและวิธีการสื่อความหมายจากประเด็นทางการเมืองผ่านการ์ตูน
2. ความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างต่อการจัดการเมืองที่น่าเสนอ

1. ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อการจัดการเมืองและวิธีการสื่อความหมายจากประเด็นทางการเมืองผ่านการ์ตูน

จากการศึกษากลุ่มตัวอย่าง รวม 60 คน พบว่า ผู้รับสารเหล่านั้นได้ให้ความคิดเห็นผ่านมุมมองของตน ผ่านพื้นฐานวิชาชีพนิเทศศาสตร์ วารสารศาสตร์ หรือสื่อสารมวลชน มาแสดงความคิดเห็นได้อย่างน่าสนใจ ดังผู้วิจัยได้จัดประเด็นไว้คือ

- 1.1 ความคิดเห็นของผู้รับสารต่อวิธีการสื่อความหมายด้วยภาพการ์ตูน
- 2.2 ความคิดเห็นของผู้รับสารต่อประเด็นทางการเมืองที่ถูกนำเสนอผ่านการ์ตูน

1.1 ความคิดเห็นของผู้รับสารต่อวิธีการสื่อความหมายด้วยภาพการ์ตูน

- การใช้เวลาทำความเข้าใจเนื้อหาที่น่าเสนอ

จุดสำคัญของการ์ตูนการเมือง คือการสื่อความหมายด้วยภาพและคำบรรยายอันแหลมคม ชวนติดตาม บางครั้งการสื่อความหมายอย่างลึกซึ้งซึ่งเกินไปก็มิอาจทำให้ผู้รับสารทั่วไปสื่อในประเด็นที่ผู้ส่งสารต้องการสื่อในช่วงเวลาอันเหมาะสม ในจำนวนผู้รับสาร 60 คน ใช้เวลาทำความเข้าใจในเนื้อหาการ์ตูนการเมืองต่างกันออกไป ผู้รับสารส่วนมากใช้เวลา 1 นาทีในการทำความเข้าใจในเนื้อหา หรือประเด็นที่ผู้ส่งสารเขียนไว้ ผู้รับสารที่ใช้เวลาทำความเข้าใจในการสื่อความหมายน้อยที่สุดคือ 1/4 นาที และมีผู้ใช้เวลาถึง 5 นาที เพื่อสื่อความหมายในประเด็นทางการเมืองจากการ์ตูน

กลุ่มตัวอย่างได้วิพากษ์วิจารณ์เรื่องการใช้เวลาทำความเข้าใจเนื้อหาของการ์ตูนว่า หากมีเหตุการณ์ทางการเมืองคล้าย ๆ กัน เกิดในระยะเวลาใกล้เคียง ๆ กันขึ้นมาก็ยิ่งทำให้ใช้เวลาในการตีความหมายยืดเวลาออกไปอีก

- ผู้รับสารตีความในภาพการ์ตูนการเมืองได้ตรงและใกล้เคียงกับผู้ส่งสาร

ผู้วิจัยให้ผู้รับสารกลุ่มตัวอย่างแปลความหมาย ในการ์ตูนการเมือง ที่นักเขียนการ์ตูนเจ้าของภาพ เฉลยความหมายจากความคิดของตน ปรากฏว่า ผู้รับสารทั้งหมดซึ่งเป็นนักศึกษาต้นนิเทศศาสตร์ วารสารศาสตร์ หรือสื่อสารมวลชน ตีความหรือแปลความหมายจากการ์ตูนการเมืองภาพดังกล่าวได้ตรงและใกล้เคียงกับที่ ผู้ส่งสารได้เขียนอธิบายไว้ แม้ผู้รับสารบางราย จะใช้เวลาในการตีความช้า (ตัวอย่าง ภาคผนวก)

- การสื่อความหมายรุนแรงเกินเหตุการณ์จริง

กลุ่มตัวอย่างผู้รับสารให้ความเห็นถึงการสื่อความหมายแรง ๆ ในบางเหตุการณ์ เช่น เอาสุนัขมาวัดเป็นคน ดูจะรุนแรงเกินเนื้อหาข่าวจริง และผู้เขียนการ์ตูนบางคนใช้คำพูดรุนแรงเป็นต้นว่า กู มึง ประกอบกับการ์ตูนของตน ทำให้ไม่น่าอ่าน ผู้รับสารคิดว่าไม่จำเป็นที่จะต้องใช้บทพูดเช่นนั้น โดยเลี่ยงไปใช้คำอื่นที่ดูสุภาพกว่าได้ “บางครั้งล้อเกินความจริง...ทำให้ไขว้เขว” (จรีนุช หล่อสุพรรณพร นักศึกษาคณะนิเทศศาสตร์ ชั้นปีที่ 3 มหาวิทยาลัยศรีปทุม)

- ทำให้ความจริงในข่าวเลือนลิดเบี้ยวไป

ผู้รับสารส่วนหนึ่งได้ให้ความเห็นว่า บางครั้งการสื่อความหมายผ่านการ์ตูนก็ทำให้ความถูกต้องของข่าวผิดเพี้ยนไปจากเนื้อหาข่าวจริง เป็นเพราะแทนที่ข่าวดังกล่าวจะถูกรายงานอย่างตรงไปตรงมา แต่กลับนำไปใส่รหัสความหมายหรือแปลงไปเป็นสัญลักษณ์ อันจะทำให้ผู้รับสารเข้าใจผิดเพี้ยนและเป็นไปได้ที่จะเข้าใจในเนื้อหาของข่าวผิดไป “บางทีเหตุการณ์ใกล้ ๆ กัน คล้ายกัน ดูการ์ตูนแล้วสับสนไม่รู้ล้อประเด็นไหน” (สัมภาษณ์ อรพรรณ บุญนาค คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม)

- ภาษาในการ์ตูนเข้าใจง่าย

ผู้รับสารบางคน ไม่ได้นึกว่า ภาษาในการ์ตูนการเมืองนั้นคือ ภาษาเชิงสัญลักษณ์ เมื่อถามว่าอ่านเพราะอะไร มีบางคนตอบว่า เพราะว่าภาษาในการ์ตูนเข้าใจง่าย มีผู้รับสารให้ความเห็นในกรณีการตีความจากภาพการ์ตูนว่า ขึ้นอยู่กับความรู้และสิ่งแวดล้อมของผู้อ่านด้วยว่าจะตีความหมายในการ์ตูนออกมาอย่างไร “วัฒนธรรม ความรู้ของแต่ละคนทำให้ตีความในการ์ตูนออกมาได้ ไม่เหมือนกันเสียทีเดียว” (กาญจนภรณ์ พลประทีป นักศึกษาชั้นปีที่ 3 สาขาสื่อสารพัฒนาการ คณะวารสารศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์)

- ลายเส้นการ์ตูนมีผลต่อการติดตามอ่าน

ผู้รับสารหลายคนโดยเฉพาะเพศหญิง ให้ความเห็นว่าลายเส้นของการ์ตูนมีผลต่อการอยากอ่านการ์ตูนการเมืองนั้น ๆ และยังทำให้จดจำคอลัมน์การ์ตูนการเมืองดังกล่าวได้อีกด้วย

1.2 ความคิดเห็นของผู้รับสารต่อประเด็นทางการเมืองที่ถูกนำเสนอผ่านการ์ตูน

- ความเชื่อถือและคล้อยตามข่าวที่นำเสนอผ่านการ์ตูนการเมือง

ผู้รับสารทั่วไปมีความเห็นว่า การเสนอข่าวการเมือง ผ่านการ์ตูนการเมือง มีผล

ทำให้เขาเชื่อถือในเนื้อหาข่าวเพิ่มขึ้น ที่น่าแปลกใจก็คือ ผู้รับสารกลุ่มที่ผู้วิจัยใช้เป็นกรณีศึกษา ตอบว่าการ์ตูนการเมือง ทำให้พวกเขา รู้สึกคล้อยตามกระแสข่าวดังกล่าวนั้นอีกด้วย และที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่งก็คือ ผู้รับสารกลุ่มตัวอย่างจำนวนกว่าครึ่งหนึ่ง ตอบว่าเมื่ออ่านการ์ตูนการเมืองแล้ว เคยคิดมุขของการ์ตูนออกมาบ้างในบางครั้ง

- ทำให้รู้ประเด็นข่าวเด่น ๆ โดยเร็ว

กลุ่มตัวอย่างได้ให้ความเห็นในการใช้ประโยชน์จากสัญญาณแจ้งข่าวว่า การ์ตูนการเมือง ทำให้ผู้อ่านทราบถึงประเด็นข่าวเด่น ๆ โดยการอ่านแบบไม่ละเอียดนัก “ดูแล้วเข้าใจว่าในแต่ละวัน ๆ มีข่าวอะไรบ้าง” (ชลัช พึ่งแก้ว คณะนิเทศศาสตร์ ปีที่ 3 มหาวิทยาลัยกรุงเทพ) ทำให้นักการเมืองรู้ตัวและปรับปรุงตัวเอง และผู้รับสารบางคนได้ให้สัมภาษณ์ว่า ทำให้รู้สึกทันเหตุการณ์ “ในเนื้อหาจริง ๆ แล้วเป็นความคิดเห็นของแต่ละบุคคล...แต่คิดว่า คนที่เชื่อถือข่าว ก็ต้องเชื่อข่าวในการ์ตูนการเมืองด้วย..มันก็คือข่าวนั้นแหละ แต่ถูกย่อให้สั้นลง” (ปริณดา ประวิง นักศึกษาคณะมนุษยศาสตร์ สาขาการสื่อสารมวลชน ชั้นปีที่2 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่)

- ไม่แน่ใจในเนื้อหาข่าวที่ผ่านการ์ตูนการเมือง

แม้ว่ากลุ่มผู้รับสารส่วนมาก ตอบว่าพวกเขา รู้สึกคล้อยตามกระแสข่าว จากการ์ตูนการเมือง แต่ก็ผู้รับสารบางคนก็ตอบว่า ชอบอ่านการ์ตูนการเมืองอยู่เสมอด้วยความพอใจ และเพื่อเป็นส่วนหนึ่ง ของประเด็นการสนทนาประจำวัน “แต่เมื่อถามว่า...อ่านแล้วเชื่อถือเนื้อหาข่าวใหม่ ขอตอบว่า..ไม่แน่ใจว่าข่าวในการ์ตูนนั้นเป็นจริงหรือไม่” (ภคพร ปินคำ นักศึกษา คณะนิเทศศาสตร์ ชั้นปีที่ 3 มหาวิทยาลัยศรีปทุม)

- การจัดหน้าหนังสือมีผลต่อการ์ตูนการเมือง

ผู้รับสารส่วนหนึ่งให้ความเห็นถึงการจัดหน้าหนังสือพิมพ์ว่า หากการ์ตูนกรอบดังกล่าวอยู่ในตำแหน่งที่ดี หรืออยู่ใกล้คอลัมน์ดี ๆ ประจำฉบับ ก็พลอยดูอย่างต่อเนื่อง และถ้ายิ่งการ์ตูนกรอบนั้นมีการนำเสนอที่ดี ก็จะมีผู้รับสารติดตามอ่านต่อไป

- อาจจะทำให้ให้นักการเมืองรู้สึกตัว

ผู้รับสารบางส่วน มีความเห็นว่า บางครั้งการเขียนล้อเลียนและเสียดสีนักการเมือง ผ่านการ์ตูนการเมือง ก็อาจทำให้นักการเมืองคนดังกล่าว เจ็บใจ และปรับปรุงตัว หากเขาอ่าน พบ “อาจจะเป็นการเสียดสี ให้เขาเกิดสำนึก...สะกิดกันบ้างก็ดี” (สุพัฒน์ บุญธรรม นักศึกษา คณะนิเทศศาสตร์ ชั้นปีที่ 1 สถาบันราชภัฏจันทรเกษม)

- ทำให้มีผู้อ่านข่าวมากขึ้น

ผู้รับสารส่วนหนึ่งเชื่อว่า การเสนอประเด็นการเมืองผ่านการ์ตูน จะทำให้มีผู้สนใจ ในเนื้อหาข่าวการเมืองมากขึ้น เพราะเมื่อดูภาพการ์ตูนแล้วทำให้เขาเพิ่มความสนใจใน ประเด็นดังกล่าว และเสาะหาประเด็นข่าวดังกล่าวอ่านเพิ่มเติม “คิดว่าการ์ตูนการเมืองจะ ช่วยขยายฐานคนอ่าน หรือดึงคนให้สนใจข่าวการเมืองมากขึ้น แม้บางครั้งรู้สึกว่าจะใส่มุมมอง ของคนเขียนเกินจริงไป” (วัลย์ภรณ์ นิพานेम ชั้นปีที่ 3 คณะมนุษยศาสตร์ สาขาการ สื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่)

มีข้อน่าสังเกตว่า ผู้รับสารบางส่วนไม่เห็นด้วยกับการที่ นักเขียนการ์ตูนการเมือง จะแสดงออกถึงแนวคิด หรือมุมมองของตนลงไปในผลงาน และผู้รับสารบางส่วน กลับเห็นว่า เป็นการแสดงออกซึ่งความคิดเห็น และมุมมองอันไม่ควรมองข้าม

- เป็นการแสดงออกถึงความคิดเห็นทางการเมืองอย่างหนึ่ง

ผู้รับสารจากกรณีศึกษาบางราย มีความคิดเห็นว่า การ์ตูนการเมือง คือ การแสดง ออกถึงความคิดเห็นทางการเมืองของผู้เขียน แม้ผู้รับสารบางรายจะแย้งว่าไม่ควรมีความคิดเห็น ของผู้เขียนเองปะปนไปในประเด็น เพราะข่าวที่ได้มาจะไม่เที่ยงตรง “เป็นการแสดงออกซึ่งความ คิดเห็นทางการเมืองอย่างหนึ่ง เราไม่ควรมองข้าม” (ศตวรรษ นันทะศิริ ชั้นปีที่ 1 คณะวารสาร ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์)

ต่อประเด็นแสดงความคิดเห็นทางการเมืองนี้หากการ์ตูนทั่วไปเป็นเพียงความคิด เห็นของนักเขียนการ์ตูนหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องในการนำเสนอ การ์ตูนชุด “ผู้ใหญ่มากับทุ่งหมา เมิน” ของชัย ราชวัตร ก็นับว่าได้ทำหน้าที่แสดงความคิดเห็นของประชาชนส่วนหนึ่ง ที่ส่งมอบหรือ ประเด็นการนำเสนอไปให้ ชัย ราชวัตร พิจารณานำมาเขียน กรณีดังกล่าวคล้ายกับการลงจด หมายแสดงความคิดเห็นของประชาชน ในคอลัมน์แสดงความคิดเห็น หรือคอลัมน์ตอบจดหมาย

และมีความเป็นพิเศษกว่าคอลัมน์ตอบจดหมายทั่วไปก็คือ ความเป็นการ์ตูน อาจส่งผลให้ ผู้รับสารส่วนที่ไม่สนใจคอลัมน์แสดงความคิดเห็น สนใจในเนื้อหาที่สื่ออยู่ใน การ์ตูนการเมือง กรอบดังกล่าว

2. ความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างต่อการ์ตูนการเมืองที่นำเสนอ

- **ชอบในมุขการ์ตูนและการเขียนล้อเลียนนักการเมือง**

จากการศึกษา กลุ่มผู้รับสาร จำนวน 60 คน พบว่าผู้รับสารส่วนใหญ่ มีความพึงพอใจในลายเส้นวาด และลูกเล่นของมุข และการสื่อความหมายในการ์ตูน ประกอบกัน

- **นักเขียนการ์ตูนมีชื่อเสียงมีผลให้อยากอ่านผลงานของเขา**

ผู้รับสารจำนวน 26 คนใน 60 คนยอมรับว่า ความมีชื่อเสียงของ ชัย ราชวัตร หรือ บัญชา-คามิน(ผู้จัดการรายวัน) ทำให้อยากอ่านผลงานของเขา เป็นปกติที่นักเขียนการ์ตูนการเมืองที่ประสบความสำเร็จอยู่แล้ว จะมีคนคอยติดตามผลงาน

- **ทำให้คลายเครียด**

กลุ่มตัวอย่างส่วนหนึ่ง ให้ความเห็นว่าลายเส้นและการสื่อความหมายผ่านการ์ตูน ทำให้ผู้อ่านการ์ตูนนั้น รู้สึกผ่อนคลาย หรือคลายจากความเครียดในช่วงหนัก ๆ ที่ได้อ่านมา “อ่านสลับกับข่าวแล้วทำให้อยากติดตามเนื้อหาข่าวเพิ่มอีก...ทำให้การอ่านข่าวได้รสชาติดีขึ้น” (สัมภาษณ์ รัชกฤษณ์สร นฤมิตร คณะนิเทศศาสตร์ ปีที่ 1 สถาบันราชภัฏจันทรเกษม)

สรุปความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้ประมวลความคิดเห็นอันหลากหลาย ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 60 คน ทั้งด้านการสื่อความหมายจากประเด็นทางการเมือง ตลอดจนความพึงพอใจต่าง ๆ มุมมองเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของการได้ เจลยปัญหานาวิชัยในข้อ 4 “ผู้อ่านการ์ตูนการเมืองมีความคิดเห็นอย่างไร และการสื่อความหมายอย่างไรที่ผู้อ่านมีความพึงพอใจ และยอมรับในประเด็นที่เขียน”

ผู้วิจัยพบว่า ผู้รับสารส่วนมาก ชอบในความหมาย ลำนวน คำคม หรือมุข ที่แทรกอยู่ในการ์ตูนการเมือง อีกทั้งคอยติดตามอ่านอยู่เสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้รับสารที่ชื่นชมในผลงานของ ชัย ราชวัตร นักเขียนการ์ตูนผู้มีชื่อเสียงของหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ

และเมื่อผู้วิจัยได้ใช้ภาพการ์ตูน ซึ่งผู้ส่งสาร(นักเขียนการ์ตูน) แต่ละคนได้เฉลยการสื่อความหมาย ในภาพการ์ตูนของเขาเอง ทดลองให้กลุ่มผู้รับสารตีความ พบว่าผู้รับสารโดยทั่วไปตีความได้ทำนองเดียวกัน แม้จะไม่ตรงกับที่ผู้ส่งสารตั้งใจทั้งหมดก็ตาม

ผู้รับสารส่วนมาก ใช้เวลา 1 นาทีในการตีความจากภาพการ์ตูน (การ์ตูนชนิดช่องเดียว) สำหรับการ์ตูนชนิดสามช่องนั้น ผู้รับสารโดยมากจะเฝ้าแต่อ่าน ล่านวน ประโยคบรรยายหรือประโยคเจรจาของตัวการ์ตูนในภาพ อย่างสนใจ เสียมากกว่า มีผู้รับสารบางรายยอมรับว่าเคยใช้เวลาถึง 10 นาที ในการตีความหมาย ในการ์ตูนบางภาพ และจากแบบสอบถามเบื้องต้นผู้วิจัยได้รับคำตอบ ที่น่าสนใจส่วนหนึ่ง คือ

- ผู้รับสารมากกว่า 30 คนยอมรับว่ารู้สึกคล้อยตามข่าวในการ์ตูนการเมือง
- ผู้รับสารจำนวน 24 คน ตอบว่าการ์ตูนการเมืองมีผลให้เชื่อถือข่าวนั้น ๆ
- ผู้รับสาร 23 คนในจำนวน 60 คน เคยคิดมุข หรือคิดรูปแบบการสื่อความหมายในการ์ตูนขึ้นมาเอง ในบางครั้ง
- กลุ่มตัวอย่างเกินกว่าครึ่ง ยอมรับว่า ชื่อเสียงของนักเขียนการ์ตูน มีส่วนทำให้อยากอ่านผลงานของนักเขียนการ์ตูนคนดังกล่าว และติดตามอ่าน หรือติดตามดูผลงานของเขา มิใช่เฉพาะ แต่ในหนังสือพิมพ์เท่านั้น
- ผู้รับสารกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดตีความหมายในภาพการ์ตูนการเมือง ได้ตรงและใกล้เคียงกับความคิดของผู้ส่งสาร โดยใช้เวลา 3 นาทีโดยประมาณในการตีความ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาถึง “การสื่อความหมายจากประเด็นทางการเมืองผ่านการ์ตูนการเมือง” โดยการวิเคราะห์จากองค์ประกอบสามส่วน อันได้แก่

- ก. ส่วนเนื้อหาและวิธีการสื่อความหมาย
- ข. ส่วนผู้ส่งสาร
- ค. ส่วนผู้รับสาร

โดยนำมาเชื่อมโยงกัน สามารถอธิบายได้ ดังนี้

ก. วิเคราะห์เนื้อหาและวิธีการสื่อความหมายที่ปรากฏ

- เนื้อหา

ผู้วิจัยพบว่า ในระยะเวลาตั้งแต่วันที่ 1 พฤษภาคม 2542 ถึงวันที่ 30 ตุลาคม 2542 มีประเด็นทางการเมืองที่ถูกนำมาเขียนเป็นประเด็นใหญ่ ๆ ทั้งหมด 47 ประเด็น ประเด็นที่ถูกนำมาเขียนล้อเลียนมากที่สุดคือ ประเด็นการโจมตีรัฐบาลให้ยุบสภา และวิจารณ์การทำงานของรัฐบาล มีจำนวนภาพการ์ตูน 83 ภาพ ประเด็นดังกล่าวนี้ กล่าวถึง การที่รัฐบาลเมินเฉยต่อความยากจนของประชาชน การถือดีของรัฐบาลและนายกรัฐมนตรี การเอาแต่พวกของนายกรัฐมนตรี การเสื่อมศรัทธาต่อรัฐบาล และอาชญากรรมชุกชุมรัฐบาลไม่ช่วยแก้ไข

ประเด็นรองลงมาคือ ประเด็นการวิจารณ์นักการเมืองทั้งฝ่ายค้าน และฝ่ายรัฐบาล ซึ่งแม้จะเป็นประเด็นรอง แต่การสื่อความหมายผ่านการ์ตูนการเมืองในประเด็นนี้ เห็นได้ชัดเจนว่าเป็นการ์ตูนที่เข้มข้น มีชีวิตชีวกว่าประเด็นแรก อาจจะเป็นได้ว่า ประเด็นแรกเป็นการกล่าวถึงกลุ่มบุคคล คือ คณะรัฐบาลโดยรวม เป้าหมายการวิพากษ์วิจารณ์ รวมถึงการสื่อความหมายถึงกลุ่มบุคคล ไม่ชัดเจนเท่ากับการวิพากษ์วิจารณ์เป็นรายบุคคล ซึ่งประเด็นการวิพากษ์วิจารณ์นักการเมืองนี้เอง ที่มีความไม่ลงรอย (Non Sequitur) และมุขคำพูดหรือความเห็นที่น่าเย้ยหยัน (The absurd remark / Satirize) มักจะถูกนำมาใช้ และนักการเมืองที่นักเขียนการ์ตูนมักจะนำมาเขียนคือ นายกรัฐมนตรี นายสนั่น ขจรประศาสน์ และพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ตามลำดับ

ประเด็นที่ถูกนำมาเขียนการ์ตูนการเมืองอันดับสาม คือ ประเด็นเกี่ยวกับเศรษฐกิจ ตลาดหลักทรัพย์ หุ่น ดอกเบี้ย เป็นเพราะเศรษฐกิจในประเทศไทยกำลังผันผวน และ

มักจะมีข่าวเศรษฐกิจต่าง ๆ ออกมาทำให้แปลกใจ และตกใจอย่างต่อเนื่อง จึงมีการนำมาสื่อความหมายผ่านการ์ตูนถึงจำนวน 68 ภาพ ในระยะเวลา 6 เดือน

ประเด็นวัดพระธรรมกาย เป็นประเด็นข่าวเด่นอันดับ 4 เป็นข่าวที่สร้างปรากฏการณ์ในการวิพากษ์วิจารณ์องค์กรทางศาสนา โดยเฉพาะในการ์ตูนการเมือง อย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน ในการสื่อความหมายกรณีดังกล่าวนี้ แม้จะระมัดระวังเช่นไร ก็มีภาพล้อแหลม และดูไม่ควรอยู่ในบางครั้ง ประเด็นวัดพระธรรมกายถูกนำเสนอผ่านการ์ตูนการเมืองเป็นจำนวนรวมทั้งสิ้น 58 ภาพ ส่วนประเด็นที่ถูกนำเสนอมากเป็นอันดับ 5 ด้วยจำนวนภาพการ์ตูน 42 ภาพ คือ ประเด็นหนี้เสียของธนาคารกรุงไทย อันเป็นข่าวครึกโครม และเป็นเรื่องน่าตกใจว่า แม้แต่ธนาคารของรัฐยังประสบกับปัญหาร้ายแรงเช่นนี้ได้

ส่วนประเด็นที่ถูกเขียนเป็นการ์ตูนการเมือง ในปริมาณภาพ รองลงมาได้แก่ ประเด็นการปรับคณะรัฐมนตรี ประเด็นห่วยออนไลน์ ทูจริตยาในกระทรวงสาธารณสุข และประเด็นเลขาส่วนตัว นายไตรรงค์ สุวรรณคีรี บุคลากรงานหนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ เป็นต้น

ระหว่าง 6 เดือนที่เป็นระยะเวลาเก็บข้อมูลพบว่า มีประเด็นการเมืองบางประเด็นทำให้เกิดความหมายทางมายาคติ (Myth) อันเป็นการสื่อความหมายลึกลงไปกว่า ความหมายโดยนัยทั่วไป ดังที่ สมสุข หินวิมาน ได้ยกตัวอย่างคำว่า “คนเมืองเพชร” ซึ่งมีความหมายมายาคติว่า “คนดู” ในกรณีเลือกตั้งปากน้ำ เราได้คำว่า “คนปากน้ำ” อันมีความหมายทางมายาคติ ซึ่งเป็นที่รู้กันว่า หมายถึง คนโกงการเลือกตั้ง อันเป็นความรู้สึกที่ไม่ดีนักต่อคนท้องถิ่นในอำเภอปากน้ำ จังหวัดสมุทรปราการ

ปกติ การสร้างความหมายทางมายาคติ (Myth) ในด้านการเขียน การประพันธ์นั้น ทำให้สิ่งที่กล่าวถึงเป็นเรื่องเกินความจริงอยู่แล้ว และเมื่อมายาคติ ถูกนำมาเสนอเป็นภาพของการ์ตูน อันประกอบด้วยเรื่องราวฟุ้งฝัน หรืออัจฉริยะเกินจริง ก็จะทำให้ภาพอันเป็น”มายา” นั้นลอยห่างออกไปจากความจริงเป็นทวีคูณ ผู้ส่งสารหรือนักเขียนการ์ตูน จึงควรต้องระมัดระวังในบทบาทและปลายพู่กันของตน มิให้เปล็ดเปล็นสนุกสนานกับการนำเสนอจนเกินขอบเขต โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ เรื่องจริยธรรม อันละเอียดอ่อน

นักการเมืองที่ปรากฏในการ์ตูนการเมือง

เพราะตำแหน่ง นายกรัฐมนตรี คำพูดอันคมคาย ความรักพวกพ้องและลูกพรรค เป็นอย่างมาก ทำให้นายกรัฐมนตรี ชวน หลีกภัย ถูกวาดและถูกนำเสนอเป็นการ์ตูนการเมือง ในระยะเวลา 6 เดือนที่ผ่านมา ถึง 82 ภาพ ซึ่งก็มากกว่า พล.ต.สนั่น ขจรประศาสน์ ผู้มี

บทบาทในทางการเมือง และมีเอกลักษณ์ส่วนตัว ซึ่งนักเขียนการ์ตูนการเมืองมักหยิบมาเขียนถึง พล.ต.สนั่น ฤควาดเป็นการ์ตูนการเมืองรวมทั้งสิ้น 67 ภาพ

นักการเมืองที่ถูกนำเสนอ เป็นอันดับสามคือ พลเอก ชวลิต ยงใจยุทธ ด้วย ภาพลักษณ์มีลักษณะเด่น และบทบาททางการเมืองอันก่อให้เกิดกระแสข่าวสูง ติดตามมาด้วย พระธัมมชโย อดีตเจ้าอาวาสวัดพระธรรมกาย และนายธารินทร์ นิมมานเหมินทร์ จากกรณี เศรษฐกิจ และ ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง กับ ร.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ในจำนวนใกล้เคียงกัน

ภาพเหตุการณ์ทางการเมือง และภาพของนักการเมืองเหล่านี้ บอกได้ถึง ข่าวสารบ้านเมืองที่อยู่ในหูตาของสื่อมวลชน ตลอดจนความนิยมหรือรสนิยมบริโภคข่าวของ ประชาชน อันเป็นองค์ประกอบหนึ่งซึ่งจะนำมาเชื่อมโยงกับองค์ประกอบอื่น เพื่อพิสูจน์ผลการ ศึกษาครั้งนี้

- ประเภทการสื่อความหมายที่ปรากฏในการ์ตูนการเมือง

จากการศึกษาครั้งนี้พบว่า ประเภทการสื่อความหมายที่นักเขียนการ์ตูนนิยมใช้ สื่อในงานตน คือการใช้รหัสบุคคล ซึ่งก็รวมภาพล้อนักการเมืองต่าง ๆ ซึ่งผู้รับสารกลุ่มตัวอย่าง ให้ความเห็นถึงความพึงพอใจที่การ์ตูนการเมืองนำเสนอในลักษณะนี้ นอกจากนี้ในการ์ตูนการเมืองยังนิยมการเปรียบเทียบประเภท อุปมาอุปมัย (Metaphor) อันเป็นการเปรียบเทียบตรงตัว กว่า การใช้การเปรียบเทียบประเภทเชื่อมโยง (Metonymy) โดยเฉพาะในการ์ตูนช่องเดียว ซึ่งไม่ได้ยึดติดกับตัวการ์ตูนเจ้าประจํา นั้น สามารถจะใช้วิธีการสื่อความหมายได้หลายหลากรูปแบบ

ประโยชน์ของการสื่อความหมายผ่าน “การ์ตูน” ก็คือการไม่ยึดติดกับสิ่งที่เป็นความจริงอย่างเต็มร้อย ดังนั้น การสร้างสรรค์ การเขียนขอมขมเซย หรือการประณามมักจะไม่มีผลในเชิงลบหรือเชิงบวกอย่างชัดเจนเช่นที่คอลัมน์ข่าวอื่น ๆ ประสบ

เป็นที่น่าสังเกตว่ามุกที่มีการเล่นสำนวนการเปรียบเทียบด้วยถ้อยคำ ผวน หรือผิดเพี้ยน นักเขียนการ์ตูนการเมืองปัจจุบันไม่นิยมนัก ดังเช่น นักเขียนการ์ตูนรุ่น ประยูร จรรยาวัชร์ แสดงถึงการไม่นิยม “เล่น” กับภาษาของนักเขียนการ์ตูนการเมืองยุคใหม่ มีกรณีเกี่ยวกับการใช้การสื่อความหมายในการ์ตูนการเมืองในประเภทการสื่อความหมายผ่านรหัส ทั้ง 4 อันได้แก่ รหัสสังคม รหัสบุคคล รหัสวัฒนธรรม และรหัสวัตถุ นั้น ปรากฏว่ามีการใช้รหัสบุคคลสื่อความหมายผ่านการ์ตูนการเมือง มีจำนวนมากที่สุดถึง 573 ภาพ คิดเป็นร้อยละ 56 ของจำนวนภาพการ์ตูนการเมืองที่เป็นแหล่งข้อมูล รหัสชนิดที่ผู้เขียนการ์ตูนการเมืองนิยมใช้เป็นลำดับต่อมาคือ รหัสวัตถุ มีจำนวน 254 ภาพ รหัสสังคม 164 ภาพ และรหัสวัฒนธรรม มีการนำมาใช้สื่อความหมายน้อยที่สุด เพียง 34 ภาพ และนักเขียนการ์ตูนผู้ใช้รหัสวัฒนธรรมบ่อยครั้ง

ที่สุดจากการศึกษาครั้งนี้คือ “หมิ่น” แห่งมติชน โดยเขานิยมใช้ภาษาไทย เป็นต้นว่า “ข้างตาย ทั้งตัวเอาใบบัวมาปิดไม่มิด” “หมาหวังก้าง” “แมวนอนหวด” สืบผ่านผลงานของตน อายุและประสบการณ์อาจเป็นสิ่งที่ส่งผลทำให้นักเขียนการ์ตูนการเมืองใช้รหัสทางวัฒนธรรมมากกว่ากัน เพราะเมื่อสังเกตดูนักเขียนการ์ตูนทั้ง 6 คน ที่เป็นกรณีศึกษา พบว่า นักเขียนการ์ตูนอายุน้อยเช่น “เสา” แทบจะไม่เคยใช้ สุภาษิต นิทานอีสป หรือลักษณะทางวัฒนธรรมใด ๆ สื่อความหมายผ่านผลงานของเขาเลย

ส่วนการสื่อความหมายผ่านมุขของการ์ตูน (Gag) นั้น การ์ตูนการเมืองนิยมใช้มุขประเภทเหยียดหยัน ความน่าอับอาย มาเป็นอันดับหนึ่ง การกล่าวเกินจริงหรือน้อยกว่าจริง เป็นมุขที่นิยมใช้รองลงมา และมุขเรื่องหรือคำพูดที่ขัดแย้งความรู้สึกนิยมใช้ในงานการ์ตูนการเมืองเป็นอันดับสาม โดยมีมุขการใช้สัตว์แทนคน และคนเปลี่ยนร่างเป็นสัตว์ มีนักเขียนการ์ตูนการเมืองนิยมใช้เป็นอันดับสี่ และนักเขียนการ์ตูนการเมืองประจำหนังสือ มติชนรายวัน “หมิ่น” เป็นผู้ที่ชื่นชอบมุขดังกล่าวเป็นพิเศษ

ข้อสรุปจากการวิเคราะห์การสื่อความหมายของผู้ส่งสาร

จากการศึกษาในกระบวนการสื่อความหมายของผู้ส่งสาร พบว่า นักเขียนการ์ตูนที่ผู้วิจัยเลือกเป็นกลุ่มตัวอย่างเพื่อศึกษาจำนวน 6 คน มีวิธีการ ตลอดจนกระบวนการสร้างผลงานแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะได้ทำการสรุปตามหัวข้อที่ศึกษา คือ

- การเลือกประเด็นการเมืองที่น่าเสนอ และทัศนคติต่อประเด็นทางการเมือง

พบว่า นักเขียนการ์ตูนส่วนใหญ่อ่านหนังสือพิมพ์เพื่อสะสมประเด็นต่าง ๆ ก่อน โดยจำเหตุการณ์ต่าง ๆ ไว้ แล้วจึงลงมือเขียนในเวลาประจำของตน มีเพียง “แจ้” หรือสุลักษณ์ บุนปาน นักเขียนการ์ตูนประจำหนังสือพิมพ์ข่าวสดรายวัน ที่ได้ให้สัมภาษณ์ว่า เขาได้ร่างแบบสเกตช์ไว้เสมอเมื่อคิดออก เพื่อไม่ให้ลืมและสามารถลงมือเขียนได้อย่างสิ้นไหลต่อเนื่องเมื่อถึงเวลา

- แนวทางการสร้างรูปแบบและถ้อยคำเพื่อนำเสนอ

พบว่า นักเขียนการ์ตูนแต่ละคนมีการสร้างรูปแบบและถ้อยคำตามความถนัด และลักษณะส่วนตัว หากจะคล้ายกันบ้าง เช่น หมิ่น (ชูชาติ หมิ่นอินกุล : มติชน) กับ แจ้ (สุลักษณ์ บุนปาน) ก็เป็นด้วยลักษณะการนำเสนอจากต้นสังกัด ซึ่งเป็นเครือเดียวกัน มี

กระบวนการทำงาน ตลอดจนการเลือกประเด็นข่าวคล้ายคลึงกัน แต่ในที่สุดการแสดงออกในภาพการ์ตูน ตลอดจนการสื่อความหมายของทั้งสองก็จะมีลักษณะเป็นของตน

นอกจากนี้ เนื้อหาซึ่งนำเสนอการ์ตูนนับเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ทำให้รูปแบบถ้อยคำจากการ์ตูนการเมืองกรอบนั้น มีลักษณะที่นำเสนออย่างที่เราเห็น เช่นหากมีกรอบรูปเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดโปสเตอร์ เนื้อที่ดังกล่าวบังคับให้การ์ตูนกรอบนั้นเป็นการ์ตูนช่องเดี่ยว (The gagstrip) หรือหากพื้นที่นำเสนอเป็นรูปยาวแนวนอน พื้นที่ลักษณะดังกล่าวจะบังคับให้การ์ตูนกรอบนั้นเป็นการ์ตูนช่อง (The story strip) ซึ่งมีการนำเสนอด้วยบทสนทนาเป็นหลัก ยกเว้นกรอบการ์ตูนของ “เงา” ในหนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ที่ใช้กรอบขนาดยาว เขียนการ์ตูนช่องเดี่ยว โดยความตั้งใจซึ่งพื้นที่การนำเสนอ นั้น ถือเป็นส่วนร่วมอันมีอิทธิพลต่อบรรยากาศในการนำเสนอเป็นอย่างยิ่ง

- ถ้อยคำและภาษา

นักเขียนการ์ตูนการเมืองทุกคนมีแนวการใช้ถ้อยคำและภาษา เพื่อประกอบภาพการ์ตูนของตนต่าง ๆ กันไป ซึ่งบางก็ใช้ภาษาอันเรียบง่าย เช่น ชัย ราชวัตร หรือ แจ้ บ้างก็นิยมภาษาอันชวนให้ตื่นเต้น เรียกอารมณ์ร่วมของผู้รับสาร เช่น แอ๊ด มติชน หมิ่น หรือ เซีย แห่งไทยรัฐ

และถ้าหาก ความใหญ่โต หรือ หนา-บางของตัวอักษรประกอบในการ์ตูนการเมือง เป็นตัววัดความตึง-ความค่อน ของประโยคคำพูดเมื่อเขียนเป็นเสียงนั้น ๆ เราจึงมักเห็นตัวการ์ตูนของ แอ๊ด มติชน “พูดเสียงดัง” ด้วยตัวอักษรใหญ่พิเศษในประโยคและตัวการ์ตูนของ ชัย ราชวัตร พูดคุยกันในน้ำเสียงสม่ำเสมอ ดังเช่นตัวอักษรอันสม่ำเสมอของเขาที่เขียนบรรยาย

- ภูมิหลังที่ส่งผลต่อประเด็นทางการเมือง

ในจำนวนนักเขียนการ์ตูนทั้ง 6 คน ซึ่งมีวัยวุฒิที่แตกต่างกัน ส่งผลถึงการรับผลสะท้อนทางการเมืองต่อตัวของนักเขียนการ์ตูนเหล่านี้ด้วย

ชัย ราชวัตร (สมชัย กตัญญูตานันท์) หมิ่น (ชูชาติ หมิ่นอินกุล) เซีย (ศักดา แซ่เอี้ยว) และอรุณ (อรุณ วัชระสวัสดิ์) นั้นล้วนเป็นนักเขียนการ์ตูนที่ผ่านร้อนผ่านหนาวและผ่านเหตุการณ์ทางการเมืองมามากมายตามช่วงอายุเขาเหล่านั้น การผ่านประสบการณ์

ทางการเมือง ทำให้นักเขียนการ์ตูนทั้ง 4 คน “มอง” เหตุการณ์ทางการเมืองต่างไปจากนักเขียนอายุน้อยทั้งสอง เช่น แจ้ (สุลักษณ์ บุณปาน) กับ เภา (ยอด พงษ์สกุล) ดังนั้น ประสบการณ์เหล่านี้จึงมักสะท้อนลงในผลงานของนักเขียนการ์ตูนแต่ละคน และความระมัดระวัง ในบทบาทของตนย่อมต่างกันไปด้วย

นักเขียนการ์ตูนอายุน้อย เช่น “เงา” มักสื่อความหมายด้วยรูป หรือวลี ที่สดแรง และมีอิสระเสรีในความคิดเป็นอย่างยิ่ง ในขณะที่นักเขียนการ์ตูนผู้มากด้วยวัยวุฒิ กลับนำเสนออย่างสงบเรียบร้อยมากกว่า วัดได้จากการถูกตัดเตือนจากภาพการ์ตูนล้อเลียน “เบื้องหลังนายกรัฐมนตรี” ของ “เงา” ซึ่งหากดูอย่างผิวเผิน ภาพการ์ตูนกรอบดังกล่าวมิได้จ้วงจาบหยาบคายพอเสียด้วยซ้ำ แต่การแสดงให้เห็นถึง “หลังจาก” อันเมตตาอารีของนายกฯ ว่าเป็นการเสแสร้ง ย่อมเป็นเรื่องร้ายแรง ต่อภาพพจน์อันสร้างสมมานานของนายกรัฐมนตรี นายชวน หลีกภัย และพรรคที่สังกัดเป็นอย่างยิ่ง

กรณี ของชัย ราชวัตร การใช้มุขหักมุนอกเหนือจากจะช่วยชูรสชาติของการนำเสนอแล้ว ยังช่วย “ชโลม” ให้เหตุการณ์หรือประเด็นที่นำมาล้อ รู้สึกหนักหน่วงน้อยลง หรือสามารถ ทำเรื่องเครียดให้เป็นเรื่องขันได้

• ปัญหาอุปสรรคและอิทธิพลที่มีต่อการนำเสนอ

การ์ตูนการเมือง เป็นเรื่องหรืองานที่ต้องเกี่ยวข้องกับผู้มีชื่อเสียง ผู้บริหารประเทศ รัฐบาล ตลอดจนนักการเมือง ที่อาจเรียกได้ว่าเป็นอันธพาลระดับชาติ จึงหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่นักเขียนการ์ตูนการเมืองจะต้องพบปัญหาหรืออุปสรรคกับบุคคลหรือกลุ่มคนที่กล่าวมา นักเขียนการ์ตูนทั้ง 6 คน ที่ผู้วิจัยใช้เป็นกรณีศึกษา ล้วนพบกับปัญหาอุปสรรค ตลอดจนอิทธิพลในแบบต่าง ๆ ทั้งปัญหาใหญ่ เช่น ชัย ราชวัตร เคยถูกห้ามเขียน และถูกขู่ฆ่า ขู่ปาระเบิด “เงา” แห่งไทยโพสต์ ถูกขู่ไม่ให้ไปภาคอีสาน “แจ้” กับ “หมื่น” ถูกตีติงจากภาครัฐ “เซีย” ถูกกลุ่มชนทางคานาตำหนิติเตียน

อุปสรรคต่าง ๆ นั้น เกิดขึ้นได้กับงานทุกชนิด แต่กับงานในลักษณะที่ต้องใช้สัญลักษณ์ และการสื่อความหมายเช่นนี้ ยิ่งทำให้ตีความออกไปได้หลายแง่มุม สุดแต่ผู้ตีความจะแปลความหมาย ดังนั้น ผู้เขียนการ์ตูนตลอดจน หนังสือพิมพ์ฉบับที่นำเสนอจึงต้องพบกับปฏิกริยาสวนกลับ (Feed Back) ของผู้รับสารที่มีส่วนเกี่ยวข้องอยู่เสมอ

- หน้าหนังสือพิมพ์ที่นำเสนอ

นอกเหนือจาก เนื้อหาในการ์ตูน ลายเส้นการ์ตูน และถ้อยคำภาษาที่ใช้จะมีอิทธิพลต่อการนำเสนอการ์ตูนการเมืองแล้ว หน้าหนังสือพิมพ์ที่การ์ตูนกรอบนั้นนำเสนออยู่ก็เป็นส่วนสำคัญยิ่ง ชัย ราชวัตร กับหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ และหน้า 5 นั้นนับเป็นสิ่งคู่กันมานาน และคุ้นชินกับผู้รับสารส่วนใหญ่ การ์ตูนประจำหน้าบทบรรณาธิการหรือบทนำของ “หมิ่น” แห่งมติชน “แจ้” แห่งข่าวสด และ “อรุณ” แห่งเดอะเนชั่น หรือ “เซีย” แห่งไทยรัฐ จะแตกต่างกันตรงที่ “หมิ่น” ค่อนข้างเคร่งครัดกับการเลือกประเด็นให้ตรงกับบทบรรณาธิการ แม้จะสามารถเลือกแนวทางนำเสนอของตนเองได้ ในขณะที่นักเขียนการ์ตูนประจำหน้าบรรณาธิการ อีก 3 คนไม่เคร่งครัดนักกับการเลือกประเด็นให้ตรงกับบทบรรณาธิการหรือบทนำ ในกรณีของ “แจ้” แห่งไทยโพสต์นั้นเขาสามารถเลือกประเด็นนำเสนอได้โดยอิสระ

จะเห็นได้ว่า นักเขียนการ์ตูนทั้ง 6 ที่เป็นกรณีศึกษา ล้วนมีแง่มุม หรือองค์ประกอบต่าง ๆ กันไป ในการสร้างสรรค์การ์ตูนการเมืองทั้ง 6 กรอบออกมา องค์ประกอบทั้งหลายทั้งปวงเหล่านี้ ล้วนมีอิทธิพลต่อรูปลักษณ์ ตลอดจนการสื่อความหมายและการเลือกหยิบใช้ประเด็นต่าง ๆ อันเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ทำให้เกิดผลต่อสารที่พวกเขาสร้างขึ้นมา แต่การสื่อสารจะได้ผลหรือไม่นั้นก็อยู่ที่ผู้รับสารด้วยอีกประการหนึ่ง

ค. ความพึงพอใจของผู้รับสารต่อการ์ตูนการเมือง

- ความพึงพอใจในเนื้อหาการ์ตูนการเมือง

จากการศึกษา ผู้วิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนมากให้ความเห็นถึงเนื้อหาประเด็นการเมืองที่สื่อผ่านการ์ตูนว่า หากจะให้ดูรู้เรื่องโดยเร็วต้องอ่านเนื้อหาข่าว หรือทราบประเด็นข่าวมาก่อนที่จะดูการ์ตูนกรอบนั้น กระแสข่าวบางประเด็นเป็นที่น่าสนใจของคนทั่วไป โดยบอกเล่ากันปากต่อปาก... บางครั้งไม่ต้องอ่านเนื้อหาข่าว เมื่อดูการ์ตูนการเมืองในประเด็นดังกล่าวนั้นก็พลอยมีความพึงใจในการนำเสนอ เหมือนการเป็นคนร่วมสมัยร่วมเหตุการณ์ และทำให้ผู้รับสารส่วนนี้มีความกระปรี้กระเปร่า มีชีวิตชีวาที่ได้อ่าน ประการสำคัญที่กลุ่มตัวอย่างมีความพึงใจในความรู้สึกร่วมสมัยร่วมเหตุการณ์นั้น อาจเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดตั้งอยู่ในวัยศึกษา เป็นวัยซึ่งคนรอบข้างหรือเพื่อนร่วมกลุ่มมีความสำคัญ และมีอิทธิพลต่อการรับข่าวสารมากกว่าคนในวัยอื่น

- การใช้เวลาในการทำความเข้าใจเนื้อหา

จากผลการศึกษาเรื่องการสื่อความหมายในการ์ตูนการเมืองของผู้รับสาร ผู้วิจัยยังพบอีกว่า ผู้รับสารใช้เวลาในการทำความเข้าใจการสื่อความหมายในการ์ตูนการเมืองต่างกัน ผู้รับสารส่วนมากใช้เวลา 1 นาที (คน) มีผู้รับสาร ใช้เวลา 2 นาที 3 นาที และ 5 นาที ในการทำความเข้าใจการ์ตูนบางกรอบ ผู้รับสารที่ใช้เวลาน้อยที่สุด 1/4 นาที เพื่ออ่านการสื่อความหมายผ่านการ์ตูน นอกจากนี้ผู้รับสารบางส่วนยังแจ้งว่า หากเกิดเหตุการณ์ทางการเมืองซ้ำ ๆ กันสองครั้งในเวลาไล่เลี่ยกัน ก็จะทำให้สับสนและใช้เวลาในการตีความหมายเพิ่มมากขึ้น

- ความเชื่อถือข่าวในการ์ตูนการเมือง

ผลจากการศึกษา ผู้รับสารพบว่า ผู้รับสารส่วนมาก มีความเชื่อถือข่าวในการ์ตูนการเมือง เพราะเห็นว่า ข่าวผ่านการ์ตูนก็เหมือนกับเนื้อหาข่าวทั่วไป ในเมื่อหนังสือพิมพ์ฉบับดังกล่าว มีนโยบายเป็นแบบไหนทั้งข่าวทั่วไปและข่าวที่สื่อผ่านการ์ตูนการเมือง ก็ต้องนำเสนอตามนโยบายนั้น ดังนั้น ผู้รับสารจึงเชื่อถือข่าวในการ์ตูนการเมือง เช่นเดียวกับข่าวทั่วไป

- การคล้อยตามข่าวในการ์ตูนการเมือง

พบว่า ผู้รับสารส่วนมาก ยอมรับว่ารู้สึกคล้อยตามการนำเสนอข่าว โดยการสื่อความหมายผ่านการ์ตูนการเมือง เนื่องจากผู้รับสารทั้งหมดเป็นวัยศึกษา หรือวัยรุ่น อันเป็นวัยที่เปิด “รับ” สารได้ไม่เลือกวิธีสื่อ และออกจะชอบการสื่อสารชนิดไม่ยึดเหยียด ดังนั้นการนำเสนอข่าวผ่านการ์ตูนการเมือง จึงได้ผลดังที่ศึกษา

วิเคราะห์ความคิดเห็นและความพึงพอใจของผู้รับสาร

ผู้วิจัยพบว่า ผู้รับสารกลุ่มตัวอย่างจำนวน 60 คน ได้แสดงความคิดเห็นและแสดงออกซึ่งความพึงพอใจในการ์ตูนการเมือง และประเด็นการเมืองอย่างน่าสนใจเป็นอย่างมาก

ในเรื่องความคิดเห็นต่อวิธีการสื่อความหมายด้วยภาพการ์ตูนและประเด็นทางการเมืองที่นำเสนอ นั้น ผู้รับสารได้ให้ความคิดเห็นถึงลายเส้นและลูกเล่นของมุข และวิธีการสื่อความหมายในการ์ตูน ว่าลายเส้นอันสวยงามคมชัดนั้น ควรต้องประกอบกับการใช้คำพูด หรือคำบรรยายประกอบอันคมคาย และการมีชื่อเสียงของนักเขียนการ์ตูนคนดังกล่าว ทำให้ผู้รับสารมีความรู้สึกที่ดีกับการ์ตูนกรอบนั้น อีกทั้งทำให้เกิดความต้องการอ่านผลงานของเขาอีกด้วย

ต่อคำถามเรื่องประเด็นจริยธรรมในการนำเสนอการตัดสินใจการเมืองประเด็น เกี่ยวกับศาสนา ผู้วิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความรู้สึกควรหรือไม่ควร ล้อเลียนเรื่องทางศาสนาตลอดจนการวิพากษ์ วิจารณ์รุนแรงต่อพระสงฆ์ และศาสนานั้น ขึ้นอยู่กับวัยวุฒิ และการถูกปลูกฝังในเรื่องความเชื่อทางศาสนา รวมทั้งการมีโอกาสที่ได้ร่วมกิจกรรมทางศาสนา

และกลุ่มตัวอย่างผู้รับสารที่อายุน้อย มักจะไม่เห็นว่าเรื่องการล้อเลียนดังกล่าวเป็นเรื่องต้องห้าม หรือหากล้อเลียนแล้วจะเป็นการเสื่อมจริยธรรมต่อศาสนาแต่อย่างใด

พิสูจน์ข้อสันนิษฐานการวิจัย

- ข้อสันนิษฐานข้อที่ 1 นักเขียนการ์ตูนการเมืองมีวิธีสื่อความหมายต่างกัน ในเหตุการณ์อย่างเดียวกัน

แม้ปรากฏว่า ในระหว่างระยะเวลาเก็บข้อมูลการวิจัย การ์ตูนการเมืองส่วนมาก มีวิธีสื่อความหมายต่างกันไป ผู้วิจัยยังพบว่า มีบางครั้งที่นักเขียนการ์ตูนแต่ละคน ใช้วิธีสื่อความหมายแบบเดียวกันในเหตุการณ์อย่างเดียวกัน ตัวอย่างเช่นประเด็นข่าวหนีเสียของธนาคารกรุงไทย ที่มีนักเขียนการ์ตูนการเมืองสามคน คือ “หมื่น” แห่งหนังสือพิมพ์มติชนรายวัน “พล” จากหนังสือพิมพ์ข่าวสดรายวัน และ “โกหน่อง” แห่งหนังสือมติชนรายสัปดาห์ ได้ใช้รหัสวัฒนธรรม จากภษิตไทย “ข้างตายทั้งตัวเอาใบบัวปิดไม่มิด” สื่อความหมายถึงการปกปิดข่าวหนีเสีย ผ่านภาพการ์ตูนการเมืองของตน (รายละเอียดหน้า 70-71)

และในประเด็นข่าวข่าวหนีเสียของธนาคารกรุงไทยเช่นเดียวกัน มีการใช้สำนวน “อู๋ม” และรหัสบุคคลซ้ำกัน โดยนักเขียนการ์ตูนการเมืองสองคน คือ อรุณ วัชรสวรรค์ แห่งหนังสือพิมพ์เดอะเนชั่น และ “เงา” แห่งหนังสือพิมพ์ไทยโพสต์

รวมถึงกรณีการสื่อความหมายใกล้เคียงกันในประเด็นการขึ้นราคาน้ำมัน ของกลุ่ม ประเทศผู้ค้าน้ำมัน(OPEC) ในการ์ตูนการเมืองของอรุณ วัชรสวรรค์ และ “แจ้” แห่งหนังสือพิมพ์ข่าวสดรายวัน(รายละเอียดหน้า 73)

เหตุการณ์ หรือปรากฏการณ์ ในการ์ตูนการเมืองข้างต้น แสดงให้เห็นว่าในเนื้อหาการวิจัยส่วนนี้ มีบางส่วนมิได้เป็นไปตามข้อสันนิษฐานการวิจัย

● ข้อสันนิษฐานข้อที่ 2 นักเขียนการ์ตูนคนหนึ่ง มักจะใช้วิธีสื่อความหมายซ้ำ ๆ กัน ในเหตุการณ์อย่างเดียวกัน

โดยปกติ นักเขียนการ์ตูนแต่ละคนมุ่งจะเสนอผลงาน อันเป็นที่น่าสนใจ และเป็นที่น่าสนใจ ของผู้อ่านหรือผู้รับสาร โดยการคิดหาวิธีสื่อความหมายที่ดูแปลกตา และจับตาจับใจ ผู้รับสาร อันมีรูปแบบใหม่ ๆ เสมอ ดังภาพการ์ตูนการเมืองโดยมาก ในระยะเวลาเก็บข้อมูล (1 พฤษภาคม-30 ตุลาคม 2542)

แต่มีบางครั้งบางหน ที่นักเขียนการ์ตูนแต่ละคน มักจะใช้รูปแบบที่ตนถนัด มาใช้สื่อความหมายในประเด็นซ้ำ ที่เหมือน หรือคล้ายกัน เช่นกรณีที่“แจ้”แห่งหนังสือพิมพ์ข่าวสด รายวัน ใช้รหัส นกพิราบ ทหารนาซี และเครื่องหมายสวัสดิกะ ในการ์ตูนการเมืองของตน (รายละเอียดหน้า 69) และจากการวิเคราะห์ของผู้วิจัยพบว่า ในพื้นที่การทำงานของ “แจ้” หรือสัญลักษณ์ บุนปาน นั้น มีธงสวัสดิกะวางประดับอยู่ เป็นเหตุผลถึงการใช้อยู่สัญลักษณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นซ้ำ ๆ ในงานของเขา นับว่า ความเกี่ยวเนื่องดังกล่าวเกิดขึ้นจากบริบท(Context) ในการนำเสนอ ตังแนวคิดในเรื่องวาทกรรม(Discourse) ของ Guy cook (หน้า 28) ในส่วนรูปทรงหรือวัตถุที่เกี่ยวข้อง(Substance) หรือนัยหนึ่งเป็นเพราะบรรยากาศแวดล้อมในการนำเสนอ ทำให้ผู้เขียนการ์ตูนเกิดความคล้ายตาม นั่นเอง

หรืออีกกรณีหนึ่ง ที่ “หมิ่น” แห่งหนังสือพิมพ์มติชนรายวัน มักจะใช้รหัสวัตถุ รูปสัตว์ต่าง ๆ ในงานของเขา นั้น เป็นเรื่องที่นักเขียนการ์ตูนเองทราบดี และมีความพึงพอใจที่จะใช้รหัส หรือการสื่อความหมายแบบดังกล่าว ซ้ำ ๆ ในงานของเขา โดยการเปลี่ยนองค์ประกอบ หรือการจัดวางภาพเสียใหม่

เหตุการณ์ข้างต้น แสดงให้เห็นถึง เนื้อหาอันสอดคล้อง กับข้อสันนิษฐานการวิจัย ข้อที่ 2 เป็นอย่างดี

● ข้อสันนิษฐานข้อที่ 3 รูปแบบและลายเส้นของการ์ตูนการเมืองไม่มีผลต่อความเข้าใจ

และพึงพอใจของผู้รับสาร และผู้รับสารตีความในการ์ตูนการเมืองได้ใกล้เคียงกับผู้ส่งสารตั้งใจ

ในการสัมภาษณ์รายคน และสัมภาษณ์กลุ่มกับผู้รับสาร ผู้วิจัยพบว่า ผู้รับสารส่วนใหญ่มีความเห็นว่า รูปแบบ และลายเส้น อันสวยงามน่าดู ของการ์ตูนการเมือง มีผลต่อการอยากอ่าน หรือพึงพอใจที่จะอ่านการ์ตูนกรอบนั้น มากกว่าการ์ตูนการเมือง ที่มีลายเส้นยุ่งเหยิง ไม่สวยงาม ชวนดู จึงนับว่า ความคิดเห็นและความ และความพึงพอใจของผู้รับสารต่อรูปแบบ และภาพการ์ตูน ชัดแย้งกับข้อสันนิษฐานการวิจัย

และเมื่อให้ผู้รับสารถอดรหัส หรือแปลความหมายในการ์ตูนการเมือง ตามที่นักเขียนการ์ตูนได้เขียนบรรยายถึงการสื่อความหมายไว้ พบว่า ผู้รับสารทั้งหมดแปลความหมายได้เหมือนและใกล้เคียง ผู้ส่งสารหรือนักเขียนการ์ตูนนั้น สอดคล้องกับข้อสันนิษฐานการวิจัย และ

การพิสูจน์ข้อสันนิษฐานการวิจัย ข้อ 3 นี้ แสดงให้เห็นว่า การศึกษาในส่วนผู้รับสาร มีทั้งส่วนขัดแย้ง และคล้อยตามข้อสันนิษฐานการวิจัยข้างต้น

อภิปรายผล

ผลจากการวิเคราะห์เนื้อหาในการ์ตูนการเมือง ระหว่างวันที่ 1 พฤษภาคม ถึงวันที่ 30 ตุลาคม 2542 ในหนังสือพิมพ์ 5 ฉบับ ปรากฏว่า เนื้อหาของการ์ตูนส่วนมาก เน้นไปที่การวิจารณ์การทำงานของภาครัฐ รัฐบาล ซึ่งในช่วงดังกล่าว คนไทย กำลังประสบปัญหาการถดถอยทางเศรษฐกิจ ที่ก่อนหน้านี้คนไทยส่วนหนึ่ง หวังว่า เศรษฐกิจอันเลวร้ายนั้นจะพลิกฟื้นขึ้นมาได้ในเร็ววัน จึงปรากฏอาการ “หงุดหงิด” ท้อแท้ เหนื่อยล้า และต้องการที่จะเห็นบทบาทอันเข้มแข็งของรัฐบาลในทำนองที่ว่า “แม้จะทำได้ไม่ดีก็ขอให้พยายาม” ภาพทั้งหลายทั้งปวงเหล่านี้ สะท้อนออกมาจากข่าวสารในสื่อสิ่งพิมพ์ของช่วงเวลาขณะนั้น ซึ่งรวมทั้งในการ์ตูนการเมืองอย่างชัดเจน

อาการเหนื่อยล้า วิดกกังวลต่าง ๆ มิใช่เฉพาะฝ่ายประชาชนเท่านั้น ในภาพการ์ตูนการเมือง เราจึงมักจะเห็นอาการเหล่านี้ปรากฏในหน้าตา ท่าทางของนายกรัฐมนตรี ในภาพจากนักเขียนการ์ตูนทุกคนโดยพร้อมเพรียงกัน ในระหว่างการเก็บข้อมูลเพื่อศึกษารั้งนี้ นอกเหนือจากการนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับภาครัฐ หรือรัฐบาลกับประชาชนแล้ว กลุ่มคนที่ที่มีบทบาทมาแทรกกลางระหว่างรัฐบาลและประชาชนและเพิ่มกระแสวิพากษ์วิจารณ์การขับไล่รัฐบาลอย่างกระตือรือร้น ก็ยังช่วยสร้างสีสันให้กับสภาวะการณ์ในขณะนั้นได้เป็นอย่างดี ดังเราจะเห็นได้จากบทบาทของหัวหอกฝ่ายค้าน ซึ่งมีบทบาทอย่างสูง เช่น พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ซึ่งถูกนำเสนอในการ์ตูนการเมืองอยู่บ่อยครั้ง

หากจะกล่าวถึง คุณค่าของข่าว(News values) แล้ว การ์ตูนการเมืองจะมีความโดดเด่นในเรื่องผลกระทบของข่าว(Consequence) เพราะรูปแบบเนื้อหาจริงของการ์ตูน จะมีส่วนช่วยบรรเทาความรุนแรง จากผลกระทบในเนื้อหาข่าว ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับการแสดงออกหรือวิธีการสื่อความหมายในการ์ตูนการเมืองของนักเขียนการ์ตูนแต่ละคนอีกส่วนหนึ่ง ในทางตรงกันข้าม ในประเด็น “ความผิดปกติของเหตุการณ์”(Oddity or unusual) การ์ตูนการเมืองจะมีข้อเสีย เพราะเมื่อมีข่าว ผิดปกติเกิดขึ้น ความเหนือจริงอันเป็นเรื่องธรรมดาของการ์ตูน อาจจะถูกกลบ หรือกลืนเหตุการณ์นั้น ทำให้ผู้รับสารไม่อาจเห็นความผิดปกติในประเด็นนั้นได้ชัด

โดยทั่วไป การ์ตูนการเมือง จะนำเสนอตามกระแสข่าวรายวัน จึงกล่าวได้ว่า ในบางครั้ง ประเด็นการเมืองที่นำเสนอผ่านการ์ตูน จะถูกเสนอออกไปช้ากว่าเนื้อหาข่าวปกติ เป็นเหตุให้ความทันยุคทันเหตุการณ์(Immediacy or timeliness) ในข่าวผ่านการ์ตูนการเมืองต้องด้อยไป

ในเรื่องการให้ความสำคัญกับองค์ประกอบในเนื้อหา ซึ่งก็รวมทั้ง คน สถานที่ และ เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้อง(Prominence) การดูการเมืองสามารถที่จะหยิบยกประเด็น ตลอดจนจุดเด่นของข่าวออกมานำเสนอ ได้อย่างเป็นอิสระกว่าเนื้อหาข่าวจริง และในส่วนของความขัดแย้งหรือ การแข่งขัน(Conflict) ที่มีในข่าว การดูการเมืองมักจะนำเสนออยู่บ่อยครั้ง จนนับได้ว่า เป็นมุขยอदनิยมอันหนึ่ง

ในส่วนของผู้ส่งสารนั้น การหยิบยกเอาประเด็นต่าง ๆ มานำเสนอ ดังที่รอส ธอมสัน และบิลล์ ฮิวสัน ได้ว่าเอาไว้ว่าการดูการเมืองก็คือการวิพากษ์วิจารณ์ โดยใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ เป็นสื่อ (บทที่ 2 แนวคิดที่เกี่ยวข้อง) ดังนั้น นักเขียนการ์ตูนไทยจึงรวมอยู่ในผู้ส่งสารที่ว่านี้ด้วย ผู้ส่งสารส่วนหนึ่งนิยมการให้ความเห็นส่วนคนโดยเปิดเผย (ชัย ราชวัตร) และมีอีกส่วนหนึ่งที่ให้ความเห็นว่า นักเขียนการ์ตูนบ้านเรามีสองขั้ว รวมทั้งพวกที่มีความเห็นเป็นกลาง ๆ อีกส่วนหนึ่ง ความคิดอันแตกต่างของผู้ส่งสารเหล่านี้ ส่งผลต่อผลงานโดยรวมของพวกเขา

หากจะพิจารณาให้ถี่ถ้วน ถึงเรื่องจริยธรรมของนักหนังสือพิมพ์ ซึ่งก็รวมถึงนักเขียนการ์ตูน ที่เป็นจุดมุ่งหมายของการวิจัยครั้งนี้ จะเห็นได้ถึง ความขัดแย้งระหว่าง ข้อย่อยของจริยธรรม อาทิ นักหนังสือพิมพ์บางส่วนมุ่งเน้น ใน “ความรับผิดชอบต่อผลประโยชน์อันชอบธรรม” จนไม่ใยดี หรือละเลยกับ จริยธรรมในส่วน “ความเที่ยงธรรม และการไร้อคติ” กับผู้ตกเป็นข่าว หรือเหยื่อข่าว

หรือมีบางหน ที่นักหนังสือพิมพ์ รวมทั้งนโยบายของหนังสือพิมพ์ที่เขาสังกัด มุ่งเน้น ในจริยธรรมของ “ความมีเสรีภาพในการเสนอข่าว” โดยละเลยจริยธรรมในส่วน “ความมีมารยาท หรือความมีน้ำใจเป็นนักกีฬา” ดังที่พบได้ในหลายกรณี ในระยะเวลาเก็บข้อมูล

ในจำนวนนักเขียนการ์ตูนทั้ง 6 คนนั้น อรุณ วัชระสวัสดิ์ เป็นผู้ที่ใช้มุข หรือการสื่อความหมายออกไปในแนว“ฝรั่ง” กว่านักเขียนการ์ตูนคนอื่น ๆ เป็นต้นว่าการนำเรื่องราวในเทพนิยาย “รองเท้าวางของนางซิน” มาประยุกต์ใช้ (ตัวอย่าง ประเด็นข่าวองค์การการค้าโลก หน้า 10) ซึ่งเราอาจถือได้ว่าเป็น รหัสดนธรรม(ฝรั่ง)ส่วนหนึ่ง อันเป็นสัญลักษณ์ระดับสากลที่เข้าใจกันในหมู่ผู้รับสาร อีกทั้งการ์ตูนรอบดั่งกล่าวก็ถูกนำเสนอในหนังสือพิมพ์ฉบับภาษาอังกฤษ แม้ผู้อ่านส่วนใหญ่จะมีใช้ “ฝรั่ง” หรือคนต่างชาติก็ตาม (สัมภาษณ์ อรุณ วัชระสวัสดิ์ หน้า 80)

แต่เป็นที่น่าแปลกว่า ในประเด็นที่มีได้เกี่ยวข้องกับการเมืองโดยตรง และเป็นเรื่องของศาสนา และ จริยธรรม เช่น ประเด็นธรรมกาย นักเขียนการ์ตูนที่นิยมการแสดงตนอย่างเปิดเผย เช่น ชัย ราชวัตร กลับแสดงออกน้อยกว่า “หมิ่น” อย่างเห็นได้ชัด และหากสังเกตในจำนวนนักเขียนการ์ตูน 6 คน ที่ผู้วิจัยได้ยกมาเป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ จะพบว่า หมิ่น แห่งมติ

จนรายวันนั้น นำเสนอประเด็นธรรมกายอย่างรุนแรง และโดดเด่นเป็นที่สุด ทั้งการเปรียบเทียบพระกับมะเขือเผา ตัวเบตเจอร์ หรือกระรอกแทะต้นไม้ แม้กระทั่งเปรียบเทียบคณะกรรมการทางศาสนากับสุนัข และยังหากจะทบทวนเอาภัยวิบัติและความคิดเห็นของเขาแล้ว เป็นประเด็นที่น่านำมาศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ว่าเพราะเหตุใด همینจึงแสดงออกในงานของเขาเช่นนั้น

ในส่วนผู้รับสารนั้น ความแตกต่างของกลุ่มสถาบันการศึกษา มิได้ทำให้ความคิดเห็นในเรื่องการสื่อความหมาย และประเด็นในการ์ตูนการเมืองต่างกัน แต่อายุของผู้รับสารในแต่ละกลุ่มกลับเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความแตกต่างในความคิดเห็นทั้งทางด้านประเด็นการเมือง และเรื่องการสื่อความหมายผ่านการ์ตูน กลุ่มผู้รับสารอายุน้อยที่สุด (นักศึกษาระดับปริญญาตรีวิชาชีพชั้นสูง เอกนิเทศศาสตร์ สถาบันราชภัฏจันทรเกษม) ให้ความคิดเห็นถึงการ์ตูนการเมือง แต่มักจะเปิดไปในเรื่องบันเทิงในการ์ตูน มิได้เน้นในเนื้อหาประเด็นการเมืองที่แฝงอยู่

กลุ่มผู้รับสารอายุมาก (นักศึกษาปริญญาโท มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) ให้ความเห็นและข้อสังเกตในมิติวัฒนธรรมและการตีความ ตลอดจนการสื่อความหมาย ด้วยเป็นเพราะการผ่านงานในวิชาชีพ ที่เกี่ยวเนื่องกับการข่าวมาแล้ว เป็นเรื่องใกล้ตัวจึงรู้สึกซึ้งกว่า

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง การสื่อความหมายจากประเด็นทางการเมืองผ่านการ์ตูนการเมือง ในครั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่า สิ่งที่เป็นปัจจัยสำคัญ ทำให้ผู้ส่งสารหรือผู้เขียนการ์ตูนการเมือง สื่อความหมายผ่านการ์ตูน แล้วประสบความสำเร็จ โดยได้รับความนิยมหรือการยอมรับจากผู้รับสาร นั้น มิใช่เป็นเพราะการนำเสนออย่าง รุนแรง แคะไ้ หรือเป็นเพราะการใช้ภาพและประโยค อันแกลั้วกล้าสามารถ ตรงผู้อ่านให้รับสารนั้นไว้ได้ และพบว่า การนำเสนออย่างประณีต สุขุม มี”ลูกเล่น” หรือการสื่อความหมายอันลุ่มลึก จะเป็นที่ต้องการของผู้รับสารโดยรวมมากกว่า

และในส่วนของผู้ส่งสารหรือนักเขียนการ์ตูนการเมืองนั้น ยิ่งพบอีกว่า บ่อยครั้งที่การสื่อความหมายผ่านการ์ตูนการเมือง เป็นการทำให้ภาพแห่งความจริงเป็นเรื่องเหนือจริง และดึงให้ภาพแห่งความเป็นจริง ให้เลื่อนไหลไกลห่างออกไปมากยิ่งขึ้น อันอาจส่งผลต่อเนื่องแก่ผู้ที่ตกเป็นข่าวอีกทั้งยังอาจสร้างผลกระทบในเชิงลบต่อ เนื้อหาสารนั้นอีกด้วย

ผลการศึกษาครั้งนี้ สะท้อนให้เห็นอีกประการหนึ่งว่า หนังสือพิมพ์ยังเป็นสื่อประจำวัน ที่ผู้รับสารส่วนใหญ่ติดตาม โดยเฉพาะผู้รับสารวัยศึกษา ซึ่งปัจจุบันมีสื่อชนิดใหม่ ให้เปิดใช้หลากหลายชนิด

ผู้วิจัยยังได้พบประเด็นสำคัญที่ได้แสดงตัวออกมา ระหว่างการศึกษา และคาดว่าจะนำไปศึกษาต่อไป จึงประมวลออกมาเป็นข้อเสนอแนะ ดังนี้

- 1.) ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่า ประเด็นจริยธรรมในการเสนอข่าว เป็นประเด็นที่ได้แตกกิ่งออกมาให้นักศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ในเมื่อเคยมีการศึกษาเรื่องจริยธรรมของนักข่าว นักหนังสือพิมพ์ และจริยธรรมของช่างภาพหนังสือพิมพ์มาแล้ว ประเด็น จริยธรรมในการสื่อความหมายผ่านการ์ตูนการเมือง อาจจะได้คำตอบใหม่ ที่ลุ่มลึกในอีกระดับหนึ่ง เพราะการตีความหมายผ่านรหัส ผ่านมุข ตลอดจนการเปรียบเทียบเปรียบเทียบเปรย ต่าง ๆ นั้น นับได้ว่าเป็นรหัสสองชั้น อันควรศึกษาต่อไป
- 2.) ในประเด็นการสื่อความหมายผ่านการ์ตูนการเมือง หากมีการศึกษาผู้ส่งสาร(นักเขียนการ์ตูน) โดยเน้นที่วัยวุฒิ และประสบการณ์ โดยศึกษาในกลุ่มใหญ่ขึ้น และแยกแยะประสบการณ์อย่างชัดเจน ก็จะได้ผลลัพธ์จากบริบทอันแตกต่าง ของผู้ส่งสาร ซึ่งส่งผลต่องานการ์ตูนการเมืองของเขาอย่างกระจ่างชัดยิ่ง
- 3.) เนื่องจากผู้รับสารส่วนใหญ่ติดตามอ่าน หรือรู้จักผลงานของนักเขียนการ์ตูนเฉพาะบางคน อาจเป็นเพราะผู้รับสารกลุ่มนี้ เป็นกลุ่มคนวัยศึกษา มีอายุน้อย มีมุมมองอันจำกัด จึงน่าจะทำการศึกษากับผู้รับสารกลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นนักข่าว นักหนังสือพิมพ์ และคอลัมนิสต์ ซึ่งรู้รอบรู้ลึกในเนื้อหาข่าว ว่ามีความคิดเห็นอย่างไรต่อการเสนอข่าวผ่านการ์ตูนการเมือง หรือมีความคิดเห็นอย่างไรต่อการสื่อความหมายด้วยวิธีดังกล่าว ซึ่งผู้วิจัยคาดว่าจะได้รับคำตอบที่กว้างขวางและลึกซึ้งกว่า จากอีกมุมมองหนึ่ง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กาญจนา แก้วเทพ. การวิเคราะห์สื่อแนวคิดและเทคนิค. กรุงเทพฯ. คณะนิเทศศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- กาญจนา แก้วเทพ. การศึกษามวลชนด้วยทฤษฎีวิพากษ์ กรุงเทพฯ. คณะนิเทศศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.
- “การตูนล้อการเมืองเรื่องฮาที่ไม่ไร้สาระ” บทความพิเศษ ฉบับจุดประกาย กรุงเทพธุรกิจ กรุงเทพฯ,
2542.
- การ์ตูนไทยกับลายเส้นอารมณ์ดี : นิตยสารสารคดี ฉ.66 ปีที่ 6. กรุงเทพฯ, 2533.
- “การตูนล้อการเมืองเรื่องฮาที่ไม่ไร้สาระ” บทความพิเศษ ฉบับจุดประกาย กรุงเทพธุรกิจ กรุงเทพฯ,
2542.
- จันทิมา เขียวแก้ว. เอกสารประกอบการสอนวิชา ทฤษฎีการสื่อสารมวลชน. กรุงเทพฯ.
คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, 2540.
- ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ. เทคนิคและปัญหาการสัมภาษณ์ในงานวิจัยภาคสนามทางมานุษยวิทยา
กรุงเทพฯ คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ, 2539.
- ชาติรี พนเจริญสวัสดิ์. วิเคราะห์การ์ตูนของ ชัย ราชวัตร ชุดผู้ใหญ่มากับทุ่งหมาเมิน ช่วงปี พ.ศ.
2521-2523 ปริญญาโท กศม.กรุงเทพฯ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร, กรุงเทพฯ, 2535.
- ชัย ราชวัตร. นิตยสารแพรว ฉบับที่ 48. อัมรินทร์ พับลิชชิ่ง, กรุงเทพฯ, 2542.
- ชมพันธุ์ กุญชร ณ อยุธยา. คำแนะนำในการเขียนรายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
กรุงเทพฯ, 2541.
- ทอมสัน รอส. เทคนิคการวาดและขายการ์ตูนอย่างมืออาชีพ How to draw and Sell Cartoons
กรุงเทพฯ, ซีเอ็ด ยูเคชั่น 2539.
- ธีระ ัญญไพบูลย์. การวิเคราะห์กระบวนการประตู่ข่าวสารการ์ตูนการเมืองในหนังสือพิมพ์รายวัน
ภาษาไทย วิทยานิพนธ์ นิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาฯ กรุงเทพฯ, 2541.
- นพพร ประชากุล. “ซิกมุนด์ ฟรอยด์ ผู้เผยโลกรั้นลับของจิตใต้สำนึก” บทความพิเศษ
นิตยสารสารคดี. กรุงเทพฯ, 2543.
- บุญเลิศ ช่างใหญ่. “หมายเหตุประชาชน” มติชนสุดสัปดาห์. กรุงเทพฯ, 2542.
- ปริตตา เฉลิมเผ่า กอนันทกุล. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ : ตัวอย่างการวิเคราะห์เรื่องเล่า
แบบ Myth กรุงเทพฯ คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
กรุงเทพฯ, 2539.
- พัทยา สายหู. การวิจัยเชิงคุณภาพการวิจัยที่ไม่ใช่เชิงสถิติ กรุงเทพฯ. คณะรัฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539

- ยุค ศรีอารยะ. บทความพิเศษ มติชนสุดสัปดาห์. กรุงเทพฯ, 2542.
- วิลโล สมพันธ์. การวิเคราะห์วาทกรรมรายการ จส.สนทนา วิทยานิพนธ์ นิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ, 2536.
- คีโรตม์ คล้ามไพบูลย์. “เอพีโซดวัน : ระหว่างแพดและแฟนตาซี” บทความพิเศษ มติชนสุดสัปดาห์. กรุงเทพฯ, 2542.
- สมจิตร เตชะบัญญัติ. วิเคราะห์ป้ายโฆษณา กรุงเทพฯ. วิทยานิพนธ์ นิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ, 2539. “การวิเคราะห์และการศึกษาความหมายของเนื้อหารายการสารคดีสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์ (2530-2534)”. กรุงเทพฯ.
- สมสุข หินวิมาน. แนวทางการวิเคราะห์ความหมายและอุดมการณ์ในงานสื่อสารมวลชน. นิเทศศาสตร์ปริทัศน์ วารสารปรการ คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต, 2535.
- สุภางค์ จันทวานิช. วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ, สมาคมวิจัยเชิงคุณภาพแห่งประเทศไทย 25 สุรารักษ์ วิศวะเวท. การศึกษาการสื่อความหมายและระดับความชัดเจนของสัญลักษณ์ในภาพการ์ตูนการเมืองกรอบเดี่ยว วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร กศม. กรุงเทพฯ, 2535.
- อลิสสา ชัยอิสรากร. การศึกษาเปรียบเทียบผลการเรียนรู้จากหนังสือการ์ตูนที่เสนอเนื้อหาแบบสนทนาร่วมกับแบบบรรยาย โดยใช้แบบตัวอักษรต่างกัน วิทยานิพนธ์ กศม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2522.
- อุบล ชาญปรีชาสมุทร. พัฒนาการของรูปลักษณะหน้าหนึ่งในหนังสือพิมพ์รายวัน ตั้งแต่ พ.ศ. 2387 ถึง พ.ศ.2540 วิทยานิพนธ์ นิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ, 2541.
- เฮอร์เบิร์ต ไอ. ซิลเลอร์. การสื่อสารและการครอบงำทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533.

ภาษาอังกฤษ

Andrew Tolson. "Mediation TEXT and DISCOURSE IN MEDIA STUDIES" New York
St. Martin's Press Inc. 1996.

Daniel Riffe, Donald Sneed & Roger L. Van Ommeren Behind the Editorial Page Cartoon
Journalism Quarterly.

Guy, Cook The Discourse of Advertising Intermedia Robert K. Adveynt Donal G. Ellis
Routledge London : 1992.

Norman Fairclough & Ruth Wodak. "Critical Discourse Analysis" London ; New York :
Longman, C 1995 - P302 F165C

Norman Fairclough. "MEDIA DISCOURSE" New York : St. Martin's Press Inc., 1995

Teun A. Van Dijk. "The Study of Discourse" London; Sage, C.1997 1997 V.1

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบสอบถาม นักเขียนการ์ตูน (Cartoonist)

เพื่อการวิจัยวิทยานิพนธ์

เรื่อง การสื่อความหมายจากประเด็นทางการเมืองผ่านการ์ตูนการเมือง

ข้อมูลพื้นฐานของนักเขียนการ์ตูน

ชื่อนักเขียนการ์ตูน.....ARUN.....ชื่อจริงอรุณ วัชรสวัสดิ์.....

วันเดือนปีเกิด.....หนังสือพิมพ์ที่สังกัดเดอะเนชั่น.....

ประวัติการทำงาน

.....

.....

.....

.....

.....

การถูกสัมภาษณ์เรื่อง การทำงาน/ชีวิตส่วนตัว

1. หนังสือที่สัมภาษณ์ฉบับที่วัน.....เดือน.....ปี.....

คอลัมน์ที่สัมภาษณ์

2. หนังสือที่สัมภาษณ์ฉบับที่วัน.....เดือน.....ปี.....

คอลัมน์ที่สัมภาษณ์

3. หนังสือที่สัมภาษณ์ฉบับที่วัน.....เดือน.....ปี.....

คอลัมน์ที่สัมภาษณ์

.....

กรอกรายละเอียดแล้วโปรดส่งคืน

เพียงฤดี ธีรภูมิขวงค์ โทรสาร (FAX) 5115202 หรือ โทร.5131909 ต่อ658

แบบสอบถาม DOC./MAEW 1

ตัวอย่าง แบบสอบถามผู้รับสาร ก่อนจะสัมภาษณ์กลุ่มและสัมภาษณ์รายบุคคล

สัมภาษณ์ผู้อ่านการ์ตูนการเมือง

ชื่อ นางสาวกาญจนภรณ์ นามสกุล พลประทีป เพศ ญ

อายุ 20 ปี สถาบัน คณะวารสารศาสตร์ (สื่อสารพัฒนาการ) ม.ธรรมศาสตร์

อ่านการ์ตูนการเมืองบ่อยไหม ค่อนข้างบ่อย

หนังสือพิมพ์ที่อ่านประจำ ที่บ้านรับไทยรัฐ

นักเขียนการ์ตูนที่ชอบผลงาน ชัย ราชวัตร

ชอบตรงไหนในงานของเขา ลายเส้น มุกดี/คมลึก น่าขำ

อื่น ๆ _____

จำมุขที่เขานำมาล้อได้บ้างหรือไม่ ไม่ จำได้

ดูการ์ตูนการเมืองแล้วเข้าใจในเนื้อหาที่นำเสนอใช้เวลา 2 นาที (โดยประมาณ)

คิดว่า การที่เขาวาดรูปสวย หรือลายเส้นดี มีผลต่อการชอบอ่านไหม ไม่ ใช่

คิดว่า การที่เขาเป็นคนมีชื่อเสียงเช่น ชัย ราชวัตร / คามิน / อรุณ มีผลต่อการชอบอ่านผลงานของเขาหรือไม่ ไม่ ใช่

คิดว่า การอ่านการ์ตูนการเมืองมีผลทำให้เราเชื่อถือในเนื้อหาข่าวไหม ไม่ ใช่

อื่น ๆ _____

การ์ตูนการเมืองสนใจให้ติดตามข่าวหรือไม่ ไม่ ใช่

การ์ตูนการเมืองสนใจให้คล้อยตามเนื้อหาของข่าวไหม ไม่ ใช่

เคยอ่านการ์ตูนการเมืองแล้วคิดมุขการ์ตูนขึ้นมาเองหรือไม่ ไม่ เคย

ความเห็นอื่น ๆ _____

วัฒนธรรมและความรู้ ของแต่ละคน ทำให้ตีความหรือแปลความหมาย
ออกมาไม่เหมือนกันเสียทีเดียว บางครั้งต้องทำความเข้าใจนาน

วันที่.....4.....เดือน.....มีค.....พ.ศ. 2543

ตัวอย่าง

Coding Sheet เพื่อดูวิธีการสื่อความหมาย นสพ.

แผ่นที่

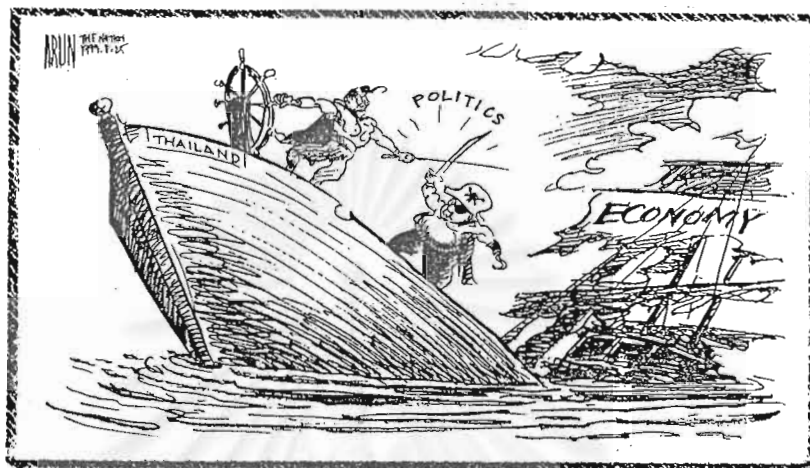
ที่	วันที่หนังสือพิมพ์	นักเขียนการ์ตูน	วันที่นำเสนอ	ประเด็นข่าว นักการเมืองที่ถูกนำเสนอ	รหัสสังคม (Social codes)																			
					การเปรียบเทียบอุปมาอุปไมย (Metaphor)										การเปรียบเทียบเชื่อมโยง (Metonymy)									
					มุข (GAG)										มุข (GAG)									
					คำพูด ความ เห็น ที่น่า หัวเราะ การ เย้ยหยัน	การ กล่าว เกินจริง หรือ น้อย กว่าที่ เป็นจริง	เล่นสำนวน การเปรียบ เทียบอย่าง ผิดเพี้ยน พูด กลับคำ	มนุษย์ แปลง ร่างเป็น สัตว์ หรือ สิ่งของ	บุคคล ที่ไม่รู้ ตัว นิสัย เคยชิน รู้ความ จริงน้อย	ล้อเลียน ตลก ไม่มี สาระ ตลก เจ็บตัว	ไม่ถูก กาละ เทศะ การไม่ เข้ายุค เข้าสมัย	กล่าว น่า สงสาร	คำพูดที่ ขัดแย้ง กับความ รู้สึก	ความ ไม่ รอบ กัน	คำพูด ที่ น่า หัวเราะ การ เย้ยหยัน	การ กล่าว เกินจริง หรือ น้อย กว่าที่ เป็นจริง	เล่นสำนวน การเปรียบ เทียบอย่าง ผิดเพี้ยน พูดกลับคำ	มนุษย์ แปลง ร่างเป็น สัตว์ หรือ สิ่งของ	บุคคล ที่ไม่รู้ ตัว นิสัย เคยชิน รู้ความ จริงน้อย	ล้อเลียน ตลก ไม่มี สาระ ตลก เจ็บตัว	ไม่ถูก กาละ เทศะ การไม่ เข้ายุค เข้าสมัย	กล่าว น่า สงสาร	คำพูดที่ ขัดแย้ง กับความ รู้สึก	ความ ไม่ รอบ กัน

การสื่อความหมายจากประเด็นทางการเมืองผ่านการ์ตูนการเมือง

ผู้ตอบแบบสอบถาม..... อรุณ วัชรสวัสดิ์

ประเด็นข่าว..... ๒.เศรษฐกิจหด..... น.ส.พ. The Nation..... วันที่นำเสนอ 26 ส.ค. 42

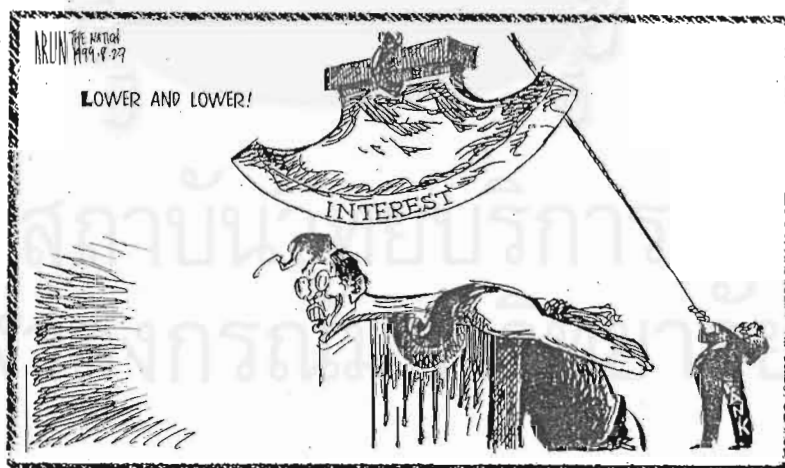
นักเขียนการ์ตูน..... อรุณ (ARUN)

ความหมาย/ที่มา.....
.....
.....

ประเด็นข่าว..... ๒.เศรษฐกิจหด..... น.ส.พ. The Nation..... วันที่นำเสนอ 28 ส.ค. 42

นักเขียนการ์ตูน..... อรุณ (ARUN)

ความหมาย/ที่มา.....
.....
.....

ประวัติผู้วิจัย

นางเพียงฤดี ธีรวุฒิชูวงศ์ เกิดเมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2502 ณ จังหวัดเชียงใหม่ สำเร็จ การศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาศิลปอุตสาหกรรม คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยี พระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ในปี พ.ศ. 2525 เข้าศึกษาต่อในหลักสูตรนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. 2541 ปัจจุบันรับราชการในตำแหน่ง นักวิชาการ ออกแบบผลิตภัณฑ์ ศูนย์พัฒนาผลิตภัณฑ์ กรมส่งเสริมการค้าส่งออก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย